

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 31ον

ΜΑΪΟΣ 1968

ΑΡΙΘ. 291

ΠΕΡΑ ΑΠΟ “ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ,”

‘Η ανάγκη πνευματικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐδῶ κι’ ἑκατὸ χρόνια ὁ Kierkegaard ἔγραφε ὅτι: Ὁ Χριστιανισμὸς ἦταν ἡ βασικὴ συμφορὰ τῆς χριστιανωσύνης». Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν μίαν ὀρθὴν διάγνωση τῆς συγχρόνου καταστάσεως εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀντιστρέψωμεν τοὺς ὅρους καὶ νὰ διασαφηνίσωμεν ὅτι: Ὁ χριστιανικὸς κόσμος εἶναι ἡ βασικὴ συμφορὰ τῆς Χριστιανωσύνης. Διότι εἰς τὸ μεταξύ ἢ μετὰ-θασίς εἰς τὴν μεταχριστιανικὴν ἐποχὴν ἔχει γίνεαι μιὰ καθημερινὴ πραγματικότης, καὶ «ὁ θάνατος τοῦ Θεοῦ» εἶναι τὸ πνευματικὸν γεγονός διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει καὶ παραδέχεται αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴν. Ὁ «θάνατος τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἡ «ὁμολογία» τοῦ Δυτικοῦ ἀνθρώπου, ἀκριβῶς ὅπως ὁ τριουπόστατος Θεὸς ἦταν κάποτε τὸ σύμβολον τὸ ὁποῖον ἐγκαθίδρυσεν καὶ ἐστήριξε τὴν χριστιανικὴν ἐποχὴν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ.

Βεβαίως, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει πιά, ἢ ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ τὸν ἀφήσῃ ὀπίσω του, νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν του ἢ τὸν κήπον του, ἐπειδὴ τῶρα εἶναι εὐκόλον νὰ εὕρῃ κανεὶς κατοικίαν εἰς τὸ φεγγάρι.

Οὔτε αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ προηγουμένη ἐποχὴ ἦτο χριστιανικὴ καὶ ὅτι ἡ δική μας δὲν εἶναι.

Διότι, ὅλοι γνωρίζομεν—θεολογικῶς ὁμιλοῦντες—ὅτι ἀκόμα καὶ ἡ χριστιανικὴ ἐποχὴ ποτὲ δὲν ἦνθισε εἰς ἓνα «χρυσοῦν αἶ-

ῶνα...», ἀλλοιῶς ὁ Kierkegaard δὲν θὰ κατέληγε εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα.

Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἐν τούτοις, ὅτι κατὰ μίαν ἀρχικὴν περίοδον ὁ Χριστιανισμὸς ἔλαθε μορφήν μέσα εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα.

Πνευματικά, ἐπομένως, ὑπῆρξε μιὰ χριστιανικὴ ἐποχὴ. Μπορεῖ νὰ μὴν ὑπῆρξε τελεία, εἰδικὰ ὡς πρὸς τὴν θεολογικὴν ἄποψιν. Μπορεῖ νὰ ἐπανεπαύθη ἐπάνω εἰς σφαλερὰς ἐπιστημονικὰς καὶ φιλοσοφικὰς προτάσεις. Ἄλλ’ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν θεολογίαν τῆς. Καὶ πιὸ σημαντικὰ ἀκόμα αὐτὴ ἡ ἀνταπόκρισις, αὐτὴ ἡ συμφωνία μετὰ τῆς θεολογίας καὶ πνευματικῆς καλλιέργειας, παρεῖχε εἰς τὸν ἄνθρωπον ἓνα κλειδί διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ὑπάρξεώς του καὶ τοῦ ἔδιδε ἓνα σκοπὸν εἰς τὴν ζωὴν του, εἰς τὴν ἐργασίαν του, εἰς τὴν τέχνην του καὶ εἰς τὴν σκέψιν του.

Ἐκαταλάβαινε διὰ νὰ πιστεῦσῃ καὶ ἐπίστευε διὰ νὰ καταλάβῃ.

Ἡ γνῶσις ἦταν μιὰ πρᾶξις πίστεως καὶ ἡ λειτουργία τοῦ νὰ ὑπάρχῃ ἦτο ἐπίσης μιὰ πρᾶξις πίστεως.

Ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν ἄποψιν, ἀλλὰ ἀκόμα κι’ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν σκοπιάν ἢ πραγματικότης τοῦ Θεοῦ ἐλαμβάνετο ὡς παραδεγμένη.

Χωρὶς ἀμφιβολία θὰ μοῦ παρατηρηθῇ, ὅτι ὁμορφαίνει τὸ παρελθόν. Ἴσως. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ εἶναι τὸ ὅτι τὰ θεολογικὰ μας συστήματα σήμερον ἀκριβολογοῦν. Βι-

θλικά περισσότερο από τὰ τοῦ σχολαστικισμοῦ.

Βεβαίως ἔχομεν ἀναπτύξει μίαν ὑψηλοτέραν ἐκτίμησιν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιπρέπειαν, ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὸ παρελθόν' ἔχομεν γίνεи περισσότερο ἐξευγενισμένοι ὡς πρὸς τὰ ἀντικείμενα τοῦ πολιτισμοῦ μας, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς σκληρότητός μας' ἔχομεν κατακτήσει τὴν γῆν καὶ προσδοκῶμεν νὰ προσαρτήσωμεν τὴν σελήνην. Ἄλλὰ τὸ δύσκολον μέρος τοῦ προβλήματος εὐρίσκεται ἄλλοῦ.

Ὁ κόσμος μας αὐτός, πού κάποτε δὲν ἀνῆκε εἰς κανένα ἄνθρωπον, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀνήκη σήμερα εἰς κανένα Θεόν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ κόσμος ἔχει ἀποστερηθῆ τὴν μυσταγωγικὴν του σημασίαν. Ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξις ἔχει χάσει τὴν ὑπερέχουσαν διάστασιν τῆς καὶ ἐστερηθῆ τὴν συμβολικὴν τῆς ἔνοιαν.

Ἡ γλῶσσα ἀκόμη ἐκτελεῖ τὸ καθῆκον τῆς ὡς μέσον ἀνακοινώσεως, ἀλλὰ ἔχει ὀπωσδήποτε ἐξουδετερωθῆ καθὼς ἡ ἀνακοινωσις δὲν ἔχει ὡς προϋπὸθεσιν τὴν ἐπικοινωνίαν.

Ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὰ ἦθη τῆς ἐποχῆς, εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον, εἰς τὸν κόσμον τοῦ πολλοῦ, οὐδετέρου, ἀνωνύμου πλήθους. Μὲ ἄλλα λόγια ἡ «Χριστιανωσύνη» (καὶ τί ἄλλο σημαίνει αὐτός ὁ ὄρος παρὰ τὸν Δυτικὸν πολιτισμόν) εἶναι ἡ μεγάλη ἀτυχία τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἡ κατάστασις δὲν θὰ ἦτο τόσο εἰρωνική, ἂν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Χριστιανισμόν δὲν ὤφειλαμεν τὸν Δυτικὸν πολιτισμόν, πού εἰς τὸ τέλος ὅμως μετέβαλε τὸν κόσμον μας εἰς ἕνα κόσμον πού δὲν ἀνήκει εἰς κανένα Θεόν. Ὁ μετα-χριστιανὸς ἄνθρωπος εἶναι τὸ παιδί τοῦ Χριστιανοῦ ἀνθρώπου.

* * *

Χωρὶς ἀμφιβολίαν ἐδῶ χρειάζονται μερικοὶ ὀρισμοί. Τί ἐννοεῖ κανεὶς λέγοντας «Χριστιανὸς» καὶ τί μετα-χριστιανός; . .

Ἄς ἀρχίσωμεν μὲ μίαν ἔμμεσον ἀπάντησιν. Ὅταν οἱ οὐμανισταὶ ἀνεθίσωσαν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, προφανῶς παρουσίασαν εἰς αὐτούς κάτι τὸ διαφορετικὸν

ἀπ' ὅ,τι ἦταν στὴν πραγματικότητα, ἀπὸ τὸ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ἡ κοσμοθεωρία των εἶχε ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν.

Ἀκόμη καὶ αἱ ἑλληνικαὶ τραγωδαὶ ἔχουν διαφορετικὴν σημασίαν δι' ἡμᾶς, διὰ τὸν ἀπλοῦστατον λόγον ὅτι ἡ αἴθησίς μας τοῦ τραγικοῦ δὲν περιβάλλεται ἀπὸ τὰς ἰδίας δοξασίας. Δὲν πιστεύομεν εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς. Ἡ ἂν προτιμᾷ κανεὶς δὲν ἔχομεν τὰς ἰδίας προϋποθέσεις, δὲν ἔχομεν τὰς ἰδίας ἀξιώσεις καὶ δὲν εἰσερχόμεθα εἰς τὸν κόσμον των μὲ τὴν ἰδίαν κοσμοθεωρίαν.

Παρόμοιαι παρατηρήσεις ἡμπορεῖ νὰ γίνουν κατὰ τὴν προσέγγισίν μας μὲ ἄλλας ἀρχαίας θρησκείας ἢ μὲ συγχρόνους μὴ δυτικὰς θρησκείας.

Ἐκεῖνο πού προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω εἶναι τοῦτο: ὅτι ὁ μετα-χριστιανὸς παρατηρεῖ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστιανοῦ ἀνθρώπου κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε ἡ ἀρχικὴ ἄποψις νὰ εἶναι ριζικῶς διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν τελευταίαν.

Ὅχι ὅτι σαφῶς ὁ Χριστιανὸς εἶχεν ὀλιγωτέραν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ ὅ,τι ἔχει ὁ μετα-χριστιανός.

Θεολογικὰ δὲν ὑπάρχει, οὔτε Ἑβραῖος, οὔτε Ἕλληνας, οὔτε Χριστιανός, οὔτε μετα-χριστιανός. Ἄλλ' ἐξ ἀπόψεως πολιτισμοῦ, ὑπάρχει ὁ «θάνατος τοῦ Θεοῦ». Εἶναι ἡ τυπικὴ διαίρεσις πού χωρίζει τὸν Χριστιανὸν ἀπὸ τὸν μετα-χριστιανόν.

Δὲν χρειάζεται νὰ εἰπῆ κανεὶς, ἂν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ξέρη τὸ γιατί, ὅτι ὁ «θάνατος τοῦ Θεοῦ» εἶναι ἕνα φαινόμενον τοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος διεκήρυξε, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀναγκαῖος. Κάτι ἔχει συμβῆ πού χωρίζει τὸν Χριστιανὸν ἀπὸ τὸν μετα-χριστιανόν καὶ πρέπει νὰ προσθέσωμεν κάτι ἐντελῶς διαφορετικῆς φύσεως ἀπὸ αὐτὸ πού διακρίνει τὸν μεσαιωνικὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, κάτι περισσότερο ὅμοιον μὲ αὐτὸ πού χωρίζει τὸν προ-χριστιανὸν ἀπὸ τὸν Χριστιανόν.

Πράγματι, ὅπως ὁ πρῶτος Χριστιανός, ὁ μετα-χριστιανὸς εἰσάγει μίαν καινούργιαν ἐποχὴν μὲ ἐξαιρέσιν ὅτι, τὸ φορτίον τοῦ

άθεισμοῦ τὸ ὁποῖον εἶχε ἰσοπεδωθῆ ἀπὸ τὸν προηγούμενον, εἶναι τώρα εὐπρόσδεκτον ἀπὸ τὸν ἐπόμενον.

Ὁ μετα-χριστιανὸς τὸ ἀπαιτεῖ, εἶναι ἡ προϋπόθεσις διὰ τὴν ὑπαρξίν του, εἶναι ἡ ἀπελευθερωτικὴ του ἐνέργεια, ὡς νομίζει.

Καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι ἔτσι, τὸ γεγονός εἶναι ὅτι κάτι συνέβη εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ Δυτικοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ γεγονός μπορεῖ νὰ μὴ ἔγινε ἀντιληπτὸν ἀπὸ τοὺς θεολόγους, ἀλλὰ ἔχει κλονίσει τὸ ὄραμα τῶν ποιητῶν, τῶν συγγραφέων, τῶν καλλιτεχνῶν καὶ τῶν θεατρικῶν συγγραφέων. Ἐκ τῆν μίαν πλευρὰν ἡ αὐτοακύρωσις τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως ἐχαιρετίσθη σὰν κάτι ποῦ ἐπιτέλους καθιστοῦσε τὸν ἄνθρωπον ἱκανὸν νὰ ἀντιμετωπίσῃ ταυτοχρόνως τὴν κατάστασίν του καὶ τὴν συνεχῆ ὑποχρέωσίν του πρὸς τὸ μεγαλεῖον καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὰς ἀμφιβολίας τῆς αὐτοκατανοήσεώς του.

Ἐκ τῆν ἄλλην πλευρὰν, ἡ δημιουργικὴ φαντασία ἐξεμηδενίσθη ἢ ἀκόμη καὶ ἀπωφανίσθη, ἐξ αἰτίας τοῦ ὕλισμοῦ, ποῦ ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀπὸ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν.

Ὁ Camus, ὁ St. John Perse καὶ ὁ Beckett, εἶναι τὰ παραδείγματα τῆς πρώτης περιπτώσεως. Εἰς τὴν δευτέραν περιπτώσιν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸν Joyce, τὸν Eliot τὸν Faulkner καὶ τὸν Jngmar Bergman.

Αἱ ἀκόλουθοι γραμμαὶ ἀπὸ τὸ ποιῆμα τοῦ T. S. Eliot «Ὁ Βράχος», περιγράφουν ἀπολύτως αὐτὴν τὴν κατάστασιν γενικῶς:

«Ἄλλὰ φαίνεται πὼς κάτι συνέβη ποῦ δὲν εἶχε ποτὲ ξανασυμβῆ. Ἄν καὶ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς πότε ἢ γιατί ἢ πὼς ἢ ποῦ. Οἱ ἄνθρωποι ἄφησαν τὸν Θεόν, ὄχι γιὰ ἄλλους Θεοὺς λένε, ἀλλὰ γιὰ κανένα Θεόν. Καὶ αὐτὸ δὲν ἔχει ξανασυμβῆ πιὸ πρῖν. Οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀρνοῦνται τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν, πρεσβεύοντες πρῶτα τὸν Λογικόν, κατόπιν τὸ χρῆμα καὶ τὴν δύναμιν καὶ ὅ,τι ὀνομάζουν ζωὴ ἢ ράτσα ἢ διαλεκτικὴ.

Ἐπαρνημένη ἡ ἐκκλησία, ἀναποδογυρισμένες οἱ καμπάνες καὶ ριγμένοι οἱ πύρ-

γοι. Τί ἄλλο μᾶς ἀπομένει νὰ κάνουμε, ἀπὸ τοῦ νὰ σταθοῦμε μὲ ἄδεια τὰ χέρια καὶ τὶς παλάμες ἀνεστραμμένες πρὸς τὰ πάνω σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ προχωρεῖ προοδευτικὰ πρὸς τὰ πίσω;»

Κατὰ κάποιον τρόπον ἡ κρίσις τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ταυτόσημα ἀπειλητικὴ καὶ παραλυτικὴ ὅσον ἡ κατάστασις τῶν Ἰσραηλιτῶν κατὰ τὴν ἐξορίαν των στὴν Βαβυλῶνα. Τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὸ ποιῆμα «Ὁ Βράχος» εἶναι ἡ ἠχὴ τοῦ θρήνου τοῦ ψαλμῶδου:

«Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκαθήσαμεν καὶ ἐκλάυσαμεν, ἐν τῷ μνησθῆναι ἡμᾶς τῆς Σιών. Ἐπιταῖς ἰτέαις ἐν μέσῳ αὐτῆς ἐκρεμάσαμεν τὰ ὄργανα ἡμῶν ὅτι ἐκεῖ ἐπηρώτησαν ἡμᾶς οἱ αἰχμαλωτεύσαντες ἡμᾶς λόγους ῥόδων καὶ οἱ ἀπαγαγόντες ἡμᾶς ὕμνον ἄσατε ἡμῖν ἐκ τῶν ῥόδων Σιών. Πῶς ἄσομαι τὴν ῥοδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;»

Οἱ Ἰσραηλίτες εἰς τὸ τέλος εἶχαν τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἦταν ἐξωρισμένοι εἰς ξένην γῆν. Ἡμεῖς ὄχι.

Ἡ στιγμή μπορεῖ νὰ ἔλθῃ ποῦ θὰ ἐπιστρέψουν, ἀλλὰ ἡμεῖς εἴμεθα ἐξωρισμένοι εἰς τὴν δικὴν μας γῆν καὶ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω τοὺς δείκτας τοῦ ὠρολογίου, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀνατρέψωμεν οὔτε τὸν χρόνον, οὔτε τὴν παράδοσιν.

Ἡ ἀποξένωσις μας δὲν εἶναι μόνον θρησκευτικὴ, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ.

Ὁμοίως ἔχομεν ἀποκόψει τὸν δυτικὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴν του βάση, ἀπὸ τὰς θεολογικὰς ρίζας του καὶ ἀπὸ τὴν μυσταγωγικὴν του ἔννοιαν, ἂν καὶ ἀκόμη μᾶς ἀρέσει ἡ τέχνη του καὶ ἀκόμη περισσότερον ἡ τεχνολογία του, διὰ τῆς ὁποίας ἐπηρεάσαμεν ὀλόκληρον τὸν κόσμον, ἀπὸ τὴν Γκἀνα μέχρι τῆς Κίνας, συμπεριλαμβανόμενων καὶ τῶν Ἰνδιῶν, ὅπου ὁ δυτικὸς ἄνθρωπος εἶναι συνώνυμος μὲ τὸν τεχνολογικὸν ἄνθρωπον.

Πάρτε τὴν Φλωρεντίαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ποιὸς δὲν τὴν ἀγαπᾷ; Ὑποψιάζομαι ὅτι ὅλοι μας τὴν ἀγαποῦμε, διότι ὁμοιάζει μὲ ἕνα τεράστιον μουσεῖον. Ἄλλὰ ἡ μοῖρα τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς

παραδόσεως ἔφθασε νὰ εἶναι ἡ μοῖρα ἐνὸς μετρίου μουσείου, ὅπου μεγαλόφωνα ἐκτίθεται τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ κομμάτι διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸν μετα-χριστιανὸν τουρίσταν. Ἐκεῖνο πού προσεπάθησα νὰ δείξω εἶναι ὅτι ἡ κατεύθυνσις πρὸς μίαν ριζικὴν ἀναζήτησιν ἐμφύτων δυνάμεων εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς μας.

Οὔτε μία νέα ἀπλῶς ἀναμόρφωσις, οὔτε κανένα εἶδος θρησκευτικῆς ἀναβιώσεως θὰ ἐπαρκέσῃ διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἐπειγουσὰς ἀνάγκας πού ἐπεβλήθησαν ἀπὸ μίαν τέτοιαν ὑφήν, ἀσχέτως πρὸς τὴν βοήθειαν—ἐὰν ὑπάρχῃ καμμιά—τὴν προσφερομένην ἀπὸ τοὺς ἐξησθενημένους θεσμοὺς πού ἔχουν ἐπιζήσει ἀπὸ τὸν θεμελιώδη μονοθεϊσμὸν τῆς Δύσεως. Φοβοῦμαι ὅτι οἱ θεολόγοι δὲν ὑπελόγισαν μὲ ἀρκετὴν προσοχὴν αὐτὸ τὸ μειονέκτημα, καὶ εἰς τὴν πραγματικότητα δὲν παρεδέχθησαν κανένα εἶδους μειονέκτημα.

Ἄλλὰ σήμερα ἕνας Χριστὸς χωρὶς μὀρφωσιν εἶναι τὸ ἴδιο χίμαιρα, ὅσον ἕνας Χριστὸς τῆς μορφώσεως. Ὑπὸ αὐτὸ τὸ πρῖσμα, ἡ δυσκολία τῆς μεταδόσεως τοῦ Εὐαγγελίου σήμερον, προσλαμβάνει ἀναλογίαν ἐνὸς ἀνυπέρβλητου ἐμποδίου.

Τὸ ὅτι ἡ θεολογία τοῦ Bultmann προσεπάθησε νὰ λύσῃ αὐτὸ τὸ πρόβλημα, εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ ἕνα δεῖγμα τῆς σοβαρότητος τοῦ ἐμποδίου.

Ἐφ' ὅσον ἔχω συζητήσει τὰς θεολογικὰς ἀπόψεις αὐτοῦ τοῦ προβλήματος εἰς τὸ βιβλίον μου «Ὁ θάνατος τοῦ Θεοῦ», θάθελα ἐδῶ, νὰ παρουσιάσω ἐν συντομίᾳ τὴν μορφωτικὴν των ἀποψιν.

***

Δὲν ἔχει σημασίαν τὸ πόσον συνενωτικὴ ὑπῆρξε ἡ Μεσογειακὴ θρησκευτικότης εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος, ὅτι ἀκόμη προσέφερε ὀρισμένας συγγενείας μὲ τὸ λεξιλόγιον τοῦ Εὐαγγελίου. Πρέπει νὰ κἀνῃ κανεὶς αὐτὴν τὴν διαπίστωσιν ὄχι μόνον εἰς πείσμα, ἀλλὰ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον ὑπῆρξε ἕνα σκάνδαλον διὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ μίαν ἀνοησίαν διὰ τοὺς Ἕλληνας. Σήμερα δὲν εἶναι οὔτε σκάνδαλον οὔτε ἀνοησία.

Ἐκεῖνοι πού εἶδαν τὸ ἔργον «Dolce Vita», θὰ θυμούνται τὰς πρώτας σκηνὰς τοῦ φιλμ ὅπου ἕνας πελώριος ἐσταυρωμένος κρεμασμένος ἀπὸ ἕνα ἑλικόπτερον ὑπερίπταται ἀνάρμωστα ἐπάνω ἀπὸ τὴν φανεράν ἀδιαφορίαν τῶν λουομένων πού κάνουν ἡλιοθεραπείαν ἐπάνω στὶς ταράτσες τους.

Μὲ ἄλλα λόγια, τὸ χριστιανικὸν σύμβολον δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν γιὰ μᾶς, οὔτε τὴν ὅσην τοῦ ἔδιναν ἐκεῖνοι πού τὸ θεωροῦσαν ἢ σκανδαλῶδες ἢ ἀνόητον.

Ἡ ἀνησυχία εὐρίσκεται βαθύτερα, εἰς τὴν ἀχρησίαν τῆς χριστιανικῆς παραδόσεως καὶ τὴν συνετεία ταύτης ἀναθεώρησιν τῶν προϋποθέσεων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ αὐτοκατανόησις μας καὶ ἡ κοσμοθεωρία μας ἦταν βασισμένα:

«Τὸ κακὸν τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, γράφει ὁ T. S. Eliot εἰς τὸ ἔργον του «περὶ ποιήσεως καὶ ποιητῶν», δὲν εἶναι ἀπλῶς ἡ ἀνικανότης νὰ πιστεῖται ὀρισμένα πράγματα περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, τὰ ὁποῖα ἐπίστευαν οἱ προπάτορές μας».

Πραγματικὰ μερικὰ ἀπὸ τὰς προλήψεις μας εἶναι τόσοσιν πρωθύστεραι καὶ δεισιδαιμονικαί, ὅσον ἀκριβῶς παράλογοι καὶ ἄστοχοι. «Ἄλλὰ τὸ κακὸν εἶναι ἡ ἀνικανότης τοῦ νὰ αἰσθάνεσαι ὡς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅπως αὐτοὶ ἦσθάνοντο».

Μὲ ἄλλα λόγια ὁ πυρὴν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν χριστιανικῶν συμβόλων εἶναι σύγχρονα μὲ μίαν ὀρισμένην ἱστορικὴν κατάστασιν. Ὁ χριστιανικὸς τρόπος ζωῆς καὶ ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ Δυτικοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνώνυμος διὰ πολλοὺς Ἀμερικανοὺς ἐθνικιστάς.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, τὸ ἀπρόσιτον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν χριστιανικῶν συμβόλων δὲν θὰ ἐλαττωθῇ, ἐὰν θὰ ἔπρεπε ἀπλῶς νὰ τακτοποιήσωμεν τὴν ἰδικὴν μας κατάστασιν μὲ τὴν ἱστορικὴν κατάστασιν μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν γεννηθῆ.

Ὁ Ἄρτος καὶ ὁ Οἶνος τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου γίνονται ἔτσι μαγικά ἢ ἀπλῶς σύμβολα—μὲ τὴν ἐσφαλμένην ἔννοιαν τοῦ ὄρου—ἐξαρτώμενα μόνον ἀπὸ τὸ ἂν μίαν τοιαύτην ἀναγνώρισιν ὑπάρχῃ ἢ ὄχι. Μπορεῖ ἀκόμα κανεὶς νὰ ὀνομάσῃ τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν κάτι τὸ φανταστικὸν ἢ προφορικὸν

μουσεϊον τῶν χριστιανικῶν ἀρχαιοτήτων. Ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει στό ἔργο: «Περιμένοντας τόν Γκοντῶ». Ἐρωτοῦν: «Θυμᾶσαι τὰ Εὐαγγέλια;» Εἰς τὸ ὅποιον ἀπαντοῦν: «Θυμᾶσαι τὸ χάρτη τῆς Ἀγίας Γῆς; Ἦταν χρωματιστός... πολὺ ὠραίος... Ἐκεῖ θὰ πᾶμε γιὰ τὸν μῆνα τοῦ μέλιτος...».

Ἄλλὰ ἂν τὰ χριστιανικὰ σύμβολα ἔχουν ἔτσι χάσει τὴν ἀξίαν των, ἐπάνω εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὴν δυνάμιν των νὰ προσδιορίζουν τὸν τρόπον τῆς ζωῆς, δὲν ἴσχυται ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μὲ τὴν παρούσαν ὑφὴν τῆς μορφώσεώς του νὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Ἡ ἀνικανότης του ὡς πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς πραγματικότητος τῆς ὑπεροχῆς τῆς θεϊκῆς παρουσίας θὰ τὸν ἐμπόδιζε κατ' ἀρχὴν. Ὅπως ὁ Weber πού εἰς κάποιαν εὐκαιρίαν παραπονεῖται ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἶναι: «*religiös unmusikalisch*» (ἄμουσος θρησκευτικῶς). Δὲν ἔχει χορδὰς διὰ τὴν θεϊαν μουσικὴν. Σημεῖον προόδου; Ἡ μία προοδευτικὴ πορεία πρὸς τὰ ὅπια; Τὸ αὐτὸ γεγονός ἴσχυται νὰ παρουσιάσῃ ἀμφοτέρως τὰς ὕψεις.

Ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου εἴδους ὡς πρὸς τὴν ὀρθολογικότητα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης ἦτο διὰ τὸν Comte μία καθαρὰ προοδευτικὴ ἀνάπτυξις» «γράφει ὁ Eric Voegelin εἰς τὸ *New science of Politics*, «ἀλλὰ διὰ τὸν Weber ἦτο μιά προοδευτικὴ διάλυσις τῆς μαγείας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἀπο-θειοποιήσεως τοῦ κόσμου. Καὶ ἐπανευρίσκοντες τοὺς ἑαυτοὺς μας μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς μαγείας μας, μένομεν μὲ ἕνα μόνον πρᾶγμα: «Νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ κόσμος ἔγινε ἄθεος» (Jaspers).

Τώρα ἐκεῖνο πού ἔχει σημασίαν εἶναι ὅτι ἡ διάλυσις τῆς μαγείας εἶναι διπλῆ. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος εἶναι ἡ διάλυσις τῆς μαγείας τῆς θρησκείας καὶ ἡ παραποίησις τῆς. Ὅπως ἀπέδειξε ὁ Walter Stace, ὁ σύγχρονος σκεπτικιστής, δὲν προεκλήθη τόσο ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐπανάστασιν, ὅσον ἀπὸ μίαν λαϊκάνουσαν προθυμίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ κανεὶς τὴν χριστιανικὴν παράδοσιν. Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὑπῆρξε ἐπίσης καὶ μιά διάλυσις τῆς μαγείας τῆς ἐπιστήμης.

Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῆς πιθανὸν νὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐμφανῆ, ἀλλὰ γίνονται ὄλο καὶ πιὸ πραγματικὰ ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἔξῃς πού αἱ προοπτικαὶ μιᾶς τελείας ἐκμηδενίσεως μᾶς ἀπειλοῦν.

Ἡ οὐσία τοῦ πράγματος λοιπὸν εἶναι αὕτη: Εἴτε μᾶς ἀρέσει, ἢ δὲν μᾶς ἀρέσει, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μεταφυτεύσῃς ἕνα δένδρον τοῦ τροπικοῦ, εἰς ἕνα θόρειον κλίμα καὶ νὰ ἐλπίζῃς ὅτι θὰ μεγαλώσῃ. Ἐκτὸς ἐὰν ἡ φύσις ἀλλάξῃ πορείαν.

Αὐτὸ ἐφαρμόζεται ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὴν θλάστησιν, ἀλλὰ ἐπίσης ὡς πρὸς τὸ Δένδρον τοῦ Σταυροῦ.

Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ὁ πολιτισμὸς μας ἔχει ψυχρανθῆ ὡς πρὸς τὰ σύμβολα τοῦ Εὐαγγελίου.

Καὶ μόνον ἐὰν ἐπανεύρῃ τὸν σεβασμὸν τοῦ πρὸς αὐτά, ἴσχυται νὰ ἐλπίσῃ κανεὶς ὅτι ὁ πολιτισμὸς δύναται νὰ ἀλλάξῃ πορείαν. Εἰς τὸ κάτω-κάτω αὐτὸ ἔχει ξανα-συμβῆ. Μὲ τὸ νὰ γίνῃ μὴ-ἑβραϊκὸν τὸ Εὐαγγέλιον εἰσηλθε εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Καὶ ἔτσι ὁ Χριστιανισμὸς διεδόθη ἀπὸ μίαν πόλιν εἰς τὴν ἄλλην, χάρις εἰς τὰς θάσεις τοῦ Ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, μέχρις ὅτου ἡ Διακήρυξις τοῦ Διατάγματος τῆς Ἀνεξιθρησκείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπέτρεψε νὰ γίνῃ ὁ Χριστιανισμὸς ἡ ἐπίσημος θρησκεία τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐκεῖνο πού χρειάζεται λοιπὸν δὲν εἶναι τόσο μίαν ἀπλῆ θρησκευτικὴ μεταρρυθμίσις, ὅσον μίαν ἐπανάστασιν εἰς τὸν πολιτισμὸν.

Κάθε πολιτισμὸς περιβάλλεται ἀπὸ ἕνα ὑπόστρωμα θρησκευτικότητος. Ἐκεῖνο πού συμβαίνει τώρα εἶναι ὅτι ἡ θρησκευτικότης τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἐκπνέει καὶ ἐν τέλει παρουσιάζεται αὐτὸ πού εἰς τὴν πραγματικότητα ὑπῆρξε.

Δηλαδή τὰ ἐξαρτήματα τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν. Αὐτὰ τὰ ἐξαρτήματα εἶναι τυπικὰ Δυτικὰ καὶ ἀποδεικνύουν ἀκόμη περισσότερο λαθυρινθώδη τὴν δυτικὴν μορφήν των, εἰς τὴν ἐπαφὴν των μὲ μὴ δυτικὰς θρησκευτικότητας ἢ εἰς τὸ φῶς τῆς ἀσαφοῦς θρησκευτικότητος, ἢ ὅποια εἶναι ἡ μοῖρα κάθε ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶχε θάλει σιγαστήρα.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἔχομεν κατακτήσει τὸ σύμπαν ἢ ἔτσι νομίζομεν, ἀλλὰ ἔχομεν χάσει τὴν ἀποκρυπτογράφειν τῶν συμβόλων του. Ἐχομεν ἀποξενωθῆ ἀπὸ αὐτό, ἔχομεν ἀποθειοποιήσει τὸν κόσμον, λησμονοῦντες ὅτι τελικὰ πολιτισμὸς εἶναι ἡ καθιέρωσις τοῦ κόσμου.

Ἐπομένως μία μεταμόρφωσις τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἢ πλέον ἐπείγουσα ἀπαιτήσις τῆς παρούσης ἐποχῆς, ἀλλὰ αὐτὴ εἶναι μία πνευματικὴ ἀπαιτήσις. Δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα καμμιάς ἀναδιώσεως.

Ἐπομένως ὅλοι νὰ τὸ ἀπαιτήσωμεν. Εἶναι ἢ ἀπαιτήσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἴτε θεολόγος εἶναι αὐτὸς εἴτε ὄχι.

Πράγματι ὁ Δυτικὸς πολιτισμὸς ἤδη ψηλαφεῖ πέρα ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ὑποτίμησιν τῶν συμβόλων του, διὰ τὴν ἀνακάλυψιν μιᾶς καινούργιας διαλεκτικῆς, μιᾶς καινούργιας γλώσσης.

«Εἶναι ἢ ἴδια ἐποχὴ» γράφει ὁ Paul Ricoeur: «ποῦ κρατεῖ εἰς ἐφεδρείαν τὰς δυνατότητάς της τοῦ νὰ ἀδειάσῃ τὴν γλῶσσαν ριζικὰ μὲ μίαν νέαν μορφοποίησιν καὶ τὴν δυνατότητα τοῦ νὰ ξαναγεμίσῃ αὐτὴν ἐπανευρίσκουσα τὰς πληρεστέρας καὶ θαυτέρας ἐννοίας, τὰς περισσότερον ἐγγύς πρὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἱεροῦ». Ἡ κατὰ τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ:

«Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός Σου καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου Σου ποῦ φύγω;

Ἐάν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, Σὺ ὑπάρχεις ἐκεῖ». Ἄν στήσω τὸ κρεββάτι μου στὴ Σεούλ, εἶσαι ἐκεῖ!

Ἦς συμπέρασμα: Ἡ «χριστιανικὴ» ἐ-

ποχὴ τοῦ Δυτικοῦ πολιτισμοῦ μᾶς ἐκληροδότησε τὸν «Θάνατον τοῦ Θεοῦ», ποῦ ἀτυχῶς κατήντησε ἕνα ολόγκαν ἀπὸ τοὺς ἀρνητὰς τοῦ πνεύματος καὶ μάλιστα τοὺς θεολόγους. Ὅχι ὁμως χωρὶς νὰ μᾶς διδάξῃ κάτι. Αὐτὸ ποῦ προβάλλουν μερικοὶ σήμερον ὡς σύνθημα, ὅτι δηλαδὴ «ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἀναγκαῖος», καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα δι' ἡμᾶς τοὺς ἄλλους, ποῦ θέλομεν νὰ ζήσωμεν ὡς πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ζῆς καὶ νὰ ἐργάζεσαι μὲ μίαν παθητικὴν παραδοχὴν τοῦ Θεοῦ χωρὶς νὰ κάμῃς μίαν κίνησιν τῆς ψυχῆς σου νὰ τὸν γνωρίσῃς καὶ νὰ τὸν πλησιάσῃς διὰ νὰ ζήσῃς «ἐν Αὐτῷ».

Οὔτε μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀπλῶς ὡς ὑπόθεσις εἴτε ἐπιστημολογικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ ἢ ὑπαρξιακὴ, ἐκτὸς ἂν θγάλωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι «Ὁ Θεὸς εἶναι Νοῦς» (God is reasons).

Ἄλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη δυσκολευώμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Θεὸς ὑπάρχει, δυνάμεθα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν νὰ συνειδητοποιήσωμεν, ὅτι: καὶ ὁμως ὑπάρχει.

Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Ἀνάγκης, ἀλλὰ εἶναι ὁ Θεὸς τῆς Ἀρχῆς, τῆς Συνεχείας καὶ τοῦ Τέλους διὰ νὰ ἀρχίσῃ καὶ πάλιν «ἡ Ἀνάστασις».

Εἶναι Μέγας τὴν Ὅψιν καὶ πανταχοῦ παρών. Πίστις εἰς Αὐτόν, ἀλλαγὴ τῆς ἀνθρωπίνης πραγματικότητος, εἶναι ὅ,τι ἀκόμη ἀπαιτεῖ ἀπὸ ἡμᾶς, ἢ ἐκλογὴ μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς θέτει ἀντιμετώπους: «Ἄλλὰ, ὅταν ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, εὐρήσει ἄρα τὴν πίστιν ἐπὶ τῆς Γῆς;»

GABRIEL VAHANIAN

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΙΛΛΙΝΟΙΣ ΚΑΙ Ο ΓΝΗΣΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Ένα συνέδριον, τὸ ὁποῖον συνεκλήθη προσφάτως εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Illinois τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ἀπέδειξε τὴν χρεωκοπίαν μεγάλης μερίδος τῆς λεγομένης πνευματικῆς ἡγεσίας εἰς παγκόσμιον κλίμακα.

Τὸ θέμα τοῦ συνεδρίου ἦτο: «Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου».

Τὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα ἀτησχόλησαν τοὺς συνέδρους ἦσαν βασικῶς δύο: Ποία ἡ γνώμη τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν καὶ τῶν μὴ ἐπιστημόνων διὰ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν; Ποίος ὑψηροῦς προσφέρουν οἱ «θετικοὶ» ἐπιστήμονες καὶ ποίος θὰ ἔπρεπε νὰ προσφέρουν εἰς τὴν κοινωνίαν;

Αἱ γνώμαι ἐδιχάσθησαν. Οἱ ἐκπρόσωποι τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ πρὸ πάντων οἱ καθηγηταὶ I. Rabi καὶ P. Kusch τοῦ Πανεπιστημίου Columbia, φυσικοὶ καὶ οἱ δύο, εἰδικοί εἰς τὰς μοριακὰς δέσμας καὶ ἀμρότεροι τιμημένοι μὲ τὸ βραβεῖον Nobel, ἦλθαν εἰς υπεράσπισιν τῆς ἐπιστήμης. Ὑπεστήριξαν ὅτι αἱ μέθοδοι τῆς φυσικῆς, ἂν κρίνη κανεὶς ἀπὸ τὰ μέχρη τοῦδε ἐπιτεύγματά της εἰς τοὺς τομεῖς τῆς καθαρᾶς ἐρεῦνης καὶ τῶν ἐφαρμογῶν, ἠμποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπιτυχῶς καὶ εἰς εὐρύτερας σφαίρας. Πρέπει, λοιπόν, κατ' αὐτοὺς νὰ ἐρευνηθῇ μήπως εἶναι δυνατόν αἱ μέθοδοι αὐταὶ νὰ λύσουν κοινωνικὰ προβλήματα.

Οἱ ἀνθρωπισταὶ ὁμως ἐδέχθησαν τὰς ἀπόψεις αὐτὰς ἄνευ ἐνθουσιασμοῦ καὶ μὲ πολὺν σκεπτικισμόν. Κατ' αὐτοὺς ἡ ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ προσφέρῃ τίποτε καλλίτερον ἀπὸ συσκευαίαν καὶ δὲν δύναται νὰ δώσῃ τίποτε ἄλλο ἀπὸ τεχνικὴν καὶ περιοσότερα κομφορ' ἐδήλωσαν ὅτι εὐρίσκουν ἀλαζονικὴν τὴν ἄποψιν τῶν «θετικῶν» ἐπιστημόνων καὶ κατηγοροῦσαν αὐτοὺς ὅτι παρθεωροῦν τὰς πολιτιστικὰς ἀξίας.

Καὶ ὁ καθηγητὴς I. Rabi ἀπήντησε: «Μοῦ ὁμιλεῖτε περὶ ἀξιών, δεῖξατέ μου τοὺς τίτλους σας, δεῖξατέ μου τὰ πιστοποιητικά σας...».

Δίκαιος κατὰ τὴν γνώμην μου ὁ σκεπτικισμὸς διὰ τὴν δυνατότητα μόνης τῆς ἐπιστήμης νὰ λύσῃ τὰ ἀνθρώπινα προβλήματα, σκεπτικισμὸς ὁ ὁποῖος εὗρεν ἔκφρασιν εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς μίας μερίδος καὶ ὀρθῶς ἠρώτησαν οἱ ἄλλοι πού εἶναι οἱ τίτλοι τῶν «ἀνθρωπιστῶν».

Ἡ συζήτησις αὐτὴ εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ ὅτι οὔτε ὁ ἐπιστημονισμὸς, οὔτε ὁ ἄθεος ἀνθρωπισμὸς ἀποτελοῦν τὴν λύσιν.

Ὅλοι ἐν τούτοις συνεφώνησαν εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Illinois, ὅτι χρειάζεται ἀφύπνισις τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας, ὅτι πρέπει τοῦλάχιστον οἱ φυσικοὶ ἐπιστήμονες νὰ κατανοήσουν τὰ προβλήματα τῆς κοινωνίας εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν καὶ νὰ παύσουν νὰ εἶναι αὐτάρχεις καὶ ἀπομονωμένοι.

Ἄλλα καὶ ἄλλα πρόσφατα γεγονότα ὁμιλοῦν εὐγλώττως διὰ τὰς δυνατότητας τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν ἡ πνευματικὴ ἡγεσία, ἂν ἀφυπνίζετο καὶ ἠσχολεῖτο σοβαρῶς μὲ τὰ προβλήματα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Προσφάτως ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἐν ζωῇ φιλοσόφους τοῦ αἰῶνος μας, ὁ Karl Jaspers, ἠλλαξεν ὑπηρετικότητα, ἐγκατέλειψε τὴν Γερμανίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἑλβετίαν. Ὑπάρχει, ἐδήλωσε εἰς συνέντευξίν του πρὸς τὸ Figaro Littéraire, μεταξὺ τῶν Γερμανῶν συμπατριωτῶν μου ἓνας ἀριθμὸς ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως. Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι δὲν φαίνονται πουθενά, σιωποῦν. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν ἀνθρώποι μορφωμένοι, ἰδίως δὲ πανεπιστημιακοὶ λειτουργοί. Ἄλλα (κατὰ τὸν Jaspers), εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ καλλεργημένοι πνευματικῶς ἀνθρώποι ἔμειναν πάντα ξένοι πρὸς τὴν πραγματικότητα τοῦ τόπου καὶ

ἀπροσγείωτοι. Ἀποφεύγουν τὴν δρᾶσιν. Φοβοῦνται μήπως κάμουν λάθη καὶ ἀδρανοῦν. Φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλόσοφος Benedetto Croce εἶχε παλαιότερον ἐπισημάνει τὸ κακόν. Ἄλλὰ καὶ ἡ πείρα τὴν ὁποίαν ἔχομε καὶ ἀπὸ τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀπὸ τὰς δραστηριότητος τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας αὐτοῦ τοῦ τόπου κατὰ τὸ παρελθόν, δὲν εἶναι καθ' ὅλα ἐνθαρρυντική. Καλοπροαίρετος ἐν τῇ πλειοψηφίᾳ τῆς δὲν ἀξιοποίησε τὰ τάλαντα, ἀλλ' «ῶρυξε λάκκον» καὶ τὰ ἀπέκρυψε. Τὸ ἐτόνισεν ἐπιγραμματικώτατα ὁ Μελίτης: Ὅπου ἀκούετε δυνατὸ ροχαλητό, εἶχε γράψει, νὰ ξέρετε, εἶναι κάποιος καλοπροαίρετος ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος κοιμάται.

Τώρα ὅμως ὅπου διὰ τοὺς γνωστοὺς τοῖς πᾶσι λόγους τὸ «καιρὸς ἡμᾶς ἐξ ὕπνου ἐγεροῦναι» δὲν εἶναι ἓνα ἀπλὸ σύνθημα, ἀλλὰ ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου (νὰ ἀπαριθμήσῃ κανεὶς ἐπὶ τροχάδην μερικοὺς λόγους ὡς ὁ κίνδυνος ἐκ τοῦ στρατευμένου ἀθεϊσμοῦ καὶ ὕλισμοῦ, ὁ ἀμείλικτος συναγωνισμὸς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, ἡ δυνατότης ταχυτάτης διαδόσεως ἰδεῶν καὶ προπαγανδιστικῶν συνθημάτων τῆς μὴ ὑγιοῦς μερίδος τῆς κοινωνίας, τὸ κύμα ἐξαλλωσύνης τὸ χειροκροτούμενον, ὡς καλλιτεχνικὴ ἐκδήλωσις καὶ παρασημοφορούμενον, διότι δίδει συνάλλαγμα, θὰ ἐπερίτενε), τώρα λοιπόν, χρειαζόμεθα παραδείγματα ποῦ θὰ μᾶς ἐμπνεύσουν καὶ θὰ μᾶς ἐνισχύσουν.

Ἐν τοιοῦτον πρόσφατον παράδειγμα γνησίου ἀνθρωπισμοῦ, τὸ ὁποῖον θὰ ἀπε-

στόμωνε τὸν καθηγητὴν I. Rabi, τὸν δικαίως δηκτικώτατα εἰρωνευθέντα μερικοὺς «ἀνθρωπιστὰς» ὁμιλοῦντας περὶ ἀξιῶν καὶ περὶ δένδρων χωρὶς ρίζας καὶ φυσικὰ χωρὶς καρπούς, εἶναι ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἀφανεῖς. Τοῦ ἐργάτου-ιερέως André Bergonier, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς 24 Νοεμβρίου τοῦ 1965 ἔπεσε, ἐνῶ εἰργάζετο, ἀπὸ ὕψους 7 μέτρων καὶ σκοτώθηκε εἰς τὴν Μασσαλίαν, εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἀγῶνος πλησίον τοῦ μοχλοῦντος ἐργάτου. (Ἡ βιογραφία του ἐκδίδεται εἰς τὴν Γαλλίαν κατ' αὐτὰς ἀπὸ τὸν οἶκον Casterman). Καὶ ἀνάλογα παραδείγματα ὑπάρχουν πάμπολλα καὶ εἰς τὴν πατρίδα μας, ὅπου τόσοι κληρικοὶ ἔγιναν ὀλοκαύτωμα εἰς προσφάτους ἀκόμη ἀγῶνας τοῦ Ἐθνους. Δὲν ἐθορύβησαν καὶ δὲν ἔδωσαν συνεντεύξεις, οὔτε ἔλαβαν μέρος εἰς πομπώδη συνέδρια διὰ νὰ κατακεραυνώσουν τὴν (ἀθῶαν ἄλλωστε) ἐπιστήμην. Ἔμειναν οἱ περισιότεροι ταπεινοὶ καὶ ἄσημοι ὡς Νικόδημοι καὶ Ἐκατόνταρχοι γύρω ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν. Καὶ ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον προσέφεραν κάτι τὸ ὑγιές, τὸ μεστόν, τὸ ζωντανὸν καὶ τὸ γνήσιον καὶ πολλοὶ ἐπεσφράγισαν μὲ τὴν θυσίαν τὴν πίστιν των, εἶναι ὅτι εἶχαν ἐπιτύχει, ὅπως ἄλλωστε καὶ τόσο ἐπιστήμονες καὶ σοφοὶ διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τὴν χριστιανικὴν σύνθεσιν, τὴν προσωπικὴν, μυστηριακὴν καὶ λειτουργικὴν βίωσιν τοῦ σαρκωθέντος Χριστοῦ.

Εἶναι ἐκεῖνοι ποῦ δείχνουν τὸν δρόμον καὶ ὀδηγοῦν τὰ βήματα ὅλων μας πρὸς ἓνα γνήσιον ἀνθρωπισμόν.

Α. ΔΩΡΙΚΟΣ

ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΒΙΑΣ

Μία θαλίτσα με φονικά όπλα, ένα αυτόματο Μπερέττα με κοκκάλινη λαβή, ένα σύρμα για στραγγάλισμα, ένα μαχαίρι. Μία τυχαία εξέταση αυτών των άποσκευών θά μας έκανε να πιστέψουμε πώς ανήκουν σ' έναν έγκληματία, ίσως έναν γκάγκστερ ή ένα μέλος της Κουκλούξ-κλάν. "Όσοι όμως από σάς παρακολουθείτε τακτικά κινηματογράφο και διαβάζετε περιπετειώδη μυθιστορήματα, γνωρίζετε πώς όλα αυτά ανήκουν στον πράκτορα 007, τον James Bond, ο οποίος είναι ελεύθερος να σκοτώνη για «πατριωτικούς λόγους».

Ο κύριος Bond δεν είναι, μά την αλήθεια, καθόλου ένας ειρηνικός άνθρωπος. Σκοτώνει χωρίς συντριβή, χωρίς δεύτερη σκέψη, και, αν ο ίδιος δεν χαιρέται για τόν πόνο που προκαλεί, χαιρόνται οι έγχθροι του. Στά πιό δημοφιλή έργα του Jan Fleming, τόν «Χρυσοδάκτυλο», τό «Από τή Ρωσία με αγάπη» κ. ά. βλέπομε να έξυμνείται ή ευχαρίστησις του να προξενή κανεις πόνο. Μήπως δεν είναι αυτός ο όρισμός του σαδισμού;

Γιατί, όμως, είναι δημοφιλή τά σαδιστικά αυτά μυθιστορήματα; Γιατί τά περιοδικά πωλούν περισσότερα τεύχη τους όταν έχουν φωτογραφίες θίας και φρίκης; Γιατί υπάρχει τόση ζήτησις προγραμμάτων θίας στην τηλεόρασι; Δεν σημαίνει αυτό πώς ή κοινωνία μας πάσχει από μιá άρρώστια, από τήν όποία λίγο-πολύ όλοι είμαστε μολυσμένοι; Ένας έκδότης ισχυρίζεται πώς ο James Bond είναι ένας σύγχρονος ήρωας θανάτου και καταστροφής και είναι δημοφιλής, ακριβώς λόγω της δικής μας προτιμήσεως για τό θάνατο και τήν καταστροφή, άντι της ζωής και της αγάπης.

Η έκφρασις της θίας δεν είναι καινούργια στην κοινωνία μας. Η θία ήταν από τήν αρχή ένα μέρος της ζωής και ένας τρόπος ίκανοποίησεως των προσωπικών μας επιδιώξεων.

Η θία έχει τήν έκφρασί της σε πολ-

λους τομείς. Η άτομική θόμβα, τά αεροδυναμικά όχήματα, ή έντασις στις συνομιλίες, οι φυλετικές διακρίσεις, είναι όλα μορφές θίας. "Όλα αυτά δέ γίνονται περισσότερο ακόμη άντιληπτά στον κόσμο με τήν τηλεόρασι, τόν κινηματογράφο, τά διάφορα περιοδικά, ακόμη και τά comics, πού δίδουν έμφασι στη θία και γελοιοποιούν τις άνώτερες ήθικές αξίες. Μήπως τά παραλέμε; Δεν έχετε παρά να πάτε σ' ένα κατάστημα και να κυτάξετε τά παιγνίδια πού προορίζονται για τ' αγόρια. Θά δήτε αυτόματα, μυδραλλιοθόλα, σφαίρες και ό,τι άλλο θά μπορούσε να ένθουσιάση ένα σύγχρονο παιδί. Άληθινά, δεν είναι κάπως ειρωνικό να φέρνη ο ειρηνικός Άγιος Βασίλης τέτοια μοντέλλα θανάτου στα παιδιά μας;

Φυσικά πολλοί ισχυρίζονται πώς τά παιδικά πολεμικά παιγνίδια δεν προξενούν κακό. Τά παιδιά πάντοτε έπαιζαν στρατιωτάκια, καουμπόυδες και Ίνδιάνους. Στο μυθιστόρημά του «Δόκτωρ Ζιβάγκο» ο Μπόρις Παστερνάκ περιγράφει δύο αγόρια «πού παίζουν τό πιό φοβερό παιγνίδι των μεγάλων, τό παιγνίδι του πολέμου' έν τούτοις, συμμετοχή σ' αυτόν ειδικώς τόν πόλεμο έτιμωρείτο με έξορία και κρέμασμα». «Τά επικίνδυνα παιγνίδια πού έπαιζαν, λέγει ο Παστερνάκ, είχαν ένα λουλούδισμα άθώοτητος πού μετέδιδαν στο κάθε τι...». Άναρωτιέμαι: Πού σταματά τό λουλούδισμα της άθώοτητος και αρχίζει ή στροφή από τήν άθώοτητα; "Αν όλα αυτά τά παιγνίδια της θίας στην παιδική μας ηλικία δεν προξενούν κακό, γιατί τότε τά πλήθη στους δρόμους φωνάζουν: «πέσε κάτω, πήδα» στα φτωχά ανθρώπινα πλάσματα, πού, θέλοντας ν' αυτοκτονήσουν, έχουν άνεβή στα πεζούλια της όροφής; (*)

(*) Σημ. Μεταφρ. Αυτό τό γεγονός συμβαίνει στην Άμερική· έδω στην Έλλά-

Πολλές φυσικά μπορεί νά εἶναι οἱ αἰτίες γιά μιὰ τέτοια συμπεριφορά, ἀλλά πιθανόν νά παίζη ρόλο καί αὐτή ἡ ἀνοικτὴ παραδοχὴ καί προδιάθεσις γιά τὴ θία πού φέρνουν τὰ παιγνίδια. Μερικοὶ ἀπὸ σὰς ἴσως θὰ ἔχετε ἰδῆ τὴν γερμανικὴ ταινία: «Ἡ γέφυρα». Εἶναι μιὰ ἱστορία μὲ ἥρωες μερικὰ γυμνασιόπαιδα, σὲ μιὰ μικρὴ γερμανικὴ πόλι στὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἦταν πολὺ μικρὰ γιά νά στρατευθοῦν κι' εἶχαν τὸν καιρὸ νά γίνουν στρατιῶτες, γιά τὴ δόξα τῆς πατρίδος τους! Τότε, τὴν τελευταία στιγμή, αὐτὰ τὰ παιδιὰ στρατολογήθηκαν καί, μὲ μιὰς ἡμέρας ἐκπαίδευσι, διετάχθησαν νά κρατήσουν μιὰ γέφυρα στὴν πόλι καί νά ἐμποδίσουν τοὺς προελαύνοντας Ἀμερικανούς, ἐνῶ οἱ τακτικοὶ στρατιῶτες τῆς Γερμανίας θὰ ὑποχωροῦσαν. "Ὅλα ἄρχισαν σάν ἓνα θαυμάσιο παιγνίδι, ἀλλὰ τελειώσαν σάν μιὰ αἱματηρὴ τραγωδία. "Ὅλα τὰ ἀγόρια, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα, σκοτώθηκαν καί ἡ γέφυρα, ὕστερα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς θυσίες, στὴν πραγματικότητα, δὲν ἦταν καί τόσο σημαντικὴ.

★ ★ ★

Ἐξάνουσα προτίμησις γιά «θάνατο καί καταστροφή πάνω ἀπὸ τὴ ζωὴ καί τὴν ἀγάπη»; Μήπως ἀντικαταστήσαμε μὲ τὸ «ζῆσε καί ἄφησε τοὺς ἄλλους νά πεθάνουν», τὸ «ζῆσε καί ἄφησε τοὺς ἄλλους νά ζοῦν»; Μήπως μὲ τὴ θία σάν σύνηθες φαινόμενο τῆς καθημερινῆς ζωῆς, τὴν ἔχομε δεχθῆ σάν τὸ φυσιολογικὸ δρόμο γιά τὴν τακτοποίησι τῶν διαφορῶν μας; Κάποτε ὁ Α. Linhletter, ρώτησε ἓνα κοριτσάκι σ' ἓνα εἶδος συνεντεύξεως γιά παιδιὰ: «Θὰ ἤθελες νά πᾶμε στὴ σελήνη;» «Ἄχ! καί, εἶπε τὸ κοριτσάκι, πρέπει νά τοὺς καταστρέψωμε πρὶν προλάβουν καί μᾶς καταστρέψουν ἐκεῖνοι». Πῶς ἐπιδρᾶ στὰ παιδιὰ μας ὁ τρόπος

δα δὲν ἔχομε κανένα παρόμοιο περιστατικὸ καί οὔτε θὰ μπορούσα νά φαντασθῶ ποτὲ κάτι τὸ τόσο ἀπάνθρωπο.

μας νά δίνουμε τέτοιες λύσεις καί ἡ καταφυγὴ στὴ θία; Μήπως χάσαμε τὴν ἱκανότητα νά ἀγαπᾶμε, νά συζητᾶμε, νά συνεργαζόμεθα καί νά συμπάσχουμε;

Σ' αὐτὴν τὴ γενεὰ τῆς ταραχῆς καί τῆς θίας, ἡ Βίβλος ὀρίζει μιὰ ἄλλη ἐξοχὴ ὁδὸ. Εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος περιέγραψε αὐτὴν τὴν ἀγάπη στὸ ΙΓ' κεφάλαιο τῆς Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς του:

«Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει».

Ὁ Θεὸς εἶναι ὑπομονετικὸς μὲ τὸν homo sapiens, αὐτὸ τὸ ἀστείον μικρὸ τετράποδο πού τὸ ἔκανε νά στέκεται ὀρθὸ στὰ πίσω του πόδια, καί τὸ προίκισε μὲ συνείδησι καί ὑψηλὸ προορισμό· σι' ἀλήθεια εἶναι ὁ Θεὸς πολὺ ὑπομονετικὸς καί μακρόθυμος, μὲ τὴν τόσο ἀργὴ ἐξέλιξι τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴ μεγαλοσύνη καί τὴν ἀξιοπρέπεια. Ὑπῆρξεν ὁ Γολγοθᾶς καί ἡ Ἱερά Ἐξέτασις, ἀκόμη ὑπῆρξεν οἱ δίκες γιά τὶς μάγισσες τοῦ Σάλεμ, οἱ φοῦρνοι τοῦ Ἄουσβιτς καί ἡ αἱματοβαμμένη Ἀλαμπάμα. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι ὑπομονετικὸς καί μακρόθυμος.

Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν φθονοῦσε καί δὲν ἐπῆρετο, διότι «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγματὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου γενόμενος, καί σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπῆκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Φιλιπ. β' 6-8). Ὁ Κύριος δὲν ἦταν αὐθάδης, οὔτε ἀγροῖκος—μᾶς κάλεσε στὸ βασιλικὸ δρόμο πού ἀκολούθησε ὁ ἴδιος. Ἀντὶ σκῆπτρου καί στέμματος, πῆρε μιὰ λεκάνη καί μιὰ πετσέτα σάν σύμβολα καί ἓνας σταυρὸς ἦλθε νά συμβολίσῃ τὴ ζωὴ Του. «Ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» καί Ἐκεῖνος θέβαια δὲν τὰ ζητοῦσε: «Ὅχι ὡς ἐγὼ θέλω,

ἀλλ' ὡς Σὺ θέλεις». Μποροῦμε νὰ χαιρώμεθα μὲ τὴν ἀδικία; Μποροῦμε νὰ χαιρώμεθα ὅταν οἱ ἄλλοι σφάλλουν; Ὁχι, ἀλλὰ σὰν τὸν ὑπομονετικὸ καὶ συγχωρητικὸ πατέρα θὰ χαιρώμεθα ὅταν ἐπιστρέφῃ ὁ Ἄσωτος υἱός. Ἕνας πατέρας, ἔλεγε στὰ νεαρὰ κορίτσια του: «Νὰ θυμᾶστε παιδιὰ μου, πῶς, ὅ,τιδήποτε καὶ ἂν κάνετε, μπορεῖτε πάντοτε νὰ ἐπιστρέψετε σὸ σπίτι».

Πρέπει, λοιπόν, νὰ μὴ χαιρώμεθα μὲ τὸ ἀδίκιο, νὰ χαιρώμεθα μὲ τὸ καλὸ. Μία τέτοια ἀγάπη, ὅπως μᾶς τὴν ἀπεκάλυψε ὁ Χριστός, καὶ ὅπως εἶναι παρούσα σὲ καθέναν ἀπὸ μᾶς, «πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει». Τί ἕμορφη δυνατότης γιὰ τὸν καθέναν ἀπὸ μᾶς! Νὰ ἕνας τρόπος ζωῆς, πολὺ πιὸ ἕμορφος ἀπὸ τὴ θία, γιὰ τὸ σύγχρονο ἄνθρωπο.

Πολλοὶ ἰσχυρίζονται πῶς αὐτὸς ὁ τρόπος ζωῆς εἶναι ἕνα ἀνεφάρμοστο δνειρο, μία οὐτοπία ἀνίκανη νὰ δώσῃ λύσι στὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου ἀστικῆς κοινωνίας μας. Καὶ ὅμως, ὁ δρόμος τῆς ἀγάπης, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἄλλους, εἶναι πολὺ πιὸ ἐφαρμόσιμα στὴ ζωὴ μας, ἀπὸ ὅ,τι ἔχομε προσπαθῆσαι ὡς τώρα. Ἡ ἀγάπη θὰ μᾶς ἔκανε νὰ συζητᾶμε τίς διαφορὰς μας στὴν ἐργασία μας, στίς διεθνεῖς σχέσεις καὶ στὴν οἰκογενειακὴ μας ζωὴ, μᾶλλον, παρὰ νὰ καταφεύγωμε στὴ θία. Ἡ συζήτησις ἀπαιτεῖ μεγαλύτερη ὑπομονὴ καὶ εὐγένεια, ὀλιγώτερη αὐθάδεια καὶ ζηλοτυπία, περισσότερο θάρρος καὶ ἀντοχὴ, ἀπὸ τὴ θία. Ὁ Warren Austin, πρῶν πρεσβευτῆς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν στὰ Ἡνωμένα Ἐθνη, κάποτε ἐχαρκτήρισε τὸ διεθνὲς αὐτὸ σῶμα σὰν τὸν τόπο, ὅπου οἱ διπλωμάτες παθαίνουν ἕλλη γιὰ νὰ μὴν παθαίνουν χειρότερα δεινὰ στὸν πόλεμο οἱ νεαροὶ στρατιῶτες. Ἡ ἀγάπη θὰ μᾶς ἔκανε νὰ συνεργαζώμαστε στὰ κοινωνικὰ προβλήματα, στὸν εἰρηνικὸ πόλεμο κατὰ τῆς φτώχειας καὶ τῆς προκαταλήψεως π. χ. Ἐδῶ ὑπάρχουν κοινὰ προβλήματα γιὰ τοὺς πλοῦσιους καὶ τοὺς πτωχοὺς, τοὺς λευκοὺς καὶ τοὺς μαύρους. Ἡ ἀγάπη θὰ ἔκανε τοὺς ἰ-

σχυροὺς νὰ συμπάσχουν γιὰ τὰ προβλήματα τῶν ἀδυνάτων, θὰ μᾶς ἔκανε ὅλους νὰ συμμετέχωμε στὴ ζωὴ τῆς κοινότητος. «Δὲν θέλω νὰ μπλέκω». «Δὲν θέλω νὰ ἔχω εὐθύνες». Θέλετε, λοιπόν, νὰ εἰσθε ἀνεύθυνοι; Ἀλλά, ὁ Χριστιανὸς μετέχει στίς κρίσεις καὶ στίς ἔγνοιες τῆς ἀνθρωπότητος.

***

Ἄς προσθέσω εὐθὺς ἀμέσως ὅτι ἡ θέλησίς μας ν' ἀγαπᾶμε, νὰ συζητᾶμε, νὰ συνεργαζώμεθα καὶ νὰ συμπάσχωμε δὲν παρέχει εὐκόλες λύσεις, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ θία παρέχει τέτοιες λύσεις. Ἡ ἀγάπη τοῦλάχιστον σέβεται ἀρκετὰ τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε δὲν θὰ τοὺς σκοτώσῃ, δὲν θὰ τοὺς ἐκμεταλλεῖται, δὲν θὰ τοὺς χρησιμοποίησῃ γιὰ λογαριασμὸ ἀφηρημένων ἀρχῶν. Ἡ ἀγάπη θέλει νὰ διατηρῇ τοὺς ἀνθρώπους ζωντανούς καὶ εὐδοκιμοῦντας, καὶ εἶναι πρέθυμη νὰ καταβάλῃ ὅποιοδήποτε τίμημα γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὸν τὸν σκοπὸ.

Μόνον σὰν τελευταῖο καταφύγιο ἡ θία μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπαραίτητη, οἱ πόλεμοι μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς δίκαιοι, ἢ αὐτοάμυνα καὶ ἢ ἀστυνομικὴ προστασία μπορεῖ νὰ συγκρατοῦν τοὺς ἐγκληματίες.

Ἐπιμένομε ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ εἶναι τελείως ἔξ ἴσου, καὶ περισσότερο ἀκόμη, ἐφαρμόσιμος ἀπὸ τὴ θία. Τὸ ἐρώτημα εἶναι, ἔαν, ἁμαρτωλοὶ καθὼς εἴμαστε, εἴμαστε ἱκανοὶ νὰ ζοῦμε γιὰ τοὺς ἄλλους κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Οἱ Χριστιανοὶ θὰ πρέπη νὰ εἶναι οἱ πρῶτοι ποὺ θὰ παραδεχθοῦν ὅτι τοὺς λείπει τὸ κίνητρο καὶ ἡ ἱκανότης ν' ἀγαποῦν καὶ ν' ἀγαπῶνται ὅπως ὁ Χριστός, ἂν δὲν δεχθοῦν αὐτὴ τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεό. Ἡ ἀνθρώπινη καρδιά εἶναι πολὺ σκληρὴ καὶ δὲν μαλακώνει εὐκόλα. Εἶναι ἕνας σκληρὸς πυρὴν ὑπερτροφικοῦ ἐγωῖσμοῦ ποὺ πρέπει νὰ ἐξανθρωπισθῇ ἢ νὰ ἐκχριστιανισθῇ γιὰ τοὺς ἄλλους. Τὸ κίνητρο γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς πρῶτος μᾶς ἀγά-

πησε διά του Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀγαπήματε τοὺς ἄλλους διότι Αὐτός πρῶτος μᾶς ἀγάπησε. Ἐκτός αὐτοῦ, ὁ Χριστιανὸς γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παρῶν. Ὁ Θεὸς εἶναι παρῶν σέ μᾶς γιὰ νὰ μᾶς βοηθῇ ν' ἀγαπήματε τοὺς ἄλλους, ὅπως ἔμεῖς ἀγαπηθήκαμε ἀπὸ τὸ Θεό. Ἔτσι, ἐκεῖνο πού εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὸν ἄνθρωπο—νὰ συζητῇ, νὰ συνεργάζεται, νὰ συμπάσχη—εἶναι δυνατὸ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Διότι, «τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις, δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ» (Λουκ. ιη' 27).

Στὴν πραγματικότητα ὁ Χριστιανισμὸς ὑψώνεται ἢ πέφτει ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸν πού εἶναι δυνατὸς ἓνας νέος ἀνθρωπισμὸς στὸ ἄτομο καὶ στὴν κοινωνία.

Ἕνας νέος προσανατολισμὸς καὶ κινητοποίησης γιὰ τὰ ἄτομα καὶ τὴν κοινωνία εἶναι δυνατὰ ὅπου οἱ ἄνθρωποι καὶ αἱ κινήσεις δέχονται τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ καὶ εἶναι ὑπάκοοι εἰς Αὐτόν. Ὁ ἄνθρωπος συνεχῶς θὰ καταφεύγει στὴ βία. Ἀσφαλῶς! Ἄλλ' ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος μποροῦν νὰ ξεπεράσουν αὐτὴ τὴ φυγὴ ἀπὸ τὴν εὐθύνη. Πλήρης ἀνθρωπισμὸς καὶ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς ἄλλους εἶναι δυνατὰ ὅταν ὁ Θεὸς μαλακῶν τὴν σκληρὰ καρδίαν μας καὶ τὴν θερμαίνῃ μὲ τὴν ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ἄς συγκρίνωμε τὰ ὄργανα τῆς βίας—τὸ περίστροφο, τὸ σχοινί, τὸ μαχαίρι, τὸ αὐτόματο—μὲ τὰ ὄργανα τῆς ἀγάπης—τὴν εἰρηνικὴν διαπραγματεύσειν, τὸ χαιρετισμὸν τοῦ Πάπα Παύλου πρὸς τὴν Γενικὴ Συνέλευσιν τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν πού ἀπηχῆ τὴν ἐμπνευσμένην ἐγκύκλιον τοῦ Πάπα Ἰωάννου 23ου «Εἰρήνη στὴ γῆ», τὴν συνεργασίαν λευκῶν καὶ μαύρων νέων στὰ «Σώματα Εἰρήνης», μία ἐκκλησιαστικὴ κατασκηνῶσι ἐργασίας γιὰ τὸ ξανακτίσιμο βομβαρδισμένων ἐκκλησιῶν κ.λ.π. Ποῖα ἀπὸ τὰ δύο μᾶς προσφέρουν πραγματικὴν ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον;

★ ★ ★

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ζωγράφους τῆς Ἀμερικῆς ἦταν ὁ Κουάκερος Edward Hicks. Τοῦ ἄρεσε νὰ ζωγραφίξῃ ἓνα θέμα πού τὸ τιτλοφοροῦσε τὸ «Εἰ-

ρηνικὸ Βασίλειον». Πραγματικὰ ἐζωγράφησε περισσότερους ἀπὸ 75 διαφορετικοὺς πίνακες μ' αὐτὸ τὸ εἰδικὸ θέμα. Ὅλοι ἐμφανίζουν τὸ θεϊκὸν θέμα τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἐπιθυμίας γιὰ πραγματικὴν συναδέλφωσιν στὴ φύσιν, τὴν θαμμένην μὲ αἷμα, καὶ στὶς ἀνθρώπινες σχέσεις, τὴν τεταμένην καὶ πνιγμένην ἀπὸ τὴν βίαν. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας προσέβλεπε σ' αὐτὴ τὴν ἡμέραν, ὅπου ὁ Θεὸς θὰ βασίλευε πάνω στοὺς ἀνθρώπους διὰ μέσου ἐνὸς Μεσσία δικαίου καὶ πιστοῦ. Τότε, λέγει ὁ Ἡσαΐας: «Καὶ ἡ λεοπαρδαλὶς θέλει ἀναπαύεσθαι μετὰ τοῦ ἐριφίου, καὶ ὁ μόσχος καὶ σκύμνος, καὶ τὰ σιτευτὰ ὁμοῦ... Καὶ ὁ λέων θέλει τρῶγει ἄχυρον καθὼς ὁ βοῦς. Καὶ τὸ θηλάζον παιδίον θέλει παίξει εἰς τὴν τρύπαν τῆς ἀσπίδος... Δὲν θέλουσι κακοποιεῖν, οὐδὲ φθεῖρει ἐν ὄλῳ τῷ ἁγίῳ μου ὄρει. Διότι ἡ γῆ θέλει εἶσθαι πλήρης τῆς γνώσεως τοῦ Κυρίου, καθὼς τὰ ὕδατα σκεπάζουσι τὴν θάλασσαν. (Ἡσαΐας ια' 6-9).

Αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον προφητεία, ποιήσεις ἢ φαντασία ζωγράφου γιὰ μίαν μελλοντικὴν ἀνύπαρκτον χώραν. Σὲ ὠρισμένους πίνακες τοῦ Edward Hicks βλέπομε τὸν William Penn νὰ στέκεται κάτω ἀπὸ μίαν μεγάλην θελανιδίαν τῆς Πενσυλβανίας καὶ νὰ διαπραγματεύεται μὲ τοὺς Ἰνδιάνους γιὰ τὴν πώλησιν τῶν γαιῶν τοὺς στοὺς λευκοὺς ἀποίκους. Ὁ Hicks εἶδε αὐτὴν τὴν προσπάθειαν γιὰ διαπραγματεύσειν, πού ἀντικατέστησε τὴν κλοπὴν, τὴν ἄρπαγὴν καὶ τὴν δολοφονίαν, τὰ τρίδυμα τῆς βίας, σάν ἓνα σημάδι πὼς τὸ «Εἰρηνικὸ Βασίλειον» θρίσκειται ἤδη ἐδῶ στὴ γῆ μας ἔστω καὶ μερικῶς. Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι παρούσα, ἐκεῖ ὅπου οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διότι ὁ Θεὸς πρῶτος μᾶς ἀγάπησε, ἐκεῖ ὅπου ἰδρῶνον καὶ κοπιάζουσι γιὰ νὰ διαπραγματευθοῦν καὶ νὰ συνεργασθοῦν γιὰ τὸ κοινὸ καλόν.

Εἶθε Θεὸς νὰ μᾶς ἀξιῶσῃ νὰ βροῦμε καὶ μεῖς τὴν θέσιν μας στὸ Εἰρηνικὸν Του Βασίλειον.

LYCURQUS M. STARKEY

Ἀπόδοσις: Μαρίας Σπύρου

AKTINEΣ ΜΑΪΟΣ 1968

Ο ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΟΣ ΕΦΗΒΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΟΥ ΤΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΥΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Γιὰ τὴν παροῦσα ἐργασία χρησιμοποιοῦνταν κυρίως πηγές τῆς γερμανικῆς ψυχολογίας τοῦ ἐργοστασίου⁽¹⁾. Ὁ ἐφηβὸς ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ἀναπτύσσεται διαφορετικὰ. Ἐκτὸς αὐτοῦ οἱ προϋποθέσεις καὶ οἱ ὄροι ἐργοστασιακῆς ἐργασίας δὲν ὁμοιάζουν πάντοτε μεταξύ των σὲ κάθε κράτος. Σὲ γενικὲς γραμμὲς ὅμως, θέλουμε νὰ πιστεύουμε, ὅτι οἱ ἀπόψεις πού ἀκολουθοῦν, λίγο ἢ πολὺ ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα κάθε βιομηχανικῆς ἢ ἐκβιομηχανιζομένης κοινωνίας. Ἴσως οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς βοηθήσουν σὲ μιὰ θετικώτερη καὶ οὐσιαστικώτερη ἐπαγγελματικὴ καθοδήγησι καὶ προστασία τῶν Ἑλλήνων ἐφήβων πού ἐργάζονται ἢ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν σὲ ἐργοστάσιο. Οἱ κίνδυνοι πού περιβάλλουν τὸν μαθητευόμενο ἐφηβὸ εἶναι πολλοὶ καὶ ποικίλοι. Θὰ ἀναφερθοῦν μόνον ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους συναντᾷ ὁ ἐφηβὸς σὰν μαθητευόμενος στὸ ἐργοστάσιο.

Ι. Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ ΣΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἡ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις δὲν ἄλλαξε μόνον τὸν ὥρο, τρόπο καὶ ρυθμὸ τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ ἐπέφερε μεταβολές καὶ στοὺς οἰκογενειακοὺς καὶ κοινωνικοὺς θεσμούς. Ἡ σύνθεσις καὶ συναρμολῶγησις τῶν τῆς κοινωνίας, ὅσον καὶ τῆς μικρογραφίας τῆς, δηλαδὴ τῆς οἰκογενείας, παρουσιάζονται σήμερα πολὺ πῶς διαφορετικὰ ἀ-

πὸ ὅτι προηγουμένως. Ἡ νέα μορφή τῶν σχέσεων τῶν ἀτόμων μεταξύ των, ἀνεξάρτητα βαθμοῦ συγγενείας τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ ἄλλο, δὲν ἔχει πάρει ἀκόμα τὴν τελικὴ τῆς μορφή. Συμβαδίζει μὲ τὸν ἐκβιομηχανισμό.

Στὴν πατρίδα μας ἡ καινούργια μορφή συνθέσεως καὶ συναρμολῶγησεως οἰκογενείας καὶ κοινωνίας εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν βιομηχανικὴ ἀνάπτυξι τῆς χώρας. Ἡδη ὅμως καὶ στὴν Ἑλλάδα ἀρχισαν νὰ διακρίνονται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς μεταβολῆς. Πῶς καθαρὰ φαίνεται ἡ πορεία τῶν ἀλλαγῶν αὐτῶν στὶς ἑλληνικὲς οἰκογένειες πού ζοῦν καὶ ἐργάζονται σὲ βιομηχανικὰ ἀνεπτυγμένους χώρους.

Ἄς δοῦμε πῶς περιγράφει ὁ Drucker τὶς ἀλλαγές καὶ μεταβολές πού φέρνει ἡ ἐκβιομηχανίσις⁽²⁾: «Ὁ χεῖμαρρος τῆς Τεχνικῆς πού παράγει μεγάλες ποσότητες, παρασύρει καὶ καταστρέφει πολιτισμοὺς καὶ κοινωνίες πού δὲν ἔχουν δύναμι νὰ ἀντισταθοῦν στὶς καινούργιες δυνάμεις. Στὴν Κίνα, ὅπου ἡ Ἰαπωνικὴ ἀπόβασις ἀνάγκασε τὴ βιομηχανία ἀπὸ τὰ παράλια νὰ τραθηγθῆ στὸ ἐσωτερικόν, διαλύθηκε ὁ σταθερώτερος καὶ ἀρχαιότερος θεσμὸς τῆς χώρας, ἡ κινέζικη οἰκογένεια».

Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ θέσις τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ ἐφήβου στὴν σύγχρονη οἰκογένεια; Στὶς ἀγροτικὲς οἰκογένειες τὸ παιδί δὲν ἦτο μόνον μιὰ βιολογικὴ ἐνότης, ἀλλὰ καὶ μιὰ μονάδα παραγωγῆς⁽³⁾. Τὰ παιδιὰ ἔπαιρναν μέρος στὴν οἰκογενειακὴ ἐργασία καὶ στὶς ἀπολαβές τῆς. Μὲ τὴν ἐπικράτησι

(2) Peter Drucker, *The New Society*, N. Y. 1949.

(3) Αὐτὸ ἰσχύει ἀκόμα καὶ σήμερα στὰ κράτη, πού δὲν ἔχουν ἐκβιομηχανισθῆ. Στὰ κράτη αὐτὰ κυριαρχεῖ ὁ πρὶν τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασεως τρόπος καὶ ρυθμὸς τῆς ἀγροτικῆς καὶ γεωργικῆς ζωῆς.

της έργοστασιακής εργασίας, τὰ παιδιά παύουν νὰ εἶναι μονάδες παραγωγῆς καὶ γίνονται «ὕποχρέωσι» γιὰ τοὺς γονεῖς. Ἔτσι παρατηρεῖται στὶς βιομηχανικὲς κοινωνίες πτώσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων⁽⁴⁾. Στὴν πρό τῆς βιομηχανίας περίοδο, ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ ἦτο, λίγο ἢ πολύ, ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὸν τόπο εργασίας. Μὲ τὴν ἐκβιομηχάνισι ὅμως ἔρχεται ἕνας χωρισμός: ὁ τόπος εργασίας ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴ. Ὁ πατέρας καὶ ἡ μητέρα, ἂν ἐργάζεται καὶ αὐτὴ, ἐγκαταλείπουν τὸ σπίτι γιὰ νὰ ἀναζητήσουν ἐργασία. Ἡ μεγάλη οἰκογένεια τῶν τριῶν γενεῶν τῆς προβιομηχανικῆς ἐποχῆς, δὲν ὑπάρχει πιά. Ἔτσι τὰ παιδιά μένουν χωρὶς τὴν καθοδήγησι, τὴν πείρα καὶ τὴν συμπαράστασι τῆς πρώτης γενεᾶς. Ἡ αὐθεντία τοῦ πατέρα λείπει καὶ αὐτὴ, καθ' ὅτι ὁ πατέρας λίγες μόνον ὥρες θρῖσκεται στὸ σπίτι.

Ἐνῶ στὴν μεγάλη οἰκογένεια τὸ παιδί ἀνεπτύσσετο ἀσκῶντας πλῆθος μικρῶν ἢ μεγάλων ὑπηρεσιῶν καὶ ἔτσι κέρδιζε σὲ ὀριμότητα καὶ ἀξία, σήμερα στὴν μικρὴ βιομηχανικὴ οἰκογένεια ὁ ἔφηθος ζητᾷ τὴν ἀπασχόλησι ἕξω ἀπὸ τὸ «σπίτι», γιατί μέσα σ' αὐτὸ δὲν τὴν θρῖσκει πιά. Τὸ ἐσωτερικὸ κενὸ τῆς σύγχρονης οἰκογενείας μεγαλώνει ἀπὸ μέρα σὲ μέρα. Αὐτὸ ὀφείλεται κυρίως σ' ἕνα κλείσιμο τῆς βιομηχανικῆς οἰκογενείας στοὺς «τέσσερεις τοίχους τοῦ σπιτιοῦ» καὶ στὴν ἀποφυγὴ ἐσωτερικῆς καὶ οὐσιαστικῆς συμμετοχῆς στὶς πνευματικὲς, ἰδιαίτερα, ἐκδηλώσεις τοῦ περιβάλλοντος.

Σωματικὰ πιὸ ὀριμος ὁ σημερινὸς ἔφηθος, ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ ὅμως πολὺ ἀνώριμος, ξεκινᾷ σὲ ἡλικία 14 περίπου ἐτῶν, νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον. Ἔτσι καὶ ἔαν ἀκόμη μένῃ τὸν γονεῖς του, δὲν ἔχει οὐσιαστικὴ ἐπαφὴ μάζῃ τους τόση, ὅση μὲ τὸ περιβάλλον, στὸ ὁποῖον κινεῖται, μαθαίνει, ἐργάζεται. Ἦδη ἀρχίζουσι οἱ συγκρούσεις τῆς γενιᾶς ποὺ προσπαθεῖ νὰ πάρῃ κάποια θέσι στὴν κοινωνία, μὲ τὴν γενιά ποὺ κατέχει τὴν θέσι. Πολὺ σωστὰ

(4) Τὴν πτώσι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεννήσεων δὲν μπορούμε νὰ τὴν ἀποδώσωμε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον σὲ αὐτὸν τὸν λόγο. Εἶναι ὅμως ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους.

παρατηρεῖ ὁ Muchow ὅτι «οἱ ἔφηθοι ἐπαναστατοῦν καὶ ἐνοχλοῦν τὴν τάξι ποὺ ὑπάρχει, γιατί δὲν ἔχουν μεγαλώσει καὶ ὀριμᾶσει μέσα σ' αὐτὴν, καὶ γιατί οἱ πρωταρχικοὶ παράγοντες διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας (οἰκογένεια, σχολεῖο, ἐκκλησία), δὲν θρῖσκουν τὸν σωστὸ δρόμον γιὰ νὰ συναντηθοῦν μὲ τὴν νεολαία. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἡ νεολαία, ἡ γεμάτη ἐπαναστάσεις, ἀντιδράσεις καὶ συγκρούσεις νεολαία, ζητᾷ τὴν σιγουριά καὶ τὴν ἀσφάλεια. Μὴν ξεχνᾶμε ἀκόμα πὼς ἡ σημερινὴ βιομηχανικὴ κοινωνία εἶναι δημιούργημα τῶν ἐνηλίκων. Ὁ ἄπειρος ἔφηθος θρῖσκεται μόνος σ' αὐτὸν τὸν «ἄγνωστο» κόσμον, ποὺ κατασκευάσθηκε χωρὶς νὰ ληφθῇ ἀπὸ τοὺς δημιουργοὺς του σοβαρὰ ἢ ὑπαρξίς νέων ἀνθρώπων. Εἶναι παράξενο τὸ ὅτι ὁ νέος ἀνθρωπος «ψάχνει» νὰ θρῖ κάπου ξεκούρασι καὶ ἀνάπαυσι; Ἡ ἀναζήτησις αὐτῆς τῆς «σιγουριᾶς καὶ ἀσφαλείας» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀνάγκη νὰ «βιωθῇ», ἔτσι καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἡ σιγουριά καὶ ἡ ἀσφάλεια, ποὺ σὲ ὁμαλὲς περιπτώσεις χαρίζει ἡ οἰκογένεια, καὶ ποὺ λόγω τῆς ἐσωτερικῆς κενότητος τῆς οἰκογενείας παρέμειναν ἄγνωστα στὸν ἀναπτυσσόμενο ἀνθρώπον.

Ἡ βιομηχανία ποὺ ἀναπτύσσεται ἀγνοοῦσα τὸν ἔφηθο, παράγει σχεδὸν μονάχα—καὶ ἐδῶ εἶναι τὸ παράδοξον—γιὰ τὴν νεανικὴν ἡλικία. Σὲ μιὰ σχετικὴ συνέντευξι τοῦ γερμανικοῦ περιοδικοῦ Spiegel, μὲ παράγοντας τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας, διευθυντῆς ἐργοστασίου εἶπε: Ναι, παράγομε γιὰ τὴν νεολαία. Ἡ ἀνεξάρτητη θέσις τῶν νέων ἀνθρώπων στὴν κοινωνία, τὸ χρῆμα ποὺ διαθέτουσι, ἡ ἀπερικοψία μὲ τὴν ὁποῖαν ξοδεύουσι, εἶναι στοιχεῖα στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ παραγωγὴ προϊόντων ἀποκλειστικὰ γιὰ τοὺς νέους ἀνθρώπους». Ὅλοκληροὶ κλάδοι τῆς βιομηχανίας παράγουσι ἀποκλειστικὰ ἢ κατὰ κύριον λόγον μονάχα γιὰ τὴν νεολαία καὶ τὴν ἐφηβεία. Κινηματογράφος, μόδα, εἰκονογραφημένα περιοδικὰ, δίσκοι κ.λ.π., ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς νέους ἀνθρώπους. Μὲ αὐτὸ τὸ περιβάλλον ἔρχεται σὲ καθημερινὴ ἐπαφὴ ὁ ἔφηθος. Ἰδιαίτερα ὅμως ὁ ἐργαζόμενος καὶ μαθητευόμενος ἔφηθος.

II. ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΦΗΒΟ ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Έργοστάσιο είναι ο τόπος στον οποίο παράγονται άγαθα με την βοήθεια της Τεχνικής⁽⁵⁾. Το εργοστάσιο είναι άκομη ο τόπος που συναντώνται εργαζόμενοι άνθρωποι και αυτοί που θέλουν να ειδικευθούν σε ένα κάποιο βιομηχανικό επάγγελμα. Οί μαθητευόμενοι είναι συνήθως έφηβοι. Κίνδυνοι διαφόρων μορφών περιβάλλουν τον μαθητευόμενο. Οί σπουδαιότεροι από αυτούς θα έκτηθούν στην συνέχαιαν.

α) Κίνδυνοι για τή σωματική υγεία του μαθητευομένου⁽⁶⁾.

Κάθε χρόνο εγκαταλείπουν τics επαγγελματικές σχολές, στην Δυτική Γερμανία⁽⁷⁾ περίπου 50.000 έφηβοι και νέοι με κακή κατάσταση υγείας. Μόνον 42% τών εφήβων βρίσκεται από άπόψεως υγείας σε καλή

(5) Σχετικά βλ. και Γ. Κωστάκη, «Προβλήματα τής ψυχολογίας του εργοστασίου». Περιοδ. «Ακτίνες» 1967, τεύχ. 286 σελ. 375.

(6) Στην Δυτ. Γερμανία και, από ύτι μου είναι γνωστόν, σε όλα σχεδόν τα εκβιομηχανισμένα κράτη, ο έφηβος μετά τον επιτυχή τερματισμό 9ετους βασικής εκπαίδευσας (Δημοτικόν Σχολείον), εγκαταλείπει τó σχολείον και άσκειται στον άνάλογο βιομηχανικόν κλάδο. Συνήθης ηλικία 15-17 ετών. Παράλληλα προς τήν πράξι συμβαδίζει και ή θεωρία με τήν επίσκεψη και παρακολούθησι επαγγελματικών σχολών. Για τήν έκλογή του καταλλήλου επαγγέλματος βοηθείται ο έφηβος από τον «Ψυχολόγο έκλογής επαγγέλματος». Κάθε γραφείον ερέσεως εργασίας διαθέτει έναν ψυχολόγο, ο όποιος άσχολείται αποκλειστικά με τον επαγγελματικό προσανατολισμό. Τήν πορεία τής 9ετους βασικής εκπαίδευσας και τής επαγγελματικής σχολής άκολουθούν όσοι θέλουν να μάθουν επάγγελμα, που δέν άπαιτεί γνώσεις άνωτέρων ή πανεπιστημιακών σπουδών.

(7) Υπενθυμίζεται ότι ή παρούσα εργασία στηρίζεται κυρίως σε σχετικές μελετες, που έγιναν στη Δυτ. Γερμανία. Έάν υπάρχουν ελληνικές έρευνες και δέν αναφέρονται έδω, όφείλεται στην 7ετη άπουσία του εκθέτοντος και όχι σε περιφρόνησι των. Τονίζεται όμως ξανά, πώς τα στοιχεία που προσφέρονται έδω, μπορούν να δώσουν ώθησι για άνάλογες μελετες στην Ελλάδα ή για συγκρίσεις, ώστε να βοηθήσουν στην λήψι σωστών μέτρων, άνάλογα με τήν περίπτωσι.

κατάστασι⁽⁸⁾. Ποϋ όφείλεται αυτό; Κατά τήν γνώμη του Hellbrügge, ένα σοβαρό αίτιο τής κακής υγείας είναι ή από πολϋ ένωρίς είσοδος του εφήβου στην επαγγελματική ζωή και ιδιαίτερα στην εργοστασιακή εργασία⁽⁹⁾.

Η μεγάλη διάρκεια τής εργασίας είναι ένας άλλος έξ ίσου σοβαρός κίνδυνος για τήν υγεία του εφήβου. Η πολύωρος εργασία έχει άπαιτήσεις στις όποιες δέν μπορεί να άνταποκριθι ο άκομη υπό ανάπτυξι εύρισκόμενος όργανισμός του εφήβου. Οί ώρες ύπνου, οί μακρινές άποστάσεις-κατοικία-εργοστάσιο-κατοικία-, τó κυκλοφοριακό πρόβλημα, άναμονή στις στάσεις κ.λ.π. συντελούν σε νευρικούς έρεθισμούς και διεγέρσεις, οί όποιοι έπιδρούν δυσμενώς στην υγεία του εφήβου.

Άς άναφερθούν όμως μερικές συγκεκριμένες μορφές τής εργοστασιακής ζωής. Έτσι, έλπίζεται, θα φανι καλύτερα ο κίνδυνος.

Η εργασία στο εργοστάσιο γίνεται συνήθως με διακοπές. Ο καθορισμός τών ώρων και τής διάρκειας τών διακοπών τής εργασίας δέν λαμβάνει ύπ' όψιν του τήν άνάγκη του εφήβου για περισσότερο χρόνο

(8) Οί διαπιστώσεις αυτές όφείλονται στην έρευνα τών: Meis, W., und Sand, E., Der Gesundheitszustand der Schulkinder und erwerbstätigen Jugendlichen, Hamburg 1958. Από συζητήσεις με ειδικούς συμπεραίνω, πώς τó ποσοστόν τών εφήβων με κακή κατάσταση υγείας, παρ' όλες τics προσπάθειες τών άρμοδίων, θα έχη άνεβη. Η κακή κατάσταση τής υγείας τής νεολαίας άρχισε να άπασχολι και τics γερμανικές μονάδες έπιστρατεύσεως, όπως φαίνεται και από δημοσιεύματα του γερμανικού τύπου.

(9) Έλληνες έφηβοι, που βρίσκονται στη Δυτ. Γερμανία και που από πολϋ ένωρίς άρχισαν να εργάζονται σε εργοστάσια, παρουσιάζουν, δυστυχώς, όχι και τόσο καλήν εικόνα από άπόψεως υγείας. Νευρώσεις στομάχου, άσθενική ανάπτυξι, νευρικά «τίκ», χλωμά πρόσωπα, είναι αυτά που συνάντησα σε νέους 16-19 ετών. Νομίζω όμως πώς αυτή ή εικόνα δέν ταιριάζει για τήν ηλικία αυτή. Σ τics περιπτώσεις που γνώρισα, τήν εϋθύνη φέρουν οί γονεις, οί όποιοι προτιμούν να κερδίζουν τα παιδιά τους χρήματα, από τó να τα άφίσουν να κερδίσουν όταν θα είναι ώριμα γι' αυτό.

ἀναπαύσεως. Οἱ παύσεις καὶ οἱ διακοπές τῆς ἐργασίας εἶναι ἀπρόσωπες. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ἀγνοοῦν τὶς ἀτομικὲς διαφορές⁽¹⁰⁾.

Ἡ ἐργασία «κατ' ἀποκοπὴν» καὶ ἡ «ρέουσα ἐργασία»⁽¹¹⁾, δὲν ταιριάζουν στὴν ἐφηβικὴ καὶ νεανικὴ ἡλικία. Οἱ θάσεις αὐτῶν τῶν δύο τρόπων ἐργασίας στηρίζονται στὴν ταχύτητα, δηλαδὴ τὴν πίεσι τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν παράγοντα χρόνον.

Ὁ χωρισμὸς τοῦ 24ώρου σὲ «θάρδιες» ἐργασίας⁽¹²⁾, πρωϊνὴ, ἀπογευματινὴ, βραδυνή, ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμὸ τὴν ἰκανότητα διαρκoῦς προσαρμογῆς σὲ ἕναν ἀνάλογο ρυθμὸ ζωῆς. Αὐτὸ σημαίνει, κάθε ἐβδομάδα, διαφορετικὲς ὄρες φαγητοῦ, ὕπνου, ἀναπαύσεως κ.λ.π. Περιττὸν νὰ λεχθῆ ὅτι ὁ ἐφηβικὸς ὀργανισμὸς, ἀνώ-

---

(10) Ὑπάρχουν ἐργοστάσια τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν στοὺς μαθητευομένους νέους, μενάλυτερη διακοπὴ τῆς ἐργασίας ἀπὸ ὅση προβλέπει ἡ σχετικὴ νομοθεσία καὶ ἡ σύμβασι ἐργοδοτῶν μὲ τὰ ἀντίστοιχα συνδικάτα. Τέτοια ἐργοστάσια εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἐξαιρέσεις. Οἱ πέραν τῶν προβλεπομένων ἀπὸ τὶς συμβάσεις προσφορές, παρατηροῦνται γενικῶς σὲ ἐργοστάσια, πού οἱ ἐργοδοτὲς δίνουν μεγάλη σημασία στὸν παράγοντα ἄνθρωπο.

(11) Μὲ ρέουσα ἐργασία, ἀποδίδω στὰ ἑλληνικὰ τὸν γερμανικὸ ὄρο «Fließarbeit». Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐργασίας εἶναι μεγάλη ταχύτητα συνοδευομένη ἀπὸ μονότονες καὶ πολὺ περιορισμένες κινήσεις. Μπροστὰ ἀπὸ τὸν ἐργάτη εὐρίσκεται ἕνα λῶρι σὲ διαρκῆ κίνησι. Αὐτὸ μεταφέρει τὸ ἀντικείμενο, στὸ ὁποῖο ὁ κάθε ἐργάτης ἔχει νὰ κανῆ μίαν μόνο συγκεκριμένη ἐργασία. Νὰ τοποθετησῆ π.χ. μίαν βίδα, ὁ ἐπόμενος θὰ τὴν στερεώσῃ, ὁ ἄλλος θὰ τὴν σφίξῃ κ.ο.κ. Αὐτὲς οἱ μονότονες κινήσεις γίνονται τὸ λιγώτερο 8 ὄρες τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ ἴδιον ἄτομο. Ἡ ἀμοιβὴ στηρίζεται στὸ ὕψος τῆς παραγωγῆς, δηλαδὴ τῆς ἀποδόσεως. Μία καθυστέρησις ἐνὸς ἔχει ἐπιπτώσεις καὶ στὴν ἀπόδοσι τῶν ἄλλων ἄρα καὶ στὴν ἀμοιβή. Ἐφορμὴ πολλὰς φορὰς μικροτέρων ἢ μεγαλυτέρων ἐκδηλώσεων ἔχθρας μεταξὺ τῶν συνεργαζομένων καὶ ἀλληλοεξαρτωμένων ἐργατῶν.

(12) Οἱ μαθητευόμενοι ἐφηβοὶ καὶ νέοι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐργάζονται μὲ τὸ σύστημα τῆς «θάρδιας». Ἐκτὸς ὁμως ἀπὸ αὐτοῦς ὑπάρχει ἕνα πλῆθος ἄλλων πού ἀκολουθεῖ τις 2 ἢ 3 «θάρδιες». Αὐτὸ πα-

ρῖμος ὅπως εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ στὴν ἀπαιτήσι ἐνὸς συνεχῶς μεταβαλλομένου τρόπου ζωῆς.

Μεταβαλλομένη θερμοκρασία ἢ μόνον ζέστη, διαρκῆς θόρυβος, μονότονη κίνησις τῶν μηχανῶν, μονότονη καὶ περιορισμένη ἐκτέλεισις τῆς ἐργασίας ἐπιβαρύνουν τὸ νευρικὸν σύστημα τοῦ ἀναπτυσσομένου ἀνθρώπου καὶ ἐπιδρoῦν ὄχι εὐνοϊκῶς ἐπ' αὐτοῦ.

Τὸ ἄσχημον εἶναι ὅτι λόγω τῆς μεγάλης προσαρμοστικῆς ἰκανότητος τοῦ νεανικοῦ ὀργανισμοῦ δὲν εἶναι πάντοτε εὐκολὴ μίαν ἔγκαιρος διάγνωσις. Συνήθως, μπορεῖ κανεὶς νὰ κάμνῃ διάγνωσι, ὅταν ἡ ὑγεία ἔχη πιὰ κλονισθῆ ἀρκετὰ ἢ σοβορά. Κατὰ πόσον, ὁμως, μίαν βοήθεια σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι θὰ μεταβάλλῃ τὴν πορεία εἶναι συζητήσιμο. Ἡ εὐθύνη τῶν ἐργοδοτῶν γιὰ τὴν ὑγείαν τῶν μαθητευομένων ἐφήβων εἶναι μεγάλη. Μία ἱατρικὴ ἐξέτασις σὲ ἐξαμηνιαία διαστήματα ὄλων τῶν ἐργαζομένων νέων εἶναι ἀπαραίτητη. Τὸ θέμα τῶν ἐξόδων τῶν ἐξετάσεων εἶναι δευτερευούσης σημασίας καὶ μπορεῖ πάντοτε μὲ καλὴν θέλησι καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρές—δηλαδὴ ἐργοδοτῶν καὶ ἐργατῶν—νὰ λυθῆ. Προέχει ἡ ὑγεία τῆς νεολαίας.

β) Ψυχοπνευματικοὶ κίνδυνοι ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς ἐργοστασιακῆς ἐργασίας.

Τὸ ἐργοστάσιον εἶναι ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ὁ τόπος ὅπου ἀναγκαστικὰ τὰ τεχνικὰ καὶ οἰκονομικὰ θέματα παίζουν ἕνα σπουδαῖο ρόλο. Ὁ μαθητευόμενος στὸ ἐργοστάσιον ἐφηβος, ὁ ὁποῖος διέρχεται μίαν δύσκολη περίοδο τῆς ψυχικῆς του ἀναπτύξεως, εἰσέρχεται στὴν ἐπαγγελματικὴ του ζωὴ μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου. Ἔτσι, ἀπὸ τὸ πρῶτο του κιόλας βῆμα συναντᾶται μ' αὐτὴ τὴν εἰδικὴ πλευρὰ τῆς ἐργοστασιακῆς ζωῆς. Ἐναπόφευκτα ἡ συνάντησις αὐτὴ ὀδηγεῖ σὲ ἕνα εἶδος «συγκρούσεως»⁽¹³⁾. Σύμφωνα

ρατηρεῖται κυρίως μεταξὺ τῶν ξένων πού ἐργάζονται στὴν Δυτ. Γερμανία. Ἐννοεῖται ὅτι ὅταν δουλεύῃ κανεὶς μὲ «θάρδιες» μπορεῖ νὰ κερδίσῃ περισσότερα.

(13) Τὸ μέγεθος τῆς συγκρούσεως, τὸ θάρος καὶ τὰ ἀποτελέσματα ἐξαρτῶνται τόσον ἀπὸ τὸν βαθμὸ τῆς ψυχικῆς ὀριμότητος τοῦ ἐφήβου, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ὀξύ-

μέ την άποψη τών Arnold και Mayer, ή σύγκρουσις αὐτή περικλείει μία σειρά κινδύνων γιά τήν καλή ψυχοπνευματική ανάπτυξη καί ἐξέλιξι τοῦ νέου ἀνθρώπου.

Ἡ ἐκλογή ἐπαγγέλματος μὴ ἀνταποκρινομένου στὶς ἱκανότητες καί κλίσεις τοῦ ἐφήβου ἐπιδρᾷ δυσμενῶς στὴν ψυχικὴ ἀνάπτυξη τοῦ νέου ἀνθρώπου. Τὸ σημεῖον αὐτὸ θέλει ἰδιαίτερη προσοχή. Στὴν Ἑλλάδα, δυστυχῶς, κατὰ πλειοψηφίαν, οἱ γονεῖς εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀποφασίζουν τί ἐπάγγελμα θὰ μάθῃ τὸ παιδί ἢ ποιὸν ἐπιστημονικὸν κλάδο θὰ ἀκολουθήσῃ. Δὲν ἀρκοῦν ὅμως τὰ σχέδια καί οἱ ἐπιθυμίες τῶν γονέων⁽¹⁴⁾. Ἀπαραίτητη προϋπόθεσις εἶναι τὰ προσόντα, οἱ ἱκανότητες καί τὸ ἐνδιαφέρον ποῦ πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ἐνδιαφερόμενος νέος γιά τὸ συγκεκριμένο ἐπάγγελμα. Ὁ ρόλος τῶν γονέων εἶναι μᾶλλον συμβουλευτικὸς. Ἐκλογή λανθασμένου ἐπαγγέλματος ὀδηγεῖ, ὅπως ἔδειξαν σχετικὲς ἔρευνες, σὲ ἀπογοήτευσι, ἀδιαφορία, ἐχθρικὴ στάσι ἀπέναντι τοῦ συνόλου κ.λ.π. Συγχρόνως ὅμως δημιουργεῖ αἰσθήματα μειονεκτικότητας.

Ὁ Abraham διαβλέπει ἕναν ἄλλο σημαντικό κίνδυνον στὸν ὀρθολογιστικὸ τρόπο τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐργοστασιακῆς ζωῆς. Γιά τὸ ἐργοστάσιον εἶναι ἀπαραίτητο αὐτό. Ὁ κίνδυνος ὅμως εἶναι ἡ προέκτασις αὐτῆς τῆς ὀρθολογιστικῆς θάσεως καί στὴν ἐξωεργοστασιακὴ ζωὴ. Σὲ μία τέτοια περίπτωσι μπορεῖ νὰ παραμεληθῇ ἡ θρησκευτικὴ, πνευματικὴ καί πολιτιστικὴ γενικὰ πλευρά. Σὰν συνέπεια ἔρχεται ἡ περι-

τητα τῆς οἰκονομικῆς καί τεχνικῆς πλευρᾶς.

(14) Τὸ 1962 στὴν πόλι K., τῆς Δυτ. Γερμανίας ἐγνώρισα τὸν Ἕλληνα φοιτητὴ A. B., ὁ ὅποιος, ὅπως ὁ ἴδιος μου εἶπε, δὲν πῆγαινε καθόλου καλὰ στὶς σπουδές του. Ἐσπούδαζε Ἱατρικὴ γιὰτί οἱ γονεῖς του τὸ θέλανε. Ὁ ἴδιος προτιμοῦσε πολιτικὴ καί κοινωνιολογία. Ἐστενοχωρεῖτο πολὺ γιὰτί «ἐν γνώσει μου καί συνειδητὰ πετῶ τὰ χρήματα τοῦ πατέρα μου, χρόνια τώρα. Ἄν ἀλλάξω ὅμως ἐπιστήμη καί παρακολουθήσω αὐτὸ ποῦ θέλω ἐγώ, δὲν πρόκειται νὰ μοῦ ξαναστείλῃ οὔτε δεκάρα ὁ πατέρας μου. Δὲν ξέρω τί νὰ κάνω. Πές μου καί σὺ τὴν γνώμη σου». «Ἐνας νέος τῆς ἡλικίας μας, 24 ἐτῶν, πρέπει μόνος του νὰ

φρόνησις τῆς πνευματικότητας, ποῦ εἶναι, σύμφωνα μέ τὴν ἄποψη τῶν ψυχολόγων τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, βασικὸς παράγων μιᾶς ὁμαλῆς ψυχοπνευματικῆς ἀναπτύξεως. Ὁ Abraham, ὕποστηρίζει ὅτι στὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου ποῦ σχηματίζει ὁ ἐφηβος σὲ ὀρθολογιστικὲς θάσεις, παρατηρεῖται μιὰ «ὑπερτροφία τοῦ οἰκονομικοῦ συντελεστοῦ». Οἱ συνέπειες μιᾶς τέτοιας μονόπλευρης υπερτιμήσεως εἶναι γνωστές. Πυρήνας τῆς ζωῆς γίνεται ἕνας «ὠμά» ὕλιστικὸς ἐγωϊσμός. Ἡ ἐπαφή μέ τὴν πνευματικὴ ζωὴ ὄλων τῶν μορφῶν χάνει σὲ θάρος μέχρι ποῦ ἐξαφανίζεται ἐντελῶς.

Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὸν προϊστάμενον ἢ καθοδηγὸν στὴν μαθητεία μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἐφηβον σὲ μιὰ «ἀδιαφοροποίητη κοσμοθεωρία». Τὸ «ἀνώνυμον» τοῦ ἐργοστασίου καί τῶν ἐργαζομένων σ' αὐτὸ ἀνθρώπων, ἀφαιρεῖ τὴν δυνατότητα τῆς προσωπικῆς γνώμης. Τί σημαίνει αὐτό; Ὁ ἐφηβος ὄχι μονάχα δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ ἐκφέρῃ τὴ γνώμη του, ἀλλὰ, σὲ πολλὰς περιπτώσεις, δὲν τοῦ δίνεται κἂν ἡ εὐκαιρία νὰ ἔχῃ γνώμη. Ἄς δοῦμε ὅμως καί μιὰ ἄλλη πλευρὰ τῆς ἀνωνυμίας, τοῦ «ἀνώνυμου» τοῦ ἐργοστασίου. Ὁ ἐφηβος, ὁ σύγχρονος νέος ἄνθρωπος, χάνεται μέσα στὸ «ἀνώνυμον». Στὴν οἰκογένειά του, ὅπως ἦδη ἐσημειώθη, ὁ ἐφηβος νοιώθει μόνος. Ἡ μοναξιά στὸ ἐργοστάσιον παίρνει τραγικὴ μορφή. Σ' αὐτὸ βοηθᾷ τὸ «ἀνώνυμον». Στοιχεῖα καλῆς συμπεριφορᾶς, μέ τὴν γενικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου, καί σοβαρῶν ἐκδηλώσεων δὲν ἀναγνωρίζονται. Τὸ «ἀνώνυμον» ἢ τὰ ἐξαφανίζει ἢ τὰ ἀγνοεῖ. Ἀντίθετα ὅμως εὐ-

μορῇ νὰ φτιαχῇ τὸ μέλλον του, χωρὶς νὰ περιμένῃ νὰ γίνῃ αὐτὸ ποῦ οἱ γονεῖς του θέλουν. Παρακολούθησε αὐτὸ ποῦ σοῦ ἀρέσει καί σὲ ἐνδιαφέρει. Τὸ οἰκονομικὸ δὲν σὲ δεσμεύει, ἂν ἔχῃς κέφι νὰ δουλέψῃς, γιὰ τὰ ἔξοδα τῶν σπουδῶν σου». Ἐτσι ἔκανε. Χρήματα δὲν ἔξαναπῆρε ἀπὸ τὸ σπίτι του. Δουλέψαμε μαζί γιὰ νὰ θγάλουμε τὰ ἔξοδά μας. Ἡ ἐπαφή μας διατηρεῖται μέχρι σήμερα. Τώρα ἐτοιμάζεται νὰ δώσῃ διπλωματικὲς ἐξετάσεις μέ διδακτορικὴ ἐργασία. Εἶναι ὑπερήφανος γιὰτί ἔκανε κάτι ἀπὸ τὴ ζωὴ του γιὰ τὸ μέλλον του. Ἐξαίρεσι; Ὅχι, μιὰ περίπτωσι ἀπὸ πολλὰς παρόμοιες.

νοεί προχειρότητα στις έκδηλώσεις και στην συμπεριφορά. Ἀντικοινωνικές τάσεις και στάσεις θρίσκουν κατάλληλη εύκαιρία νά ἀναπτυχθοῦν στο πρόσοφο ἔδαφος τοῦ «ἀνωθύμου» τῆς ἐργοοτασιακῆς ζωῆς⁽¹⁵⁾.

Τὸ 1963 ἐργαζόμενι μαζί μ' ἕνα Ἑλληνα νέο 19 ἐτῶν. Κάποια ἡμέρα στήν διάρκεια μιᾶς διακοπῆς τῆς ἐργασίας μου εἶπε: «Γιατί τὰ πᾶς «κόντρα» μὲ τὸν ἐργοδηγό; Ἀφοῦ τὴν θέλει ἔτσι, ἄς τὴν κάνουμε ἔτσι. Χάνουμε τίποτε; Ὅπως λὲς ἐσὺ μᾶς μένει περισσότερος χρόνος και κουραζόμεστε λιγώτερο. Ἀφοῦ ὅμως αὐτὸς τὴν θέλει, ὅπως τὴν θέλει; Ἀλλὰ καταλαβαίνω, ἐσὺ εἶσαι μορφωμένος και δὲν τὸ θάξεις κάτω». Δὲν τοῦ ἀπάντησα, ἀλλὰ οὔτε και ἄλλαξα τακτική ὡς τὴν ἡμέρα πού ἐγκατέλειψα τὸ ἐργοστάσιο αὐτό. Αὐτὲς τὶς ἡμέρες διαθάζοντας τὴν ἐργασία τοῦ Abraham, θυμήθηκα τὴν συζήτησι. Τὴν ἄποψι τοῦ 19ετοῦς αὐτοῦ ἀναπτυσσομένου νέου τὴν ἀνέφερα, γιατί τὴν θεωρῶ ἀντιπροσωπευτική αὐτοῦ πού ὁ Abraham ὀνομάζει «σκοπεύουσες ιδιότητες», ἀνάπτυξι, δηλαδή, ἰδεῶν και ἀντιλήψεων πού ἀποβλέπουν σὲ συγκεκριμένο σκοπό. Ἀποτέλεσμα μιᾶς τέτοιας τοποθετήσεως, σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψι τοῦ Abraham, εἶναι ἡ διακοπή ἢ ἀνακοπή τῆς ἀναπτύξεως ἄλλων ιδιοτήτων τοῦ χαρακτήρος. Εὐνόητον ὅτι ἀναφύονται ἐδῶ και προβλήματα ἠθικῆς. Ἦδη ἀνεφέρθη ὁ κίνδυνος πού περικλείει ἡ μὲ «θάρδιες» ἐργασία για τὴν σωματική ἀνάπτυξι και ὑγεία τοῦ ἐφήθου. Ἡ ἐργασία σὲ «θάρδιες» ἀποτελεῖ κίνδυνο και για τὴν πνευματική ἐξέλιξι τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ἡ κούρασις και ὁ κάθε ἐθδομάδα διαφορετικὸς ρυθμός ζωῆς δὲν ἐπιτρέπουν ἢ παρεμποδίζουν τὴν κάθε ἀπασχόλησι τοῦ πνεύματος. Ἡ δυνατότητα ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐλευ-

θέρου χρόνου πρὸς πνευματική καλλιέργεια και γενική μὀρφωσι περιορίζεται στο ἐλάχιστον. Ὁ ἐλεύθερος χρόνος μετατρέπεται ἀναγκαστικά σὲ ἀξία ἀμφισθητομένης ὠφελείας.

Ἐνα πλῆθος κινδύνων για τὴν ὀμαλή ἀνάπτυξι και ὠρίμασι τοῦ ἐργαζομένου ἐφήθου κρύβουν οἱ συζητήσεις πού γίνονται στο ἐργοστάσιο και ἀναφέρονται στήν γενετήσιο ζωῆ. Κανείς δὲν θά εἶχε ἀντιρρήσεις για συζητήσεις πού θά βοηθοῦσαν τὸν νέον ἄνθρωπο νά διαφωτισθῆ στα θέματα τῆς γενετησίου ζωῆς. Ὅσοι ὅμως ἔχουν ἐργασθῆ σὲ ἐργοστάσιο και ἔχουν παρακολουθήσει τέτοιες συνομιλίες θά ὀμολογήσουν χωρίς δυσκολία, ὅτι οἱ συνομιλίες αὐτὲς κάθε ἄλλο παρά οἰκοδομητικὲς εἶναι. Τὸ ἄσχημο εἶναι ὅτι οἱ ἐφηθοι και νά θέλουν νά ἀποφύγουν τὴν συμμετοχή σὲ σχετικὲς συνομιλίες, δὲν τὸ κατορθώνουν πάντοτε λόγω τῆς ἐξαρτησεως των ἀπὸ τοὺς εἰδικευμένους ἐργάτες. Μία ἐνδιαφέρουσα σχετική ἐρευνα μεταξύ γερμανῶν μαθητευομένων νέων ἔδειξε ὅτι τὸ 80% ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ἀναγκασμένοι νά ἀκούν ἢ παρακολουθοῦν «αἰσχροὺς συζητήσεις». Οἱ ἐνήλικοι ἐργαζόμενοι ξεχνοῦν ὅτι ὁ ἐφηθος δὲν εἶναι ὠριμος νά παρακολουθῆ ἢ νά ἀκούη αὐτὰ τὰ θέματα. Πολὺ περισσότερο μὲ τὴν προχειρότητα πού συζητοῦνται. Ἡ εὐθύνη τῶν ἐνηλίκων εἶναι πολὺ μεγάλη. Οἱ ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ἀναπτυσσομένου ἐφήθου μπορεῖ νά εἶναι καταστρεπτικὲς και ὀλέθριες για τὴν ὀμαλή πνευματική και ψυχική ἀνάπτυξι, ἰσχυρίζεται ὁ Abraham. Για πολλοὺς εἰδικοὺς ἐπιστήμονες και ἐρευνητὲς, κυριαρχεῖ στο ἐργοστάσιο μία «ἠθικὰ δηλητηριασμένη ἀτμόσφαιρα. Τὰ αἷτια τῶν «ὠμῶν» και «αἰσχροῶν» αὐτῶν συζητήσεων εἶναι πολλὰ και ποικίλα. Συνοπτικά θά λέγαμε, πὼς ἡ καθημερινὴ πολὺωρη συνάντησις και συνεργασία στο ἐργοστάσιον ἀνθρώπων διαφόρου ἠλικίας, γένους, κοινωνικῆς ὠριμότητος, πνευματικῆς ἀντιλήψεως και ἠθικῆς στάθμης ὀδηγοῦν συχνά σὲ μία μορφή «ἀνηθικότητος», μὲ τὴν γενικώτερη ἔννοια τοῦ ὄρου. Ὁ μαθητευόμενος και ἐργαζόμενος ἐφηθος ἢ νέος διατρέχει μεγάλους κινδύνους «δηλητηριάσεως». Για τὴν ὑπαρξι μιᾶς τέτοιας ἐργοοτασιακῆς ἀτμόσφαιρας «ἀνη-

(15) Ὁ φόβος τῆς ἀνεργίας εἶναι ἴσως ἕνα σημαντικὸν αἷτιον, πού οἱ «ἀντικοινωνικὲς» αὐτὲς τάσεις δὲν παίρνουν σάρκα και ὀστά. Βέβαια, ἐνεργοῦν και ἄλλοι παράγοντες, ὄστε νά μὴν ἐπαναστατοῦν οἱ «ἐπαναστατικοὶ ἐφηθοι». Ἡ ἔλλειψις πνευματικῶν ἐνδιαφερόντων και τὸ μειωμένο πνευματικὸν ἐπίπεδον ἢ μὲ ἄλλα λόγια: συνθηκολόγησις μὲ τὴν ὑπάρχουσα κοινωνική ἀτμόσφαιρα, πού εἶναι γεμάτη ἀπὸ ψεύδη και κατὰ συνθήκην ἠθική.

θικότητος», δὲν εὐθύνονται μόνον οἱ ἀνειδίκευτοι ἢ εἰδικευμένοι ἐργαζόμενοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐργοδηγοὶ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἢ ἡγεσία τοῦ ἐργοστασίου. Τὸ «πνεῦμα», ἢ «ἀτμόσφαιρα», ποῦ ἐπικρατεῖ στὸ ἐργοστάσιο, εἶναι δημιουργημὰ καὶ ἐπίτευγμα τοῦ συνόλου τῶν ἀπασχολουμένων σ' αὐτό. Ὁ τόνος καὶ τὸ χρῶμα ρυθμίζονται ἀπὸ τὴν ἡγετική ὁμάδα τοῦ ἐργοστασίου, ἢ ἑποῖα δὲν χρειάζεται νὰ ἠθικολογῇ, ἀλλὰ νὰ εἶναι στὴν οὐσία τῶν πράξεων τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ καλλιεργῇ στίς σχέσεις πρὸς καὶ μετὰ τῶν ἐργαζομένων ἀνθρώπων τὸ ἀληθινὸ καὶ εἰλικρινὲς πνεῦμα τῆς ἠθικῆς. Μόνον μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο εἶναι δυνατὴ μία μείωσις καὶ καταπολέμησις τῶν κινδύνων ποῦ ἀπειλοῦν τοὺς ἐργαζομένους νέους.

Ἔχουμε συνηθίσει νὰ χαρακτηρίζουμε

τὴν μεταπολεμική γενιά, σὰν μιὰ γενιά χωρὶς ἰδανικά, χωρὶς σεβασμὸ, χωρὶς ἠθική. Οἱ ἔρευνες καὶ οἱ μελέτες εἰδικῶν ἐπιστημόνων δείχνουν, ὅτι ἡ ἀντίληψις ποῦ ἐπικρατεῖ γιὰ τὴν σύγχρονη νεολαία δὲν εἶναι σωστὴ. Οἱ σύγχρονοι νέοι ἄνθρωποι ἔμαθαν νὰ κρίνουν τὰ λόγια καὶ τὶς πράξεις τῶν ὁποιασδήποτε μορφῆς διδασκάλων τους καὶ δὲν θλέπουν, δυστυχῶς, καμμία σχέσι καὶ ἀναλογία μεταξύ λεγομένων καὶ πραττομένων. Οἱ ἐνήλικοι εἶναι αὐτοὶ ποῦ «στήνουν» τὶς περισσότερες παγίδες γιὰ τὴ νεολαία. Τὰ αἷτια τῶν κινδύνων ποῦ διατρέχει ἡ νεολαία σήμερα θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν στοὺς κριτές τῆς καὶ σὲ αὐτοὺς νὰ καταπολεμηθοῦν πρῶτα.

Γ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

Θ Ε Μ Α Τ Ο Λ Ο Γ Ι Α

Εἶναι ἀφάνταστα δύσκολο
νὰ συζητεῖς μὲ τὸν ἑαυτὸ σου
ἐπάνω σὲ ὑπερκόσμια πράγματα.
Ἡ δύναμη τῆς πίστεως
κάνει πιὸ εὐκόλη τὴ συνεννόηση.
Ἄλλοιως, κινδυνεύει ἀπ' ἀσφυξία
ὁ ἔνδον σου κόσμος.
Κι' ἀκολουθεῖς τὸ μονοπάτι
ποῦ θάδισαν ἄλλοι φωτισμένοι
γιὰ νὰ φτάσουν στὴν ἀπαστράπτουσα λεω-
φόρο.

Μελετᾶς τὴ ζωὴ τους.
Κατοπτρεύεις τὶς πράξεις τους.
Ἄναλύνεις τὶς σκέψεις τους...
Ἄναμοχλεύεις τὸ ἐσωτερικὸ σου ἄνω-κάτω.
Ἄναθεωρεῖς πολλὰς σου πεποιθήσεις
κι' ἀλλάζεις κατεύθυνση...
Τὰ θάζεις μὲ τὸν παλιὸν ἑαυτὸ σου,
ἀγανακτᾶς, ἐπαναστατεῖς...
Τώρα πολεμάει
ἡ αἰωνιότητα μὲ τὸ χῶμα,
ποῦ σὰν φθαρτὸ χάνει ἕδαφος ἀμέσως...
Κεῖνο, νοιώθει ἄνισο τὸν ἀγῶνα.
Ἔχει ὅμως ἓνα μυστικὸ ὄπλο:
Ζητάει κάθε-τόσο ἀναβολή.
Αὐτὸ εἶν' ὄλο...
(Κι' ὑπάρχουν τόσα εὐχάριστα ἄλλα θέ-
ματα!)

Ἄλλὰ ἀναρωτιέμαι,
ὡς πότε οἱ ἀναβολὲς αὐτὲς
θὲ νὰ ρυθμίζουν
τὶς ἀποφάσεις τοῦ ἑαυτοῦ σου,
ἐπάνω στ' ἀνεκτίμητα αὐτὰ θέματα
ποῦ συζητᾶς μαζί του;

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

Ο ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΣ ΑΝΘΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Κάθε χειμώνα, στο Λονδίνο που μένω, όταν αρχίσουν οι πολύ σκοτεινές και μικρές μέρες, οι σχεδόν ανύπαρκτες εκείνες μέρες που, μόνο όσοι τις έζησαν μπορούν να τις ξέρουν, το βρίσκω ανάγκη να ζητώ βοήθεια σε κάποια πολυδιαθεσμένα και πολύ άγαπητά και γεμάτα Έλλάδα και φως βιβλία.

Έτσι, στη νοσταλγική ανάποληση της πατρίδας μιάς μόνιμα ξενητεμένης, παίρνω συντροφιά μου τότε τον Παπαδιαμάντη και τότε τον Πέτρο Βλαστό, άλλοτε τον Χατζόπουλο ή το Δροσίνη, τον Πολέμη, το Σολωμό... Τόν περασμένο Γενάρη, όταν έφτασε στο κατακόρυφό του όθροινός χειμώνας κι' ή λαχτάρα για τη Μεσόγειο έγινε άβάσταχτη, πήρα να ξεπυλλίσω λίγο Βερίτη. Θέλησα, σ' ένα απ' τὰ μοναδικά σέ πηγμένο σκοτάδι και πλήξη άπομεσήμερα του Λονδίνου, να διαβάσω κάτι που να μου δώσει, μέσα απ' τις σελίδες του, ζωηρή τη θύμηση της άγαπημένης και γεμάτης φώς ελληνικής φύσης. Και φαίνεται πως θά ήταν ιδιαίτερα πολύ το σκοτάδι εκείνες τις μέρες στο Λονδίνο, γιατί το πρώτο άπομεσήμερο το άκολούθησαν κι' άλλα και, σέ λιγώτερο άπό μιά έβδομάδα, είχα ξαναδιαβάσει τὰ «Άπαντα» του Βερίτη. Άρχιζοντας απ' τὰ ποιήματα, προχώρησα στά άρθρα του και τέλειωσα με τις μελέτες του. Τὰ ποιήματά του όμως ήταν εκείνα που μ' άναστάτωσαν, όπως μäs άναστατώνει μι' άναπάντεχη και κεραυνοβόλα άγάπη. Ήταν σαν κάτι να μου είχε συμβεί, εκείνες τις μέρες, κάτι τόσο όμορφο και που μ' έκανε να νιώθω έλαφριά παραλογισμένη. Νομίζω μάλιστα πως κι' οι γύρω μου που μ' έβλεπαν να διασχίζω τους ύγρους κι' άχαρους γενναριάτικους δρόμους της Άγγλικής πρωτεύουσας μ' εκείνο το χαμόγελο της ευδαιμονίας στην έκφρασή μου, θ' άναρωτιόνταν τί τάχα

συμβαίνει σ' αυτή την άγνωστη γυναίκα και δέν την αφήνει να δει πως γύρω της κάθε χαμόγελο έχει έξουδετερωθεί μέσα στη μοντη άγριάδα του χειμώνα; Μάλλον δέν θάπρεπε να βλέπω και πολλά απ' όλα όσα με τριγύριζαν: είχα ένα συναίσθημα σά να πετούσα μέσα στο γαλάζιο, όπως μäs συμβαίνει συχνά στον ύπνο μας, όταν όνειρευόμαστε ότι καταργήθηκε ο νόμος της θαρύτητος και, νάμαστε, με τόση άνεση να πετάμε ψηλά στον αιθέρα, ανάμεσα στά πουλιά και στ' άεροπλάνα!

Το Βερίτη, τον είχα διαβάσει πολλές φορές σέ προηγούμενα χρόνια. Πάντα θυμάμαι με πόσο ένθουσιασμό καλοδεχόμεν τ' όνομά του όταν άνοιγα το περιοδικό «Άκτίνες» που, εκεί, πρωτοφάνηκαν τὰ πιο πολλά του δημοσιεύματα. Γι' αυτό κι' ή χαρμόσυνή μου έκπληξη: δέν το περίμενα πως θά μπορούσε να ξεσηκωθεί μέσα μου, τόσο έντονα, στην τυχαία αυτή συνάντησή μου με το έργο του, καρδιά του χειμώνα, ένα παρόμοιο κύμα ένθουσιασμού: ο γνωστός μου ποιητής έλαμψε μπροστά μου, για μιά άκόμα φορά, αλλά τόσο πιο καινούργιος, τόσο πιο ζωντανός! Κι' όχι μόνο ένθουσιάστηκα αλλά, καθώς το φώς του ήρθε πάλι ως έμένα μέσα απ' τὰ χρόνια κι' ή χάρη του κι' ή ευαισθησία του κι' ο λυρισμός του με τύλιξαν πάλι στη γοητεία τους, τον είδα και πιο έντονα παρά ποτέ άλλοτε γι' αυτό που πραγματικά είναι: ο ρομαντικός ποιητής της έποχής μας στην Έλλάδα κι' ίσως ο μόνος πραγματικά ρομαντικός Έλληνας ποιητής της έποχής μας, αν θυμηθούμε το σύντομο όρισμό του ρομαντισμού: μιά δυνατή, δηλαδή, άγάπη για την Όμορφιά, για την Άλήθεια, για τη Φύση και για την Ψυχή.

Αυτή τη δυνατή άγάπη για την όμορφιά, για την Άλήθεια, για τη Φύση και

για την Ψυχή, ό Βερίτης την έχει στον υπερθετικό βαθμό και μιάς τή συνοψίζει, με μεγάλη έκφραστικότητα, στους παρακάτω στίχους:

“Όμορφοι κόσμοι γαλανοί,
σεΐς που άγκαλιάζετε γλυκά
τά υπερούσια μυστικά,
τά μυστικά τ’ άγαπημένα,
μεγάλοι διάπλατοι ούρανοι
σ’ έσās κυττώ νοσταλγικά
ώς νάρθ’ ή ώρα ή ποθητή
που θ’ άγκαλιάσετε και μένα.

“Όλο του τό ποιητικό έργο είναι ένα πλατύ ξεδίπλωμα τής φαντασίας γύρω άπ’ τους παραπάνω στίχους, μιά συνεχής ανάπτυξις και μιά επανάληψις σ’ όλους τούς τόνους του ένός αυτού θέματος που είναι: ή αγάπη για την Άλήθεια:

...τά υπερούσια μυστικά,
τά μυστικά τ’ άγαπημένα,
μέσα στην πλασμένη κι’ άπλαστη Όμορφιά:

“Όμορφοι κόσμοι γαλανοί...

...μεγάλοι διάπλατοι ούρανοι...

που με τόση λαχτάρα τ’ άναζητᾶ ή ψυχή:

...σ’ έσās κυττώ νοσταλγικά...

...που θ’ άγκαλιάσετε και μένα.

Στή χριστιανική μας γλώσσα, ή αγάπη αυτή για την Όμορφιά, την Άλήθεια, τή Φύση και την Ψυχή τών ρομαντικών, έχει κι’ ένα άλλο όνομα, ίσως ακόμα μεγαλύτερο και πιό γεμάτο από υπερβατικό ξεχείλισμα: λέγεται προσευχή. Κι’ άς μήν ξενίσει αυτός ό παραλληλισμός. ‘Η αγάπη τών ρομαντικών είναι δέος — κι’ ή προσευχή είναι δέος, ή αγάπη τους είναι λατρεία κι’ ή προσευχή είναι λατρεία, ή αγάπη τους είναι θαυμασμός κι’ ή προσευχή είναι θαυμασμός, ή αγάπη τους είναι δόσιμο και ή προσευχή είναι τό τελειότερο δόσιμο. ‘Ο ποιητής λοιπόν που με φλόγα μιάς έξομολογείται:

Εΐν’ ή ψυχή μου προσευχή γεμάτη,
πώς άλλιώς θά μπορούσε να χαρακτηριστεί άν όχι σαν ένας μεγάλος ρομαντικός, θαθιά πληγωμένος άπ’ αγάπη, άπ’ αυτή ίσια ίσια την αγάπη που διακρίνει τούς ρομαντικούς όταν, ξεκινώντας άπ’ την αγάπη για τή φύση, πασκίζει ή ψυχή

τους μέσα σ’ αυτή τή φύση, κάτι να διαθέσει για την όμορφιά και για την Άλήθεια;

Κι’ αυτή ή αγάπη, που τόσο πλούσια γεμίζει τό ποιητικό έργο του Βερίτη, θά μπορούσε να ήταν, όπως συχνά συμβαίνει, ή συγκεχυμένα πανθειστική διάθεση μιάς πολύ ευαίσθητης και λυρικής φαντασίας, όπως είναι ή δικιά του φαντασία. Έν τούτοις, άν ή φαντασία του είναι όλη ευαίσθησία και λυρισμός, ή αγάπη του όμως δέν είναι συγκεχυμένη και πανθειστική διάθεση: ή αγάπη του Βερίτη, γράφεται πάντα με κεφαλαίο κι’ ή Άγάπη του αυτή, που τά κλείνει όλα, Άλήθεια, Όμορφιά, τραγούδι τής Φύσης κι’ άνασασμό τής ψυχής είναι ό Χριστός, ό Λόγος, ό Θεάνθρωπος, ή Συγκεφαλαίωση του “Ακτιστου και του Κτισμένου Κόσμου, Αυτός «διά του ‘Οποίου» «...τά πάντα έγινετο και χωρίς αυτού έγινετο ούδέ έν δ γέγογεν».

Στήν αγάπη του για τό λατρευτό Πρόσωπο του Χριστού, τό ποιητικό έργο του Βερίτη βρίσκει τό κέντρο κάθε ισορροπίας, τή σταθερότητά του, τό χωρίς όρια και χωρίς τέλος θέμα του:

Κι’ είναι τό τραγούδι μου
τραγούδι στ’ Όνομά Του
που νικᾶ τή δύναμη
τής ζωής και του θανάτου.

Στ’ Όνομά Του τό γλυκό
και τρισαγαπημένο
που τό κρύβω μέσα μου
κι’ είναι παντού γραμμένο.
Οί δύο τελευταίοι στίχοι:
που τό κρύβω μέσα μου
κι’ είναι παντού γραμμένο

μιάς δίνουν τό έντατικό βάθος μιάς αγάπης που είναι συνάμα κι’ ή άνεξίτηλη σφραγίδα μιάς πολύ θαθιάς και συνειδητής πίστης: ό ποιητής αγαπᾶ την Άγάπη του και πιστεύει στην Άγάπη του. Τί πιό πηγαία ρομαντικό από μιά τέτοια αγάπη και πώς να μήν δονήσει και στις δικές μας τις καρδιές τις πιό κρυμμένες χορδές τής ευαίσθησίας μας; Και δέ μιάς πληγώνει κι’ έμάς αυτή ή λαχτάρα του για την όνειρεμένη ένωση με τό Λατρευ-

τό του και πού βρίσκεται στο επίκεντρο
της λαχτάρας για ένωση με καθετί πού
αντιπροσωπεύει κάπως κι' αντανακλά την
'Ομορφιά και την 'Αλήθεια τών ρομαντι-
κών; "Ας ακούσουμε τὰ ἴδια του τὰ λό-
για:

Τετράδιπλες φτεροῦγες θὲ ν' ἀπλώσω
Σὲ κόσμους γαλανοὺς νὰ Σ' ἀναμώσω
Ψηλότερ' ἀπ' τὸν κόσμον τῆς ἀπάτης
Καὶ θρισκοντάς Σε, Ὁραίε τῆς Ἀγά-
της,

Τὸ φίλημα νὰ πάρω καὶ νὰ δώσω.

Κι' αὐτὸ εἶναι ὁλόκληρο τὸ ποιητικὸ
ἔργο τοῦ Βερίτη: μιὰ μεγάλη ἀγάπη (ἢ
μιὰ προσευχή;) Μι' ἀγάπη ζωντανή, φλο-
γερή, ὅλη χυμὸ καὶ δυναμικότητα πού
στά ὑψωμένα χέρια τῆς προσφέρει στὸ
Θεό, σ' ἄρρητη ἐπικοινωνία, ὅσα πρῶτος
'Εκεῖνος μᾶς ἔδωσε: τὸ Χριστό. Καί, μέ-
σα στὸ Χριστό, μέσα στὸ ἅγιο δισκοπότη-
ρο πού τόσο τὸ τραγοῦδησε, μέσα στὶς
φλόγες τοῦ Θεοῦ, ὁ ποιητὴς ρίχνει, σὰ
θυμίαμα καὶ σὰν σπαρακτικὸ ὕμνον εὐτυ-
χίας, τὴν ἀνθρώπινη Ψυχὴ, ξαναπλασμέ-
νη μυστικά ἀπ' τὸ Χριστό, βασίλισσα πα-
νέμορφη τῆς πανέμορφης Φύσης καὶ —
εἰδικὰ τῆς πανέμορφης ἑλληνικῆς φύσης,
πού τόσο μίλησε στὸν ἴδιο. Ροδοπέταλα
καὶ ψυχές, ἢ σιγὴ τῆς θραδιάς, ἢ πηγὴ
τοῦ χωριοῦ μὲ τὰ λούλουδα γύρω, δειλι-
νὰ μυρωμένα, κόκκιν' ἀστράκια γελα-
στὰ πεσμένα στὸ ποτήρι, θάλασσες πού
παιζογελοῦν, κῆποι πού ἀνθοῦν ἐντός του,
γαλάζιο φῶς καὶ χρυσαφί, Μαρίες εὐλα-
βικές, Μαρίες πολὺ θλιμμένες, μορφές ἀ-
σκητικές πού δὲ γελάσανε ποτές κι' ὅμως
τώρα γελοῦν κι' ἐκεῖνες, παιδιὰ καὶ νειᾶ-
τα πού τόσα ἔγραψε γιὰ χάρη τους, αὐ-
ρας μιλήματα... ἀπ' τοῦ πελάου τὰ κύμα-
τα καὶ τοὺς ἀφροὺς φερμένα — καί, πά-
νω ἀπ' ὅλα, παντοῦ καὶ πάντοτε, τὸ πρα-
γματικὸ κέντρο κάθε ἀγάπης του: ὁ Χρι-
στός. Αὐτὸς εἶναι, μὲ λίγα λόγια, ὁ πρα-
γματικὰ ρομαντικὸς κόσμος τοῦ Βερίτη.

Ἡ φωνὴ του, πού φτάνει ὡς ἐμᾶς ἀπ'
τὸν κρυμμένο κόσμον τῆς ψυχῆς του, πού
μᾶς κατακλύζει στὶς δροσιές τῆς σὰν
κρυσταλλένιος χεῖμαρρος καὶ πού εἶναι:

...ἀγνή καὶ καθάρια
καὶ λευκὴ σὰν ἀφρός,
δὲν κάνει τίποτ' ἄλλο παρὰ νὰ μᾶς μιλά
γιὰ τὸ θαυμαστὸ μυστήριον τῆς Ἀλή-
θειας:

'Αλήθειες πού σὰς ἔχω κρύψει
στὴ μαγεμένη μου ψυχῇ,
δῶρα σταλμέν' ἀπὸ τὰ ὕψη
γιὰ νὰ μὲ κάμετ' εὐτυχῇ,
ῶρια λουλούδια μου ἀκριβὰ μου
ἄς δώση ὁ Κύριος νὰ γενῇ
ν' ἀνθοβολᾶτε στὴν καρδιά μου
ὡς τὴ στιγμὴ μου τὴ στερνῇ.

Αὐτὸ τὸ ἀνθοβόλημα ὡς τὴ στερνὴ στι-
γμὴ του, τὸ πέτυχε μὲ μιὰ θαυμαστὴ ὁλο-
κλήρωση: καμιά διάσπαση στὸ ἐξακολου-
θητικὸ τραγοῦδι τοῦ Βερίτη γιὰ τὴν Ἀγάπην
του. Κι' αὐτὲς ἀκόμα οἱ σκληρὲς κι' ἄχα-
ρες ὄρες τοῦ πόνου καὶ τῆς ἀγωνίας γί-
νονται στὴν ψυχὴ του ὄρες δέους καὶ θαυ-
μασμοῦ καὶ λατρείας, ὄρες θαυτέρας,
ἂν εἶναι δυνατόν, ἀγάπης:

..."Αφησέ με, Καλέ μου, στὴ σιγὴ τῆς
θραδιάς
νὰ ξεχύσω σὲ Σένα τῆς φτωχῆς μου
καρδιάς
κάθε ἀπόκρυφο πόνον,
τώρα πού ὅλα κοιμοῦνται
καὶ μ' ἀφήνουνε μόνον.

...Ἰησοῦ, καθὼς Σὲ βλέπω σήμερα
χλωμό, ὕβρισμένο, πονεμένο,
Σὲ νιώθω δυὸ φορές Θεὸ
καὶ δυὸ φορές ἀγαπημένο.

...Δῶρο δικό σου ἔναι κι' ὁ πόνος
δῶρο δικό σου ἀπ' τ' ἀκριβὰ.

...Καὶ φτάνω νὰ Σ' εὐγνωμονῶ
γι' αὐτὲς τὶς ὄρες πού πονῶ.

...Τώρα πού ἡ φύση βαθιὰ ἀποκοιμή-
θηκε,

θὰ γονατίσω μπροστὰ στὸ σταυρὸ Σου
καὶ στὶς πληγές Σου ὡς ἀγγίξω τὰ
χεῖλη μου,

ὄλοι μου οἱ πόνου μὲ μιᾶς θὰ μερῶσουν.

Τὸ βαθὺ καὶ πλούσιο χριστιανικὸ δόγμα μίλησε πάντα βαθιὰ καὶ πλούσια στὴ φαντασία τῶν ποιητῶν κάθε ἐποχῆς. Καὶ στὴ δικιά μας ἐποχὴ, ποὺ εἶναι μιὰ περίεργη καὶ κρύα ἐποχὴ, γεμάτη ἀπὸ χριστιανούς ποὺ δὲν πιστεύουν κι' ἀπὸ θιασῶτες τῆς ἀγάπης(;) ἀνίκανους ν' ἀγαπήσουν οἱ ἴδιοι, ἐν τούτοις καὶ στὴν ἐποχὴ μας, τὸ χριστιανικὸ δόγμα μίλησε μὲ θαυμαστὸ τρόπο σὲ ποιητικὲς ἰδιοφυῖες σὰν τοῦ Κλωντέλ καὶ τοῦ Τ. Σ. "Ἐλιστ, γιὰ ν' ἀρκεστοῦμε στὶς δυὸ αὐτὲς ψηλότερες κορφὲς τῆς σύγχρονης παγκόσμιας ποίησης.

Στὸ Βερίτη μίλησε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ εἶχε ἄλλοτε μιλήσει στὸ μεγάλο ρομαντικὸ τῆς Ἀσσιζης, ὅταν, ἐκεῖνος, θάφτιζε τὴ Φύση μέσα στὴν Ψυχὴ καὶ τὴν ἀνέβαζε μαζί του, σὲ φλογερὴ ἀγάπη, γιὰ τὸ τρισάγιο συναπάντημα μὲ τὴν Ὀμορφιά καὶ μὲ τὴν Ἀλήθεια.

"Ὅπως ὁ Φραγκίσκος, ἔτσι κι' ὁ Βερίτης τραγούδησε εὐτυχισμένος τὸν ἥλιο καὶ τὶς φεγγαροβραδιές, τὰ λουλούδια καὶ τὰ πουλιά, τὰ κύματα καὶ τ' ἀκρογιάλια, τὰ σύννεφα, τὴ βροχὴ, τὸ ζέφυρο καὶ τὶς αὔρες, τὰ χαρούμενα παιχνιδίσματα ἀλλὰ καὶ τοὺς θαθεῖς ἀναστεναγμούς τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς, αὐτὰ τὰ ἴδια ἀκριβῶς ποὺ τραγουδᾶν, ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, μὲ λόγια ἢ μόνο στὴν ἔκστατική τους φαντασία, ὅλοι ὅσοι γεννήθηκαν Ρομαντικοί.

Κι' εἶναι μεγάλη ἡ ὀφειλὴ τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων στὴν καταλύτρα ἀγάπη τοῦ Βερίτη πού, ἀπὸ μέσα της, ξεπήδησε τ' ὀμορφότερο σύγχρονο ρομαντικὸ τραγούδι στὴ γλῶσσα μας, «Ἡ Ὁδὴ τοῦ Ἀγαπητοῦ»:

Συντροφιά μὲ τὸ Χριστὸ
Λαχτάρησα νὰ ζήσω.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

Ο ΑΔΕΛΦΙΚΟΣ

"Ἐφυγες κι' ἀνείπωτα
Προσμένουν, τώρα, χρόνια,
Φαρφουρί σου διάφανο,
Τὰ διάφανά σου λόγια.

Τὴ γλυκιὰ τὴ λύρα σου,
Γρήγορα ἀφημένη,
Χέρια δὲν τὴν πιάσανε,
Τὴν παραπονεμένη.

Ὅρφανὰ πῶς στέκουε,
Κοίταξε, τὰ λουλούδια,
Τὰ θουνά, τὰ σύννεφα,
Μένουν χωρὶς τραγούδια.

Ἄτραγούδιστα εἶναι
Πέλαγα κι' ἀκρογιάλια,
"Ἐφυγες, σὲ πήρανε,
Ἄγγέλων μαϊστράλια.

Στὴ σιγῇ, δυὸ λόγι' ἀπλᾶ
Εἶπ' ἡ ζεστὴ φωνὴ σου,
Προσευχὴ ἀναστάσιμη
"Ἦτανε ἡ ψυχὴ σου.

Τὴ Λαμπρὴ σὲ εἶδαμε,
Φῶς μέσα στὸ σκοτάδι,
Ροδοπέταλο, ἔλεγες,

Τὴ χαρὰ στὸν "Ἄδη.

Στὸ Ποτῆρι, οἱ πόθοι σου
Ποὺ εἶχαν ἀγκαλιάσει,
Θάχουνε τὰ χεῖλῃ σου,
Γιὰ πάντα ξεδιψάσει.

Σὰν τὸν "Ἄγιο Γιάννη Του,
Γερμένος στὴν Καρδιά Του,
Θάμαθες, τ' ἀμύθητα,
ὅλα τὰ μυστικά Του.

Τὰ ὄνειρά σου γύρω μας
"Ἄκου πῶς φτερουγίζουν,
Τ' ἄσπρα περιστέρια σου
Πεντηκοστὴ θυμίζουν.

Συντροφιά μὲ τὸ Χριστὸ
Λαχτάρησες νὰ ζήσεις,
Τὴ χρυστὴ σελίδα σου
Ἄτέλειωτη ν' ἀφήσεις.

Τὴν καρδιά σου ἔβαλες
Σφραγίδ' ἀνάμεσά μας:
Δέξου μας σὰν κλείσουμε
Στὴ γῆ τὰ βλέφαρά μας.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

‘Ο διεθνής εκπαιδευτικός κόσμος έλυπήθη βαθύτατα διά την έκδημian έκ του κόσμου τούτου του Φρ. Φαϊρστερ. Καί δικαίως, διότι ή πεπολιτισμένη άνθρωπότης άπώλεσεν ένα έκ των μεγαλυτέρων παιδαγωγών και φιλοσόφων.

Είς τους άναγνώστας των «Ακτίων» είναι γνωστός ό Φαϊρστερ(1).

‘Εφυγεν έκ του παρόντος κόσμου την 9ην ‘Ιανουαρίου 1966, πλήρης ήμερών, 97 έτών.

Είχε γεννηθή εις τό Βερολίνον τώ 1869. ‘Ο πατήρ του ύπήρξεν έξαίρετος καθηγητής της άστρονομίας, διετέλεσε δέ και διευθυντής του ‘Αστεροσκοπείου του Βερολίνου.

‘Η σχολική του ζωή συνέπεσε με την έποχήν, κατά την όποιαν διετυμπανίζετο ό θρίαμβος της άρνήσεως έκ των φυσικών και θετικών έπιστημών, της άποθεώσεως της ύλης κ.λ.π. Αί θεωρία αΰται, ως γνωστόν, έγίνοντο αίτία άπομακρύνσεως πολλών έκ των άρχών του χριστιανισμού και της ύγιους έπιστημονικής σκέψεως. ‘Ο Φαϊρστερ τότε διήνυε την κρίσιμον ήλικίαν του και άσφαλώς έζη εις περίοδον πνευματικής επαναστατικής άτμοσφαιρας. ‘Επηρεάσθη από τας θεωρίας εκείνας και ό ίδιος όμολογεί, ότι «έξεπαιδεύθη χωρίς Θεόν και χωρίς θακτηρίαν», έννοών προφανώς την θρησκείαν. Αί μόναί ιδεαλιστικά έπιδράσεις επ’ αυτόν ήσαν αί Ούμανιστικά διδασκαλία του τύπου Goethe και του Humboldt. Κατ’ άρχάς ύπήρξε θρησκευτικώς αδιάφορος και όπαδός της άνευ έννοίας του Θεού παιδαγωγικής.

Ευτυχώς, ως συμβαίνει με τους πράγματι μεγάλους άνδρας, συντόμως ήρχισε «τό θαύμα της μεταστροφής και

της έπιστροφής εις τας πηγάς των αινών διδαγμάτων». Καί ό πατήρ του έδωσε τό παράδειγμα της μεταστροφής και της έντάξεώς του εις την ζωήν της ‘Εκκλησίας.

‘Η μεταστροφή του Φαϊρστερ συνετέλεσθη κυρίως χάρις εις την προσωπικήν προσπάθειάν του, έξησφαλίσθη δέ, ως συνήθως γίνεταί, και έκ της μελέτης της ‘Αγίας Γραφής και των συγγραμμάτων των μεγάλων Πατέρων της ‘Εκκλησίας(2) και έκ της προσωπικής έμπειρίας του από την όλην ζωήν και ίδίως από την άσκησιν του παιδαγωγικού έργου του και έκ της συνεχούς αυτοκριτικής.

Μετά ταύτα γίνεταί ένθερμος κήρυξ και άγωνιστής υπέρ των χριστιανικών ιδεωδών. Ταύτα, έλεγεν, ότι πρέπει να επικρατούν εις όλόκληρον την κοινωνίαν, εις την ‘Εκκλησίαν, εις τό σχολείον, άκόμη και εις την πολιτικήν ζωήν μιās χώρας. Τοσαύτη ήτο ή ύποστήριξις των χριστιανικών και των ύγιών παιδαγωγικών άρχών, ώστε τοϋτο έγένητο άφορμή εις τό να συγκρουσθί με τά τότε πολιτικά καθεστώτα της χώρας του (Κάιζερ και Χίτλερ) και με άλλους μεγάλους παράγοντας. ‘Ιδιαιτέρως ήλθεν άντιμέτωπος με τον ένθικοσοσιαλισμόν του Χίτλερ με άποτέλεσμα να του άφαιρεθί ή Γερμανική ύπηκοότης του, να χαρακτηρισθί ως «προδότης της πατρίδος» και να διαταχθί ό έκπατρισμός του από τοϋ 1933, κατ’ άρχάς μεν εις την Γαλλίαν και άκολούθως εις την ‘Αμερικην μέχρι του 1963. ‘Εν τώ προσώπω του δι’ άλλην μίαν φοράν έφηρμόσθη τό τοϋ άποστ. Παύλου: «πάντες οι θέλοντες ευσεβώς

(1) Βλ. «Ακτίνας» Μάρτ. 1947, σ. 124 και άλλαχοϋ.

(2) ‘Ιδιαιτέρως έμελέτα τον Αύγουστίνον και τον Σχολαστικόν θεολόγον Θωμάν ‘Ακινάτον.

ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται» (Β' Τιμοθ. γ' 12).

Ἡ ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία του ἤρchiσε μὲ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας καὶ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ὑφηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Freiburg, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξεβλήθη, διότι ἔγραψεν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ Κάζερ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία», καταδικασθεὶς ἕνεκα τούτου εἰς φυλάκισιν. Εἶτα κατέφυγεν εἰς Ζυρίχην, ὅπου διετέλεσεν ὑφηγητῆς τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου μέχρι τοῦ 1912. Ἐπανέκαμψεν, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ διωρίσθη καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια Μονάχου καὶ Βιέννης κατὰ τὰ ἔτη 1913-1920.

Ἡ δρᾶσις του εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἦτο λίαν θετικὴ καὶ οὐσιαστικὴ. Ἐσαγήνευε τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. Ἐδίδεν ὀλόκληρον τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ καὶ τὸν χριστιανικὸν δρόμον.

Ἡ δραστηριότης του ὅμως δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν νεολαίαν. Καὶ τὸν Γερμανικὸν λαὸν ἐμόρφωνε διὰ τῶν πολλῶν ὀμιλιῶν καὶ συγγραμμάτων του. Πρὸς ὄλους ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ιδ' 4). Ἰδιαίτερος ἐπεθύμει νὰ ἐννοήσουν οἱ συμπατριῶται του πόσον ἐγκληματικὸν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον ἦτο καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὸ σύνθημα: «Ἡ Γερμανία ὑπεράνω ὄλων... Οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐπικρατήσουν ἐφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης κ.λ.π.». Λόγω τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του καὶ διὰ τὴν μὀρφωσιν τοῦ λαοῦ ὁ Φαίρστερ δὲν θεωρεῖται μόνον παιδαγωγὸς τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγὸς τῆς κοινωνίας. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ αὐτὸν δέχονται, ὅτι ὑπῆρξεν «ὀδηγὸς γενεῶν» καὶ ὅτι δύναται ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ εἶναι τοιοῦτος.

Ὀλίγοι συγγραφεῖς εἰς τὸν κόσμον φθάνουν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἰδοῦν χιλιάδας ἀντιτύπων τῶν ἐκδόσεών των νὰ γίνωνται ἀνάρπαστα. Πολλὰ

ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔφθασαν τὰ 100.000 ἀντίτυπα, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν ὑπὲρ τὰς 20 καὶ 30 ἐκδόσεις⁽³⁾.

Τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν καθεστῶς, ὅταν ἤρchiσε τὴν δίωξίν του, διέταξε νὰ κατακαοῦν ἀκόμη καὶ τὰ συγγραμμάτα του, ἐπέδιώξε δὲ νὰ λησμονηθῇ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομά του.

Ἐν Ἀμερικῇ (ἐν Ν. Ὑόρκη) παρὰ τὴν μεγάλην θλίψιν του λόγῳ τῆς ἀπουσίας του ἐκ τῆς πατρίδος του ἐξηκολούθησε νὰ δρᾶ δι' ὀμιλιῶν καὶ νέων συγγραμμάτων. Ὀφέλησεν ἐκεῖ πολλοὺς ἐπηρεασθέντας ἐκ τῆς ὄλης ζωῆς καὶ ἐργασίας του, ἰδιαίτερος δὲ ἐκ τοῦ παιδαγωγικοῦ παραδείγματός του. Καὶ ὁ Φαίρστερ θεβαιώνει, ὅτι ἐδιδάχθη πολλά ἀπὸ τὴν μακρὰν διαμονὴν του εἰς Ἀμερικῇ. Τὰς Η.Π.Α. ἀπεκάλει δευτέραν πατρίδα του. Δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ἀκρίτως ἐλευθεριάζον πνεῦμα. Ἐκράτησε τὰς προσωπικὰς καὶ «Εὐρωπαϊκὰς» ἀρχὰς του.

Ἐπαῆλθεν ἐξ Ἀμερικῆς τῷ 1963 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ζυρίχην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἡ ὄλη ζωὴ του καὶ ἡ δραστηριότης του ἀπὸ τοὺς εἰδικούς παρομοιάζεται μὲ τὴν τοιαύτην τῶν Ἰσραηλιτῶν προφητῶν⁽⁴⁾ καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῶν πολλῶν δεινῶν καὶ δοκιμασιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς νίκης, αἱ ὁποῖαι ἔσπεσαν τελικῶς τὸν θίον του.

Δι' ὀλίγων θὰ ἀναφέρωμεν περὶ τῶν ἀρχῶν του, τὰς ὁποίας διεκήρυσσε προφορικῶς καὶ γραπτῶς, πρῶτος δὲ αὐτὸς ἐφήρμοξε.

(3) Οἱ εἰδικοί ἐν Γερμανίᾳ ἀναφέρουν, ὅτι, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ «Αἰμιλίου» τοῦ Ρουσσῶ τὸ 1672, οὐδεὶς ἄλλος παιδαγωγικὸς συγγραφεὺς ἐν Εὐρώπῃ ἤσκησε διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων του τοιαύτην ἐπίδρασιν, ὅσον ὁ Φαίρστερ.

(4) Προέβλεψε, πράγματι, ὡς προφήτης τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν ἐκ τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, διότι εἶχε τὸ μέγα προνόμιον νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ κατανοῇ ὁρθῶς τὰ διαδραματιζόμενα γεγονότα.

ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται» (Β΄ Τιμοθ. γ΄ 12).

Ἡ ἐπιστημονικὴ σταδιοδρομία του ἤρχισε μὲ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς διδάκτορος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς κοινωνιολογίας καὶ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ὑφηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Freiburg, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξεβλήθη, διότι ἔγραψεν ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ Κάζερ καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ δημοκρατία», καταδικασθεὶς ἕνεκα τούτου εἰς φυλάκισιν. Εἶτα κατέφυγεν εἰς Ζυρίχην, ὅπου διετέλεσεν ὑφηγητὴς τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου μέχρι τοῦ 1912. Ἐπανέκαμψεν, ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς εἰς τὰ Πανεπιστήμια Μονάχου καὶ Βιέννης κατὰ τὰ ἔτη 1913-1920.

Ἡ δρᾶσις του εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἦτο λίαν θετικὴ καὶ οὐσιαστικὴ. Ἐσαγήνευε τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν. Ἐδίδεν ὀλόκληρον τὸν ἑαυτόν του εἰς τὸ νὰ ἐξασφαλίσῃ αὐτὴν καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὸν ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν ἐπιστημονικὸν ἀλλὰ καὶ τὸν χριστιανικὸν δρόμον.

Ἡ δραστηριότης του ὅμως δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν νεολαίαν. Καὶ τὸν Γερμανικὸν λαὸν ἐμόρφωνε διὰ τῶν πολλῶν ὀμιλιῶν καὶ συγγραμμάτων του. Πρὸς ὅλους ἐδίδασκεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι «ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ιδ΄ 4). Ἰδιαιτέρως ἐπεθύμει νὰ ἐννοήσουν οἱ συμπατριῶται του πόσον ἐγκληματικὸν καὶ λίαν ἐπικίνδυνον ἦτο καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους τὸ σύνθημα: «Ἡ Γερμανία ὑπεράνω ὅλων... Οἱ Γερμανοὶ νὰ ἐπικρατήσουν ἐφ' ὅλης τῆς Εὐρώπης κ.λ.π.». Λόγω τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν του καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ὁ Φαῖρστερ δὲν θεωρεῖται μόνον παιδαγωγὸς τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ παιδαγωγὸς τῆς κοινωνίας. Οἱ ἀσχολούμενοι μὲ αὐτὸν δέχονται, ὅτι ὑπῆρξεν «ὀδηγὸς γενεῶν» καὶ ὅτι δύναται ἀκόμη καὶ σήμερον νὰ εἶναι τοιοῦτος.

Ὀλίγοι συγγραφεῖς εἰς τὸν κόσμον φθάνουν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ἰδοῦν χιλιάδας ἀντιτύπων τῶν ἐκδόσεών των νὰ γίνωνται ἀνάρπαστα. Πολλὰ

ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔφθασαν τὰ 100.000 ἀντίτυπα, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν ὑπὲρ τὰς 20 καὶ 30 ἐκδόσεις⁽³⁾.

Τὸ ἐθνικοσοσιαλιστικὸν καθεστῶς, ὅταν ἤρχισε τὴν δίωξίν του, διέταξε νὰ κατακαοῦν ἀκόμη καὶ τὰ συγγραμμάτα του, ἐπεδίωξε δὲ νὰ λησμονηθῇ καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομά του.

Ἐν Ἀμερικῇ (ἐν Ν. Ὑόρκη) παρὰ τὴν μεγάλην θλίψιν του λόγῳ τῆς ἀπουσίας του ἐκ τῆς πατρίδος του ἐξηκολούθησε νὰ δρᾷ δι' ὀμιλιῶν καὶ νέων συγγραμμάτων. Ὁφέλησεν ἐκεῖ πολλοὺς ἐπιρρασθέντας ἐκ τῆς ὅλης ζωῆς καὶ ἐργασίας του, ἰδιαιτέρως δὲ ἐκ τοῦ παιδαγωγικοῦ παραδείγματός του. Καὶ ὁ Φαῖρστερ θεβαιώνει, ὅτι ἐδιδάχθη πολλὰ ἀπὸ τὴν μακρὰν διαμονήν του εἰς Ἀμερικῇ. Τὰς Η.Π.Α. ἀπεκάλει δευτέραν πατρίδα του. Δὲν παρεσύρθη ἀπὸ τὸ ἀκρίτως ἐλευθεριάζον πνεῦμα. Ἐκράτησε τὰς προσωπικὰς καὶ «Εὐρωπαϊκὰς» ἀρχὰς του.

Ἐπανῆλθεν ἐξ Ἀμερικῆς τῷ 1963 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ζυρίχην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἡ ὅλη ζωὴ του καὶ ἡ δραστηριότης του ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς παρομοιάζεται μὲ τὴν τοιαύτην τῶν Ἰσραηλιτῶν προφητῶν⁽⁴⁾ καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῶν πολλῶν δεινῶν καὶ δοκιμασιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς νίκης, αἱ ὁποῖαι ἔσπεψαν τελικῶς τὸν θῖον του.

Δι' ὀλίγων θὰ ἀναφέρωμεν περὶ τῶν ἀρχῶν του, τὰς ὁποίας διεκήρυσσε προφορικῶς καὶ γραπτῶς, πρῶτος δὲ αὐτὸς ἐφήρμοξε.

(3) Οἱ εἰδικοὶ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφέρουν, ὅτι, ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ «Αἰμιλίου» τοῦ Ρουσσῶ τὸ 1672, οὐδεὶς ἄλλος παιδαγωγικὸς συγγραφεὺς ἐν Εὐρώπῃ ἤσκησε διὰ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων του τοιαύτην ἐπίδρασιν, ὅσον ὁ Φαῖρστερ.

(4) Προέβλεψε, πράγματι, ὡς προφήτης τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφὴν ἐκ τοῦ Β΄ Παγκοσμίου πολέμου, διότι εἶχε τὸ μέγα προνόμιον νὰ ἐρμηνεύῃ καὶ νὰ κατανοῇ ὁρθῶς τὰ διαδραματιζόμενα γεγονότα.

Β' ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Συμφωνεί με τὸν Πλάτωνα, τὸν Κάντιον καὶ ἄλλους μεγάλους φιλοσόφους, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκη ἀπολύτου πνευματικῆς ἡγεμονίας, ἔξω τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ κειμένης. Ἐπίσης, ἔλεγεν, ὅτι ἕκαστον ἄτομον ἔχει ἐπισηφάνη διανόησιν, διότι ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ συναισθήματά του, τὰς ἐπιθυμίας του, τὰς κλίσεις του κ.λ.π. καὶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἀπολυτρωθῆ ἀπὸ τὸ ὑποκείμενόν του, πρὶν δυνηθῆ νὰ σκεφθῆ ἀντικειμενικῶς. Ὑπενθύμιζε συχνὰ τὴν ἀνάγκη καὶ ἀξίαν τῆς αὐτοκριτικῆς, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει αὐτὸ γ ν ω σ ί α ν. Διεκήρυξε δὲ προσέτι, ὅτι μόνον ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι ὁ ἀσφαλὴς ὁδηγὸς πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πραγματικοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ὅτι οὐδέποτε ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν θρησκείαν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπιστήμη, γράφει, ἐνισχύεται καὶ διαφυλάττεται ὡς εἶχεν εἶπει καὶ ὁ Φρ. Βάκων.: «ἡ χριστιανικὴ θρησκεία εἶναι τὸ ἄλλας, τὸ ὁποῖον προφυλάσσει τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τὴν σήψιν». Ὡσαύτως ὑπεστήριξεν, ὅτι χάρις εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἔχομεν ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικῆς ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως διὰ τῆς καλλιέργειας τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐπιπροσθέτως ἀναφέρει, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς συνδυάζει τὰς δύο μεγάλας καὶ ἀπαραιτήτους φιλοσοφικὰς ἐνοίας τῆς Αὐθεντίας καὶ τῆς Ἐλευθερίας. Καὶ δὲν ἠγωνίζετο μόνον διὰ τὴν προσωπικὴν του ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐλευθερίας συνειδήσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων, διότι εἶχε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐλευθερία εἶναι μέγα δῶρον τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Τὰς πλείστας φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις του εὐρίσκομεν εἰς τὸ σύγγραμμά του: «Αὐθεντία καὶ Ἐλευθερία».

Γ' ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ὡς προελέχθη εἰς τὰ τῆς βιογραφίας του, τὸ μέγιστον μέρος τῆς δραστη-
ΑΚΤΙΝΕΣ ΜΑΪΟΣ 1968

ριότητός του διέθεσε διὰ τὴν ἀγωγήν τῆς νεότητος. Τὸ κατ' ἐξοχὴν καὶ μοναδικὸν ἔργον τῆς Παιδείας κατὰ τὸν Φ. εἶναι «ἡ ἐνοποιήσις ὅλων τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀτόμου». Τὴν ἐνοποίησιν ταύτην δὲν τὴν θεωρεῖ ὡς μίαν κίνησιν μηχανικὴν ἢ ἕνα ἔργον τεχνικόν τὴν ἐκλαμβάνει ὡς τὸ πρῶτον ἔργον τῆς Παιδείας. Οὕτω διαπιστώνομεν, ὅτι ἔχει τὸ αὐτὸ παιδαγωγικὸν πιστεύω με τὸν Πεσταλότσι⁽⁶⁾. Κεντρικὸν πρόβλημα τῆς ἀγωγῆς δέον νὰ εἶναι τὸ τῆς ἐπανοικοδομήσεως κάθε ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Σύνθημά του κατὰ τὴν μακρὰν παιδαγωγικὴν ἀπασχόλησίν του ἦτο ἡ μὀρφωσις χαρακτήρων καὶ δὴ θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν χαρακτήρων. Ταύτην θεωρεῖ πρῶτιστον καὶ βασικὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς. Ὁ χαρακτήρ κατὰ τὸν Φ. ἐξασφαλίζεται με τὴν ὑγιᾶ θρησκευτικότητα καὶ τὴν παιδαγωγικὴν θέλησιν (willenspädagogik). Ἐπιμόνως, ἔλεγεν, ὅτι μόνον ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἀγωγή, ἡ στηριζομένη εἰς τὰς αἰωνίας πηγὰς τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης μᾶς δίδει χαρακτήρας. Ἡ ἄθρησκος ἀγωγή εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος, διότι περιέχει νοησιαρχικὰς καὶ αἰσθητικοκρατικὰς ἀκρότητας. Προεφήτευσεν δὲ μετὰ πλήρη ἐπιτυχίαν τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀθρήσκου ἀγωγῆς. Τὰς ἀπόψεις του περὶ διαπλάσεως ὑγιοῦς καὶ ἠθικοῦ χαρακτήρος ἀναφέρει εἰς τὸ ἔργον του «Σύγχρονος νεολαία καὶ χριστιανικὴ θρησκεία». Ἐτόνιζεν, ὅτι ἀρτία διανοητικὴ μὀρφωσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ ἂν δὲν ὑπάρχῃ ὁ χαρακτήρ. Μετὰ τὴν ἀληθῆ καὶ ἠθικὰ ἰδανικὰ καὶ μετὰ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν ἐπιτυγχάνομεν τελειοποίησιν τῶν ἀτόμων καὶ δημιουργίαν προσωπικοτήτων. Ἀπὸ τοιαύτας ἔχει ἀνάγκη ἡ κοινωνία. Διὰ τὴν ἀποκτηθῶν ὅμως αὐταὶ ὀφείλει καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ εἶναι προσωπικότης. Ἀπ' αὐτὸν κυρίως ἐξαρτᾶται, κατὰ μέγα μέρος, ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τῆς ἀγωγῆς. Ἐπιγραμματικὰ

(6) «Ἐλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» Τ. 1964 σ. 194.

περί τοῦ διδασκάλου γράφει εἰς τὴν ἀρχὴν ἑνὸς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων παιδαγωγικῶν ἔργων του, εἰς τὸ «Schule und Character». «Ὁ διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος μόνον γνώσεις προσφέρει εἶναι ἕνας τεχνικός· ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος καὶ τὸν χαρακτήρα μορφώνει, εἶναι ἕνας καλλιτέχνης». Διὰ τὴν καταστάσιν ὁ διδάσκων προσωπικότης προτείνει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὴν προσφυγὴν εἰς τὴν προσευχὴν διότι παραδέχεται τὴν ἀποτελεσματικότητά ταύτης. Ὁ καλλιτέχνης παιδαγωγός, γράφει, πρέπει συχνὰ νὰ γονατίζει διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Οὐρανὸν καὶ νὰ λαμβάνῃ οὕτω οὐσιαστικὴν ἐνίσχυσιν εἰς τὸ μέγα ἔργον του. Ἐκήρυσεν, ὅτι περισσότερο διὰ τὸν διδάσκοντα ἰσχύει τὸ Λατινικὸν ρητὸν «ora et labora», (προσεύχου καὶ ἐργάζου). Ἡ προσευχὴ ὁμως ὀφείλει νὰ περιέχῃ τὰς ἐξῆς: «Κύριε, Σὲ παρακαλῶ κάμῃ ἐμὲ καλλίτερον ἀπ' ὅ,τι εἶμαι, διὰ τὴν κερδίσω διὰ Σὲ τὸν ἀδελφόν μου» (?).

Ἀθίαστος πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσαρμογὴ τοῦ παιδαγωγοῦ πρὸς τὸν μαθητὴν καὶ τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὸν παιδαγωγόν. Εἰς τὸν διδασκόμενον ἀναγνωρίζει δικαιώματα. Ὑποδεικνύει ὁμως, ὅτι ὁ μαθητὴς δέον νὰ κάμῃ χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας του, μὴ ἐκφεύγων τῆς μεμετρημένης αὐτοκυβερνήσεώς του. Ἀλλαχοῦ, γράφει, ὅτι καταδικάζει τὴν ἄκραν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἀγωγὴν, ὡς ἐπιθυμοῦν ἀρκετοὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Εἰς κατάστασιν ζούγκλας καταντοῦν οἱ νέοι, οἱ ὁποῖοι ρέπουν μὲ πᾶσαν ἐλευθερίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐνοστικῶν καὶ ὁρμῶν των. Λίαν εὐμενῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς τῆς ὑπακοῆς εἰς τοὺς ἀνωτέρους. Καὶ δὲν ἐννοεῖ θεθαίως τὴν δουρικτὴν τοιαύτην. Ἐπικροτεῖ ὑπαρξίαν συμμετρου καὶ ἐλλόγου πειθαρχίας καὶ ἐλευθερίας διὰ τοῦ παιδαγωγικοῦ ἀξιώματός του «Παιδαγωγική, ἡ ὁποία στηρίζεται ἐπὶ τῆς πειθαρχίας καὶ μόνης, χωρὶς τὴν σύμ-

πραξιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας, εἶναι Παιδαγωγικὴ πτωχή». Μόνον μὲ τὴν προσεκτικὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρων, προσθέτει, ἐπιτυγχάνεται ἡ δημιουργία καλῆς μαθητιώσης νεολαίας, ἐλευθέρων προσωπικοτήτων.

Διὰ τὸ θέμα τῆς χρήσεως μεθόδων διὰ τὴν ψυχολογικὴν καὶ παιδαγωγικὴν ἔρευναν δὲν ἐκφράζεται ἐνθουσιωδῶς ὅπως ἄλλοι ἐρευνηταί. Δέχεται, ὅτι αἱ μέθοδοι ἐρέυνας προσφέρουν ὀλίγα διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ὅλου ἀνθρώπου καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ ἔσω κόσμου τοῦ ἀνθρώπου. Συνιστᾷ νὰ χρησιμοποιῶνται μὲ περισκεψιν καὶ ἐπιφύλαξιν αἱ μέθοδοι ἐρέυνας. Ὁ ἀληθινὸς παιδαγωγός, λέγει, ὅτι διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου δὲν πρέπει νὰ στηρίζεται μόνον εἰς αὐτάς, ὡς πράττουν ἄλλοι παιδαγωγοὶ καὶ ψυχολόγοι.

Εἰς τὸ μνημονευθὲν βιβλίον του «Σχολεῖον καὶ χαρακτήρ», γράφει τὰ ἐξῆς ἐπὶ τοῦ ἄνω θέματος: «... Ἀποκλείεται ἐντελῶς ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ θέματος, νὰ ἡμπορῇ ποτὲ ἡ πειραματικὴ μέθοδος νὰ μᾶς εἴπῃ κάτι περὶ τῆς βαθυτέρας ψυχολογίας, τῆς ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας ζωῆς ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, περὶ πειρασμοῦ καὶ ὑπερνήκσεως, περὶ πάθους καὶ λυτρώσεως, περὶ τῶν βασικῶν κινήτρων τοῦ χαρακτῆρος, περὶ τῶν πραγματικῶν αἰνιγμάτων, τῆς μὴ φιλαληθείας καὶ τῆς φιλαυτίας, περὶ τῶν ἀβύσσων, τὰς ὁποίας ἀνοίγει ἡ αὐταπάτη καὶ ἡ ματαιοδοξία. Εἰς τὰ θεμελιώδη προβλήματα τοῦ ψυχικοῦ βίου οἱ ἀληθῶς πραγματογνώμονες, «ἐμπειρικοί», εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι αἱ μεγάλοι ψυχαί, αἱ ὁποῖαι ἐδοκίμασαν αἱ ἴδιαι εἰς τὸ τετράγωνον καὶ εἰς τὸν κύβον τὰ γεγονότα τοῦ ψυχικοῦ βίου—ἀναστολάς καὶ ὑπερνήκσεις—καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπομένως ἡμπόρεσαν νὰ καταθέσουν τὰς μαρτυρίας των περὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἐξ ἐντελῶς προσωπικῆς ἐπαφῆς μὲ τὰ γεγονότα».

Καὶ συνεχίζει: «Ἡ πειραματικὴ ψυχολογία πράγματι δὲν εἶναι ὅλως διόλου εἰς θέσιν νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ θγάλη ἔξω, κατὰ τρόπον τῷ ὄντι «πειραμα-

(7) Βλ. «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» Τ. 1960 σ. 108.

τικών», τὰ θαυότερα ψυχικά συμπτώματα, ὅπως π. χ. ἡ Φυσική, ἡ ὁποία παράγει, ὁπόταν θελήσῃ, τὰ γεγονότα, πού συνοδεύουν μίαν ἠλεκτρικὴν ἐκκένωσιν...».

Εἰδικώτερον διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἐρωτηματολογίων, περὶ τῶν ὁποίων ἠσυχλήθησαν ἀρκετὰ ὁ Meumann καὶ ἄλλοι ἐρευνῆται εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω βιβλίον, γράφει: «Ἡ μέθοδος τῶν ἐρωτηματολογίων, ἡ ὁποία κατὰ τὰ φαινόμενα διὰ τῆς ἐξαιρετικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ὑπὸ παρατήρησιν ὕλικου ὁδηγεῖ ἀσφαλέστατα εἰς ἐπιστημονικὰς γενικεύσεις, πρέπει εἰς τὴν πραγματικότητά νὰ ἀπορρίπτεται εἰς ὅλα τὰ δυσκολώτερα καὶ θαυότερα προβλήματα τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τῶν ἐπιδράσεων τοῦ χαρακτήρος».

Παραθέτει μάλιστα καὶ τὴν γνώμην τοῦ ποιητοῦ τῆς νεότητος Lindsey: «Ὁ,τι λέγει ἓνα ἀγόρι, σπανίως εἶναι ὅλα ὅσα σκέπτεται καὶ κάμνει· εἶναι μόνον ἓνα ἐντελῶς ἀδύνατον ἴχνος ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι»⁽⁸⁾.

Γενικώτερον ἐκφράζεται διὰ τὰς μεθόδους ἐρεύνης καὶ θεωρεῖ αὐτάς ὡς βοηθητικὰς μεθόδους καὶ μόνον δι' ὠρισμένα θέματα ἰδίως διδασκτικῆς, οὐχὶ ὅμως διὰ κεντρικὰ καὶ μεγάλα προβλήματα τοῦ ὅλου ψυχικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τὸ ἐπίμαχον θέμα τῆς σχέσεως τῶν δύο φύλων, ἔγραψεν εἰδικὸν ἔργον «Γενετησιακὴ ἠθικὴ καὶ γενετησιακὴ παιδαγωγικὴ». Αἱ ἀπόψεις του συμπίπτουν μὲ τὰς τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ πανσεξουαλισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησεν ἀπειράριθμα θύματα. Ἐπιμένει ἐπὶ τῆς ἀνάγκης χαλιναγωγῆσεως τῆς φαντασίας, τῆς δημιουργίας ἰσχυρᾶς βουλήσεως καὶ ἱκανοῦ χαρακτήρος, ὥστε ν' ἀντιμετωπίζωνται οἱ πειρασμοί. Ὡς πολῦτιμον φάρμακον προτείνει τὴν χριστιανικὴν ἀσκήσιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἐπιβολὴ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν κατωτέρων τάσεων τοῦ ἀτόμου, ἐξασφαλίζεται δὲ ἐσωτερικὴ, ἡ-

θικὴ ἐλευθερία. Διὰ τοῦ πνευματικοῦ ἰδεώδους ἐπιτυγχάνομεν ψυχικὴν ἰσορροπίαν καὶ ἄμεσον δυνατότητα πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἀληθῶς ὑψηλῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς. Ὑπομιμνήσκει δέ, ὅτι καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐξετίμων δεόντως καὶ ἐφήρμοζον τὴν ἀσκήσιν ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ἰδίων καὶ τῆς πνευματικῆς λάμψεως αὐτῶν. Κατὰ τὸν Φ. ἡ ἀσκήσις εἶναι εἰς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων συντελεστῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Ἄν καὶ προτεστάντης κακίζει τὴν προτεσταντικὴν Ἐκκλησίαν διότι κατήργησε τὸν πολῦτιμον θεσμόν τῆς ἀσκήσεως, ἐνῶ ἡ ἀξία του καὶ τὰ ἀποτελέσματά του εἶναι σημαντικὰ καὶ λίαν εὐεργετικά.

Συνιστᾷ θερμότατα τὸν ἠθικὸν διαφωτισμὸν τῆς νεολαίας διὰ νὰ πεισθῇ αὕτη νὰ κινή δραστηρίως τὰς ἐσωτερικὰς ἠθικὰς δυνάμεις της, ὥστε ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ν' ἀκτινοβολῇ πνευματικῶς. Ἡ καλλιτέρα «γενετήσιος διαφώτισις», ἔλεγεν, εἶναι ἐκεῖνη, ἡ ὁποία διαφωτίζει τὴν ἀνεξάντλητον δύναμιν τοῦ πνεύματος.

Τὸν οικογενειακὸν βίον ἐκθειάζει μὲ τὰ πλέον προτρεπτικὰ λόγια, διότι διὰ τοῦ φυτωρίου πού καλεῖται οἰκογένεια, διασφαλίζεται ἡ ὅλη ἀγωγή μικρῶν καὶ μεγάλων.

Ἡ παιδαγωγικὴ τοῦ Φαίρστερ, ὡς γράφει ὁ Dr. Klemens Zens, εἶναι ἡ «Paedagogia perennis»⁽⁹⁾, τὴν ὁποίαν «οἰκοδομεῖ ἐπὶ τῆς Ἁγίας ἐπιστήμης τῶν ὑψίστων κατευθύνσεων»⁽¹⁰⁾. Εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ τῶν «Παλαιῶν», ἀλλ' ὕγιων καὶ ἡγυγημένων Ἀρχῶν, ἡ ὁποία ἐπανέφερον εἰς τὸ προσκήνιον «ἀρχαῖα καὶ λησμονημένα ἰδανικά», διὰ τῶν ὁποίων ἄτομα καὶ λαοὶ ἤκμασαν ἀληθῶς. Αἱ ἀρχαὶ αὗται θέλουν τὸ σχολεῖον κατ' ἐξοχὴν χριστιανικὸν καὶ οὐχὶ οὐδέτερον ἢ ἀχρωμάτιστον, ὡς ἐπιθυμοῦν τινες «μοντέρνοι παιδαγωγοί», νὰ μὴ διακρίνεται

(9) Περί ταύτης βλ. Π. Κοροντζῆ εἰς «Ἑλληνοχριστιανικὴν Ἀγωγήν» Τ. 1960 σ. 33.

(10) Βλ. «Δελτίον» Χ.Ε.Ε.Λ. Τ. 1954 σ. 162.

(8) Βλ. «Ἑλληνοχριστιανικὴ Ἀγωγή» Ἰανουάριος 1968 σ. 6 καὶ ἐξῆς.

μόνον διὰ τὸ νομικὸν πνεῦμα, ἀλλὰ διὰ τὸ χριστιανικὸν τοῦ πνεύμα καὶ νὰ συμβάλῃ θετικῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν ἐπίτευξιν εἰρηνεύσεως καὶ συναδελφώσεως ὄλων τῶν λαῶν.

Δικαίως, ὅθεν, ὁ Φαίρστερ ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς θεωρεῖται ὁ Πεσταλότσι τῆς Γερμανίας, οἱ δὲ φίλοι του καὶ οἱ ἐχθροὶ του ἀκόμη τὸν ἀποκαλοῦν Νέστορα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἐπιστήμης.

Δ' ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἐλάχιστοι ἐπιστήμονες διεξάγουν μὲ προθυμίαν καὶ συνέπειαν ἀντικειμενικὴν ἔρευναν καὶ κριτικὴν ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ πολιτισμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγεται καὶ ὁ Φαίρστερ, ὁ ὅποιος δικαίως θεωρεῖται σπουδαῖος μελετητῆς καὶ κριτικὸς τοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου ἀτόμων καὶ λαῶν.

Ἐκαυτηρίαζε τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, διότι εὑρίσκει τοῦτον ὕλιστικόν, τεχνικόν, καὶ νοησιαρχικόν. Δὲν τὸν θεωρεῖ Kultur, δηλαδὴ πραγματικὴν καλλιέργειαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ τῆς αὐτοκυριαρχίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, γράφει, διακρίνει ἡ ἀτομοκρατία. Τοῦτο ἰδιαιτέρως παρατηρεῖ, ὅτι ἐπεκράτει εἰς τοὺς συμπατριώτας του Γερμανούς. Εἶναι δὲ γνωστὸν πόσον ἀκριβῶς ἐπλήρωσεν ὁλος ὁ κόσμος τὴν παθολογικὴν ἀτομοκρατίαν, τὴν ἐγωπάθειαν τῶν Γερμανῶν. Διὰ τὸ κατάντημα τοῦ πολιτισμοῦ μας ὑπενθυμίζει τὸν τοῦ Βιργιλίου. «Miserabile visus» «οἰκτρὰ κατὰστασις καὶ εἰς τὴν θεῶν καὶ εἰς τὴν οὐσίαν». Καὶ ὅλα αὐτά, ἔλεγε, συμβαίνουν, διότι λείπει ὁ πολιτισμὸς τοῦ «ἔσω ἀνθρώπου». Μόνον αὐτὸς ἔμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἴδιον τὸν ἀνθρωπον ἀπὸ τὴν τραγικότητά του νὰ εἶναι κατὰκοπος ἐν μέσῳ πολλῶν ἀνέσεων. Ποῦ εἶναι ὁμως αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς; Τὰ γεγονότα μᾶς πείθουν, ὅτι ὁ πολιτισμὸς ἔχει παραμεληθῆ καὶ ἔχει ἐγκαταλειφθῆ εἰς πολὺ μεγάλην ἀκτίνα. Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς προσφέρει μόνον δεκανίκια, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐξασφαλίζουσι ἡρεμίαν καὶ πραγματι-

κὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὰ ἄτομα καὶ εἰς τοὺς λαούς.

Γενικώτερον εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν διαπιστοῦνται πλεῖστα ὄσα ἔκδηλα σημεῖα ἐπικινδύνου νευρασθενείας.

Ε' ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ἀψηχολεῖτο πολλάκις μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Ἐγράψε καὶ εἰδικὰς μελέτας. Συνεφώνει ἀπολύτως μὲ τὰ ὄσα εἶχεν εἶπει ὁ Γλάδστων: «Πολιτικὴ μὴ στηριζομένη ἐπὶ τῆς ἠθικῆς εἶναι ἐσφαλμένη πολιτικὴ». Κατεπολέμησε πολὺ τὴν καλλιεργούμενην ἄθρησκον καὶ ἀντιχριστιανικὴν «πολιτικὴν τῆς δυνάμεως» τοῦ Μακκιαβέλλι καὶ τοῦ Νίτσε, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς Γερμανίας. Ἠλεγγε μετὰ θάρρους τοὺς παρεκτρεπομένους πολιτικούς καὶ τὰς πράξεις των. Ἰδιαιτέρως ἤλεγγε τοὺς πολιτικούς τῆς πατρίδος του. Προέτρεπε τὸν Γερμανικὸν λαὸν καὶ τὴν ἡγεσίαν του νὰ ἀντιληφθῇ τὰ διαπραχθέντα σφάλματά του καὶ νὰ μετανοήσῃ. Τὰ κράτη καὶ οἱ λαοὶ των ζοῦν, ἐθροντοφώνει, μόνον ἐὰν στηρίζονται ἐπὶ ἠθικῶν ἀρχῶν καὶ ἀντιμετωπίζουσι τὰ προβλήματά των μὲ γνώμονα τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ προσέθετεν, ὅτι τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, δέον νὰ λύονται μὲ θάσιν τὴν ἀλληλεγγύην, τὴν ἀγάπην, τὴν διακονίαν, καὶ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς ἀρετάς.

Τὸ χριστιανικὸν ἦθος, συνεπλήρωνεν, ἐξασφαλίζει εὐνομούμενην καὶ ἐπιτυχημένην Πολιτείαν, διότι ἐπιτάσσει νὰ ἰσχύουν εἰς τὴν ζωὴν τῶν λαῶν καὶ τῶν Κρατῶν οἱ αὐτοὶ ἠθικοὶ κανόνες, οἱ ὁποῖοι ἰσχύουν καὶ διὰ τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων εἰς τὰς μεταξύ των σχέσεις καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐπικρατῇ τὸ ἀληθές δίκαιον καὶ ὅχι τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου.. Τὰς ἀπόψεις του περὶ πολιτικῆς ἔχει γράψει εἰς τὰ συγγράμματά του: «Angewandte, Politische Ethik», «Politische Ethik und Politische Pädagogik» κ.ἄ.

Ὁ Φαίρστερ διὰ τὴν μεγάλην δρασίν του καὶ τὴν ὑποδειγματικὴν ζωὴν του ἐτιμήθη ἐπανειλημμένως ἀπὸ ὕψηλὰ πρόσωπα, ὀργανώσεις καὶ Κράτη. Ἰδι-

αιτέρως άποκατέστησε τούτον «τόν άποδοκιμασμένον θεματοφύλακα», τόν «ύβρισθέντα προφήτην», με πολλές τιμές ή πατρίς του, διά του Πανεπιστημίου της Λειψίας με την άπονομήν του τίτλου του έπιτίμου διδάκτορος της θεολογίας και δι' άλλων Πανεπιστημίων της Δυτ. Γερμανίας.

Σπουδαίας σημασίας είναι και «Ο πανηγυρικός τόμος», ό όποιος έξεδόθη πρός τιμήν του κατά τό 1955 με την πρωτοβουλίαν τών καθηγητών Antz και Röggeleit και με την συνεργασίαν πολλών έπιφανών έπιστημόνων.

Έν Έλλάδι από πολλών έτών πρότος ό σεβαστός μας καθηγητής και Άκαδημαϊκός κ. Παν. Μπρατσιώτης, ένεφά-

νισε την ζώήν και τό όλον έργον του μεγάλου Παιδαγωγού και Φιλοσόφου. Προσφάτως κατά τό 1962 συνέγραψε και νέαν μελέτην υπό τόν τίτλον: «F. R. W. Foerster».

Όμοίως και τά περιοδικά: «Έλληνοχριστιανική Άγωγή», «Άκτίνες» και τινά άλλα μάς έδωσαν δι' άρθρων των πολλά στοιχεία από την ζώήν και τάς παιδαγωγικάς και φιλοσοφικάς άρχάς του.

Νομίζομεν, ότι οί Έλληνες διανοούμενοι και δή οί εκπαιδευτικοί όφείλουν νά άσχοληθούν με την προσωπικότητα του Φαίρστερ. Η ώφέλεια, την όποιαν θά λάβουν θά είναι σημαντική και άποτελεσματική...

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΡ. ΦΑΙΡΣΤΕΡ⁽¹¹⁾

1. Ό Χριστιανισμός και ό Άγών τών τάξεων (1908).
2. Έγκλημα και έξιλασμός (1909).
3. Άγωγή και αυτοαγωγή (1917).
4. Διδασκαλία περι ζωής (90.000 αντίτυπα).
5. Ό τρόπος του ζήν.
6. Παγκόσμιος πολιτική και παγκόσμιος συνείδησις (1919).
7. Ό άγών μου έναντίον της στρατοκρατίας, και του Έθνικοσοσιαλισμού (1920).
8. Η θρησκεία και ή διαμόρφωσις του χαρακτήρος (1925).
9. Η ψυχή του νέου, ή κίνησις διά την νεότητα και οί σκοποί της νεότητος.
10. Άπομνημονεύματα Ιστορίας (1869-1953).
11. Τό πρόβλημα τών Έβραίων (1955).
12. Τά βασικά καθήκοντα της άγωγής.
13. Η Γερμανία εις τό μέσον Άνατολής και Δύσεως.
14. Πολιτική άγωγή (1910), Staatsbürgerliche Erziehung.
15. Διδασκαλία περι νεότητος, Jungenlehre, (110.000 αντίτυπα).
16. Αύθεντία και Έλευθερία Autorital und Freiheit, (20 έκδόσεις).
17. Σχολείον και χαρακτήρ, Schule und Charakter, (15 έκδόσεις).
18. Ηθική του φύλου και παιδαγωγική του φύλου. Sexualethik und sexualpädagogik, (30 έκδόσεις).
19. Πολιτική ήθική, και πολιτική παιδαγωγική. Politische Ethik und Politische Pädagogik.
20. Ό Χριστός και ό ανθρώπινος θίος, Christus und das menschliche Leben
21. Σύγχρονος νεότης, και χριστιανική θρησκεία. Moderne Jugend und Christliche Religion.

Έκτός τών άνωτέρω έχει γράψει και 5.000 μικρά άρθρα, όμιλίας και μελέτας. Τά πλείστα τών έργων του έχουν μεταφρασθή εις άρκετάς ξένας γλώσσας, πολλά δέ έχει έκδόσει μεταπολεμικώς ό μέγας έκδοτικός οίκος Herder.

(11) Άναφέρομεν γερμανιστί τά σπουδαιότερα τών συγγραμμάτων του.

Β. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΤΟΥ «ΤΟΜΕΩΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ» ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ
ΓΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ
(ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1957 - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1967)

Με πολλήν σεμνότητα έωρτάσθη τὸν Ἰανουάριον ἐ. ἔ. ἡ ἐπέτειος τῆς 30ετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» (1937-1967). Καὶ αἱ «Ἀκτῖνες», ἀφιέρωσαν ἀρκετὲς σελίδες τοῦ τεύχους των τοῦ Μαρτίου διὰ νὰ παρουσιάσουν τὴν συμβολὴν τῆς Χ.Ε.Ε., κατὰ τὸ τριακονταετὲς τοῦτο διάστημα, τόσο εἰς τὴν νέαν καταπολέμησιν τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην, ὅσον εἰς τὴν χριστιανικὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἐν γένει.

Πρὸς ὀλοκλήρωσιν, ὅμως, τῆς ὅλης εἰκόνης τῆς προσφορᾶς τῆς Χ.Ε.Ε. πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνίαν, θὰ πρέπει νὰ παρουσιάσωμεν σήμερον ἕναν ἄλλον τομέα ἐκ τῆς δράσεώς της, ὁ ὁποῖος ἰδρυθεὶς καὶ ὀργανωθείς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, δὲν εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸς. Τὸν «ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΝΟΙΑΣ» τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

Ἄλλὰ ἅς δοῦμε τὴν ἱστορίαν αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ξεφυλλίζοντας μαζὶ μερικὲς σελίδες ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν ἀναμνήσεων:

1 Δεκεμβρίου 1957. Εἶναι ἔνα παγωμένο χειμωνιάτικο ἀπομεσήμερον. Στὸ Ἀθηναϊκὸν προάστειον τῆς Κολοκυνθοῦς, μιὰ ομάδα κυριῶν καὶ δεσποινίδων τῆς Χ.Ε.Ε. μπαίνει διστακτικὰ στὸ παλῆον κτίριον τοῦ Καπνεργοστασίου πού στεγάζει προσωρινὰ Ἑλληνες πρόσφυγες ἀπὸ τὸ παραπέτασμα. Κι' ἡ εἰκόνα πού ἀντικρῶζον ἀμέσως εἶναι περισσότερο ἀπὸ θλιβερή. Πολλὰς δεκάδες ξεριζωμένοι ἀπὸ τὴν ἐστίαν τους Ἑλληνες, σιθωγμένοι μέσα σὲ δυὸ ἀπέραντους θαλάμους—ὄρφους, χωρὶς ἔπιπλα, σκεύη, ἀναγκαῖο ρουχισμὸν καὶ θέρμανσιν ἀντιμετωπίζουν τὸν παγωμένον χειμῶνα τρέμοντας, μαραζωμένοι καὶ ἄρρωστοι ἀπὸ χρόνων στερήσεις καὶ κακουχίας.

Βέβαια, τὸ κράτος εἶχε κάνει ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ καλύψῃ τὴν ὑλικὴν τους ἀνάγκην: Πρόχειρη στέγασιν, συσσίτιον... Εἶναι ὅμως ἀπλῶς τὰ βασικὰ ἐν συγκρίσει μὲ τὴν τρομακτικὴν τὴν ἐλλείψειν...

...Ψυχικὴ μοναξιὰ ἀπέραντη. Ἠθικὸν τσακισμένον... Προσωπικὰ καὶ οἰκογενειακὰ προβλήματα ἄλυτα. Στὰ πρόσωπα τοὺς ζωγραφισμένους ὁ πόνος... Θλίψιν πού μένει βουβή. Ἀγωνία πού θρηνεὶ διακριτικὰ, σιγαλόφωνα, γιὰ συγγενεὶς πού ἔμειναν πίσω στὸ παραπέτασμα κι' εἶναι ἄγνωστο ἂν ὑπάρχουν πιά. Τὸ φάσμα τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν οἰκογενειῶν τους, μπροστὰ στὰ μάτια ἄλλων, θὰ τοὺς συνοδεύῃ ἕως τὸν τάφον... Περιουσίαι καὶ οἰκονομικὴ ἄνεσις πού χάθηκαν κι' εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ ξαναρχίσουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μιὰ σταδιοδρομίαν... Τώρα, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ ἡλιοβασιλεμα τῆς ζωῆς τους... Καὶ νὰ τ' ἀντιμετωπίζουν ὅλα αὐτὰ μόνον, ἀβοήθητοι, ἄρρωστοι, μὲ μιὰ ἀξιοθαύμαστη ὑπομονή, χωρὶς κανένα παράπονον νὰ θγαίνῃ ἀπὸ τὰ χεῖλη τους.

Ἀντίθετα, εἶναι εὐχαριστημένοι πού μπόρεσαν νὰ φθάσουν στὴν πατρίδα: «Γιὰ νὰ μποροῦν νὰ λατρεύουν χωρὶς φόβον τὸν Θεὸν καὶ νὰ μείνουν Ἑλληνες».

Μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἡ ἐπίσκεψις τῆς μικρῆς αὐτῆς ομάδος τῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων τῆς Χ.Ε.Ε. παίρνει πιά τὴν διαστάσιν μιᾶς «Μικρῆς Ἐθνικῆς Ἀποστολῆς»...

Κινητοποιοῦνται τὰ πάντα γιὰ νὰ καλυφθοῦν οἱ πρῶτες κραυγαλέαι ἀνάγκαι τῶν ξεριζωμένων ἀδελφῶν μας. Διανέμονται οἰκιακὰ σκεύη, φάρμακα, δέματα μὲ ρουχισμὸν, τροφίμα, χρήματα. Οἱ ἄρρωστοι περιθάλλονται, οἱ θαρύτερες περιπτώσεις θὰ εἰσαχθοῦν σὲ νοσοκομεῖα.

Κι' αὐτοί; Στὴν ἀρχὴν δυσπιστοῦν καὶ δέχονται ὅλες αὐτὲς τὴν φροντίδας μὲ καχυποψία, κλεισμένοι στὸν ἑαυτὸν τους. Εἰ-

χαν μάθει να βλέπουν με φοβία τους ανθρώπους, σ' έναν κόσμο όπου θασιλεύει το μίσος κι' είναι άνυπαρκτη ή χριστιανική άγίατη.

Σιγά-σιγά όμως οί καρδιές άνοιγουν, τή χείλη ξεσφίγγονται, κι' όταν πιά πείθονται ότι όλα αυτά γίνονται για τήν άγάπη του Χριστού, δέν ξέρουν πώς να έκδηλώσουν τήν χαρά τους, και γεμάτοι άπορία ρωτούν:

—«Μήπως ξανάρθε πάλι ή έποχή του Χριστού»;

Ή συμπαραστάσις μας έπεκτείνεται γρήγορα και σε άλλες «Εστίες Προσφύγων του Παραπετάσματος». Τά παρατήγματα Καλλιθέας, τού Ξενοδοχείου Ν. Φαλήρου, ό "Αγ. Ίωάννης Καρέας θά γνωρίσουν διαδοχικώς τήν πνοή τής χριστιανικής άγάπης.

Κι ή μικρή ομάδα κυριών και δεσποινίδων γρήγορα μεγαλώνει, για να άνταποκριθί στις νέες άνάγκες, οργανώνεται και... θαπτίζεται: «Όμάς Άγάπης Προσφύγων του Παραπετάσματος». Κι' από τή μέσα του 1958 ή όλη προσπάθεια θά πάρη τόν χαρακτηριστήρα μιās μακρόπνοης έθνικης άποστολής. Μελετώνται τή ζητήματά τους, καταρτίζεται πρόγραμμα δράσεως: Όργανώνονται έπισκέψεις συμπαραστάσεως στις οικογένειες προσφύγων τών όποιων ή πορεία θά παρακολουθηθί συστηματικά. Λειτουργούν 2 Κατηχητικά σχολεία άρρένων-θηλέων, για τή παιδιά του δημοτικού, μιή φιλική συντροφιά κοριτσιών γυμνασίου, φιλικός κύκλος μελέτης για κυρίες, ένας άλλος όμιλος κυριών που θά εκπαιδευθί στην κοινωνική εργασία, τακτική έβδομαδιαία ψυχαγωγία για τή παιδιά. Δίδονται έορτές, γίνονται πανηγυρισμοί Έθνικων Έπετειών, όμιλεις για μητέρες, διαλέξεις επί ποικίλων θεμάτων... Οί άνεργοι πρέπει να άποκατασταθουν επαγγελματικώς. Νέες κοπέλλεις να προστατευθουν από τούς κινδύνους που τεις άπειλουν. Μερικά όνειρα που κρύβονται σε νεανικές καρδιές θά βοηθηθουν για να άνθισουν. Κινητοποιείται ακόμων ή άγάπη και άλλων κοινωνικων όμάδων που θά ήθελαν να βοηθήσουν. Ή προσφορά παιδιών (Ίδιωτικων σχολείων τής πρωτεύουσής όπου ύπηρετούν μέλη τής

Χ.Ε.Ε.) προς τή παιδιά. Παιδιών προς τή γηρατειά του γηροκομείου τών προσφύγων που λαχταρούσαν τόσο πολύ να ιδουν κοντά τους υειάτα.

Ήπι 8 όλόκληρα χρόνια μιή σιωπηλή αλλά έπιμονή μάχη θά δοθί στις «Εστίες τών Προσφύγων του Παραπετάσματος» για να κερδηθουν οί ξεριζωόμενοι αυτοί Έλληνες, να συνηθισουν στην νοοτροπία τής πατρίδος μας και πρό παντός να θεμελιώσουν τήν ζωή τους σε θεμέλια χριστιανικά. Μιή μάχη άρκετά σκληρή και με εμπόδια πολλές φορές που φαίνονται άνυπέβλητα.

α) Μιή από τεις μεγάλες δυσκολίες είναι ή άγνοια τής ελληνικής γλώσσής. Οί περισσότεροι, έκτός από τεις συνηθισμένες φράσεις τής καθημερινής ζωής, δέν καταλαβαίνουν τή Έλληνικά. Όργανώνονται μαθήματα ελληνικής γλώσσής από διδασκάλισσες, μέλη τής Χ.Ε.Ε.Λ. Ό κόπος τους άνταμείβεται από τήν λαχτάρα που δείχνουν να μάθουν να διαβάσουν και να γράφουν τήν μητρική τους γλώσσα.

β) Οί ξένες προπαγάνδες άντιδρούν συστηματικά στην προσπάθεια τής Χ.Ε.Ε. Χιλιασταί, Άντθεντισταί, Κομμουνισταί, Διαμαρτυρόμενοι, Καθολικοί έχουν ένσκήψει και έκμεταλλευόμενοι τεις πάσης φύσεως δυσκολίες τους, προσπαθουν με τή άφθονα υλική μέσα που διαθέτουν και τήν έπιμονή τους να προσηλυτίσουν ψυχές. Προπαγανδίζουν, προσφέρουν εργασία, ύποστήριξιν, χρήματα. Ό άγώνας για τήν Όρθοδοξία είναι πολλές φορές πολύ άνισος κι' άδυσώπητος.

γ) Ή άφομοίωσις εις τήν ελληνικήν πραγματικότητα παρουσιάζει πολλές δυσκολίες. Μένουν προσηλωμένοι στην νοοτροπία τών ξένων κοινωνιων όπου έζησαν. Μακροχρόνιες συνήθειεις και έθιμα δέν ξεριζώνονται άμέσως. Είναι μιή άτμόσφαιρα που δυσκολεύει πολύ τήν εργασία άφομοίωσέως τους. Θά χρειασθί να έπιστρατεύσωμε όλη μας τήν άγάπη για να καλλιεργηθί ή ελληνική νοοτροπία και τή έθιμα και να καταπολεμηθί αυτό τώ «αίσθημα τής άπομονώσεως» που δείχνουν άπέναντι τών έντοπιων Έλλήνων, που με τήν σειρά

τους τούς θεωρούν συγκαταβατικά «Πρόσφυγες»...

«Πρόσφυγες»... Τά ξενητεμένα παιδιά τῆς Ἑλλάδος, πού ἀπό τόν 18ον αἰῶνα φεύγοντας τόν ζυγὸ τῆς τουρκοκρατίας τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου, ἐδημιούργησαν ἀνάμεσα σὲ ξένες φυλὲς ἐστίες πολιτισμοῦ, συνεχίζοντας ἔτσι τὴν ἐκπολιτιστικὴ παράδοσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀποικισμοῦ. Προαιώνια ἢ μοῖρα τούτη τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πού ὅταν ἀσφυκτιᾷ στὸν περιορισμένο του γεωγραφικὸ χῶρο, ξαπλώνεται σὲ ξένες χώρες, δημιουργεῖ ζηλευτὲς παροικίες, λάμπει, ἐκπολιτίζει, πολλές φορές θαυματουργεῖ. Μά ὅταν οἱ πολιτικὲς συνθήκες τῶν καινούργιων πατρίδων γίνονται δυσμένει, ξαναγυρίζει, φεύγοντας τὸν ἀφανισμό, στὴν Μάννα-Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ζήσει στερημένα τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του καὶ νὰ ταφῆ σὲ χῶμα Ἑλληνικό...

Φεβρουάριος 1959. Ἦταν ἀπογοητευτικὴ ἢ εἰκόνα πού μᾶς ἤρχετο ἀπὸ συνεργάτιδες πού ὑπηρετοῦσαν ὡς διδασκάλισσες στὰ ὄρεινά χωριά τῆς πατρίδος μας.

Καὶ οἱ ἐκκλήσεις τους ἦταν γεμάτες ἀγωνία γιὰ συμπάραστασι καὶ βοήθεια.

Μικρά, συνοικισμοὶ ὀλίγων οἰκογενειῶν, τὰ ὄρεινά μας χωριά. ἄγωνα, ἀπρόσιτα πάνω σὲ ράχες, ἔξω ἀπὸ συγκοινωνιακὲς ἀρτηρίες, μακριὰ ἀπὸ τὸν πολιτισμό, μοιάζουν νησίδες χαμένες στὸν ὠκεανό, μὲ κύριο γνώρισμα τὴν ἀπίστευτη φτώχεια τους. Παλεύουν μέσα σὲ ἀπέραντη στέρησι γιὰ μιὰ ὑπόνοια ζωῆς, κι' οἱ ἀνάγκες τῶν μικρῶν μαθητῶν τους παρουσιάζοντο καυτὲς, κραυγαλέες, στὰ γράμματα τῶν διδασκάλων τους:

—Οἱ μικροὶ μαθηταὶ τοῦ σχολείου μας, μισόγυμνοι καὶ νηστικοὶ θαδίζουν πολλὴν ὥραν πάνω στὸ χιόνι, κρατώντας μιὰ ζεστὴ πατάτα στὰ παγωμένα τους χεράκια. Στὸ καλάθακι τους γιὰ μεσημερινὸ φαγητὸ ὑπάρχει λίγο ψωμί καὶ κρεμμύδια πού «πυρῶνουν».

Ἡ Χ.Ε.Ε. πίστεψε πὼς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κλείσῃ τὰ μάτια μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι. Βεβαίως δὲν εἶχαμε τὴν δυνατότητα νὰ καλύψωμε τὶς ὑλικὲς

ἀνάγκες τῶν ὄρεινῶν μας χωριῶν. Μπορούσαμε ὅμως νὰ προσφέρωμε λίγη ζεστασιά στὴν παγωνιά τῆς ἐγκαταλείψεώς τους. Λίγα πράγματα δοσμένα μὲ πολλὴν ἀγάπη, σ' αὐτοὺς πού ὄλοι φαίνεται νὰ τοὺς ἔχουν ξεχάσῃ. Δὲν ἀπεκλείσθη κάθε εἶδους βοήθεια πού θὰ μπορούσε νὰ καλύψῃ τὶς τόσες ἀνάγκες τους. Ἄλλὰ ὡς σκοπὸς στὶς ὁμάδες «Φίλες τῆς βιβλιοθήκης τοῦ χωριοῦ» ἐτέθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ συμπάραστασι στὸν πνευματικὸ τομέα. Γιατί ὅσο κι' ἂν φαίνεται παράξενο, τὸ μικρὸ Ἑλληνικὸ χωριὸ διψᾷ γιὰ πνευματικὴ τροφή. Καὶ μὲ τὴν μελέτη καλῶν βιβλίων πολλὰ μποροῦν νὰ γίνουν στὶς ἀνθρώπινες ψυχές.

Ἐκατοντάδες ὄρεινῶν χωριῶν γνώρισαν κατὰ τὰ 8 αὐτὰ χρόνια τὴν χαρὰ τοῦ δέματος—δώρου μὲ ὑλικὰ καὶ πνευματικὰ ἐφόδια, πού ἐξέστανε τὶς μικρὲς παιδικὲς καρδιὲς κι' ἔκανε πολλὰ ἀθῶα ματάκια νὰ δακρῦσουν ἀπὸ χαρὰ καὶ συγκίνηση... Καὶ θὰ χρειαζόταν ἕνας μικρὸς τόμος γιὰ νὰ περιληφθοῦν τὰ εὐχαριστήρια γράμματα πού ἐλήφθησαν...

Θὰ ἐπιστρατευθῆ ἀκόμα καὶ ἡ ἀγάπη τῶν παιδιῶν τῆς πρωτεύουσας γιὰ τὰ παιδιά τῶν χωριῶν μας. Σὲ χιλιάδες ἀνήλθον τὰ «δέματα ἀγάπης» πού ἀπεστάλησαν ἀπὸ μαθητὰς μεγάλων Ἰδιωτικῶν σχολείων τῆς πρωτεύουσας, ὅπου ὑπηρετοῦν καθηγήτριαι-μέλη τῆς Χ.Ε.Ε. πρὸς τοὺς «Μικροὺς συναδέλφους» τῶν ὄρεινῶν μας χωριῶν.

Τὸν τελευταῖο χρόνο (1967) ἡ προσπάθεια τῶν «Φίλων τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ χωριοῦ» θὰ στραφῆ καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνες ἐργάτες τῆς Γερμανίας, πού μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα καὶ τὶς οἰκογενεῖς τους, μόνον σὲ μιὰ ξένη χώρα μὲ ἕνα κλίμα βαρὺ πού πιέζει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν μελαγχολία του μεταβάλλοντας σὲ κατάθλιψι τὴν μοναξιά τῆς ξενιτιάς, εὐρίσκονται σὲ ψυχολογικὴ κατάστασι πού ἐκμεταλλεῖται ἡ ἀνθετικὴ προπαγάνδα καὶ προσπαθεῖ νὰ ξεριζώσῃ ἀπὸ τὶς συνειδήσεις τους κάθε τι τὸ ἑλληνικὸ καὶ χριστιανικὸ.

Ἐστάλησαν, λοιπόν, δέματα μὲ βιβλία εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ὀρθοδόξων ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, πρὸς ὀργανώσιν βιβλιοθηκῶν. Ὑπεδείχθη δὲ καὶ

εις αρμοδίους κρατικούς παράγοντας ή ἀποστολή βιβλίων γιά τόν αὐτόν σκοπό.

24 Ἀπριλίου 1960.

Κυριακή τοῦ Θωμᾶ. Μιά ὁμάδα ἀπό 6 ἐπιστήμονας-μέλη τῆς Χ.Ε.Ε ἐπισκέπτεται γιά πρώτην φορά τίς φυλακές Ἀθέρωφ. Εἶχε προηγηθῆ μιᾶ προεργασία τριῶν μηνῶν γιά τήν μελέτη τοῦ ζητήματος τῆς χριστιανικῆς συμπαράστασης πρὸς τοὺς φυλακισμένους.

Κινητήριος σκέψις ὑπῆρξε τόσον αἰ ἀπόψεις τῆς συγχρόνου σωφρονιστικῆς ἐπιστήμης γιά τὴν εὐεργετική ἐπίδρασι τῆς θρησκείας στὶς ψυχὰς τῶν φυλακισμένων, διὰ μέσου τῆς συμπαράστασης τῆς χριστιανικῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὅσον καὶ ἡ αἰωνία πρόσκλησις Ἐκεῖνου ποῦ πάντα θὰ καλῆ τοὺς πιστοὺς Του: «Ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθετε πρὸς με»... Ὑπὸ τὸ φῶς, λοιπόν, τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ φυλακές θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθοῦν σάν τόπος διαβίωσης ἀμαρτωλῶν συνανθρώπων μας ποὺ παρανόμησαν, πολλές φορές ὑπὸ δυσμενεῖς κοινωνικὰς συνθήκες, τοὺς ὁποίους ἡ συμπαράστασις καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ νὰ ξαναγυρίσουν σὲ μιᾶ ἐντιμῇ ζωῇ. Πίσω ἀπὸ τὰ σίδερα, κοντὰ στοὺς παραστρατημένους αὐτοὺς ἀδελφούς μας θρίσκειται ὁ ἴδιος ὁ Ἀναμάρτητος, μὲ ματωμένο τὸ κεφάλι ἀπὸ τὰ ἀγκάθια τῶν ἀνθρωπίνων ἐγκλημάτων, καὶ ἀγωνίζεται νὰ τραβήξῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία τὰ παραπλανημένα πρόσωτά Του.

Ἀναρίθμητες ἐπισκέψεις θὰ ἀκολουθήσουν τὴν πρώτη ἐκείνη ἐπίσκεψι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ τοῦ 1960, καθὼς θὰ κυλοῦν τὰ χρόνια. Ἐκατοντάδες φυλακισμένοι θὰ γνωρίσουν τὴν συμπαράστασι τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης σὲ κάθε τομέα. Ψυχολογικά προγράμματα, προβολὲς ταινιῶν, κατάλληλες ὁμιλίαι, λειτουργίες, κηρύγματα, νομικὴ ὑποστήριξις, χρηματικὴ ἐνίσχυσις ἀποφυλακισμένων, ἀποφυλακίσεις κρατουμένων, προσφορά βιβλίων ἡθικοῦ περιεχομένου, χορηγίαις ἱματισμοῦ. Κάθε χρόνο τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα παρετέθησαν ἑορταστικὰ γεύματα μέσα σὲ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα... Καὶ κάθε ἑβδο-

μάδα ἐπὶ 8 ὁλόκληρα χρόνια, χωρὶς διακοπὴν οὔτε τὸ καλοκαίρι, ἔγιναν ἐπισκέψεις ἀτομικῆς ἐπαφῆς μὲ τοὺς κρατουμένους, καθὼς καὶ κύκλοι μελέτης.

Ἀπὸ τὸ 1962 ὁμοίαι ἐργασία ἄρχισε καὶ στὶς φυλακὲς ἀνηλίκων (ὁδοῦ Βουλιαγμένης).

Τὸ κράτος ἐκτιμῶν τὴν σημασίαν τῆς καταβαλλομένης προσπάθειας αὐτῆς ὑπὸ τῆς Χ.Ε.Ε., διὰ τοῦ ἀπὸ 1ης Ἰουλίου 1963 (ΦΕΚ 173γ—6.7.1963) Βασ. Διατάγματος, ἐπαρashedμοφόρησε τοὺς 16 ἐπιστήμονας-μέλη τῆς Χ.Ε.Ε. ποὺ ἀπετέλουν τότε τὴν «Πρόνοιαν Ἀνδρικῶν Φυλακῶν» διὰ τοῦ παρασῆμου τοῦ Ἀργυροῦ Σταυροῦ τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος: «Διὰ τὰς παρασχεθείσας ὑπηρεσίας καὶ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν εἰς τὰς φυλακὰς Ἀθέρωφ καὶ Βουλιαγμένης», ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται στὸ Β. Διάταγμα.

Νοέμβριος 1960. Μιᾶ συντροφιά νέων ἐπιστημόνων μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε. καὶ μὴ, ὕστερα ἀπὸ μίαν ἔρευνα ποῦ ἔφερε στὸ φῶς τὸ οικονομικὸ δρᾶμα μιᾶς μεγάλης μερίδος τῶν φοιτητῶν τῶν ἀνωπύτων σχολῶν, ἔκρινε ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κλείσῃ τὰ μάτια μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι.

Βέβαια δὲν εἶχεν αὐταπάτες ὅτι θὰ ἔλυνε τὸ οικονομικὸ πρόβλημα τῶν ἀπόρων φοιτητῶν μας. Σκοπὸς τῆς ἦταν νὰ τοὺς προσφέρῃ λίγη στοργὴ καὶ ἀγάπη. Οἱ νέοι αὐτοί, ποὺ ἀγοράζουν τὴν γνῶσι κυριολεκτικὰ μὲ αἶμα, γιά νὰ καταλάβουν σὲ λίγα χρόνια ἡγετικὰς θέσεις στὴν πατρίδα μας, εἶναι ἀνάγκη γιά νὰ πιστέψουν σὲ μιᾶ καλύτερη κοινωνία, νὰ νοιώσουν τώρα στὶς δύσκολες ἡμέρας ποῦ ζοῦν, ἀμέριστη τὴν στοργικὴν συμπαράστασί μας.

Ἄρχισε λοιπόν νὰ προσφέρῃ στὴν ἀρχὴν οικονομικὴ βοήθεια, ποῦ συνεκέντρωνε ἀπὸ εἰσφορὰς τῶν μελῶν τῆς, στοὺς πιὸ φτωχοὺς φοιτητὰς, ἀνακουφίζοντας ἔτσι τίς πιὸ κραυγαλέες ἀνάγκες τοὺς.

Ἡ θλιθερὴ ὁμως κατάστασις τῆς ἐνδυμασίας τοὺς τράβηξε ἀμέσως τὴν προσοχή τους. Γι' αὐτὸ ἔρριψε τὸ θᾶρος τῆς προσπάθειας τῆς σ' αὐτὸν τὸν τομέα καὶ ἄρχισε νὰ ντύνη, ὅσο πιὸ ἀθόρυβα μποροῦσε, τοὺς πιὸ ρακένδυτους φοιτητὰς ποῦ

άνεκάλυπτε στά προπούλαια τοῦ Πανεπιστημίου. Ἔτσι γεννήθηκε ἡ «Φοιτητικὴ Ἰ-ματιοθήκη», Ἐπὶ 8 ἡδη χρόνια συγκεντρώνει ρούχα καθαρὰ καὶ ὅσο τὸ δυνατόν σὲ καλύτερη κατάστασι καὶ τὰ παραχωρεῖ σὲ φοιτητὰς ποὺ ἔχουν ἄμεση ἀνάγκη, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη λεπτότητα.

Περισσότεροι ἀπὸ 600 φοιτητὰ ἐβοηθήθησαν σ' αὐτὸ τὸ διάστημα νὰ ἀποκτήσουν μιὰ ἀξιοπρεπῆ ἐμφάνισι, ποὺ τοὺς εἶναι τόσο ἀπαραίτητη γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἀξιοπρέπειά τους μεταξὺ τῶν συμφοιτητῶν τους. Μὲ τὰ χρήματα δὲ ποὺ συνεκέντρωσεν ἀπὸ εἰσφορὰς τῶν μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε. καὶ μὴ, διετήρησεν ἐπὶ ἔτη μίαν ὑποτυπώδη φοιτητικὴ στέγη, πληρώνοντας τὸ ἐνοίκιο ἐνὸς σπιτιοῦ ὅπου κατοικοῦσαν φτωχοὶ φοιτητὰί.

Κι' ὅλα ἔγιναν ἐκ τοῦ ὑστερήματος... Ἀπὸ τὴν ἑκαθάρσι, κάθε χρόνο, τῆς γκαρνταρόμπας τῶν μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε., ἀπὸ ἓνα μικρὸ ποσὸν χρημάτων ποὺ ἡ στέρησις του δὲν θὰ μᾶς ἦταν αἰσθητὴ... «Ὅ,τι περισσεύει ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι θησαυρὸς γιὰ τοὺς ἄλλους».

6 Νοεμβρίου 1961. Ἡ θεομηνία σάρωσε κυριολεκτικὰ τὶς θόρειες φτωχογειτονιὰς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνας τυφῶν ποὺ εἶχε 70 ὀλόκληρα χρόνια νὰ ἐνσκήψῃ στὴν Ἀττικὴ, μετέβαλε σὲ συντρίμια σκεπασμένα ἀπὸ λάσπη τὸ Μπουρνάζι καὶ τμήμα ἀπὸ τὸ Περιστέρι.

Στὴν ἔκκλησι τοῦ τομέως Προνοίας γιὰ συγκέντρωσι ρουχισμοῦ, οἰκοσκευῆς, τροφίμων καὶ χρημάτων, ἡ ἀπάντησις ἦταν ἄμεση καὶ ἡ προσφορὰ σημαντικὴ. Συνεργεῖον μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε. θὰ συσκευάσῃ τὰ συγκεντρωθέντα εἶδη καὶ θὰ τὰ προωθήσῃ στὶς οἰκογένειες τῶν ρημαγμένων συνοικισμῶν, ὅπου καὶ θὰ διανεμηθοῦν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν κάθε οἰκογενείας.

Ἀμέσως ὅμως ἡ προσοχὴ μας στράφηκε στὰ ἄθῳα θύματα τῆς καταστροφῆς, τὰ παιδιὰ. Τὰ σαστισμένα παιδάκια ποὺ στὰ ἄθῳα τους μάτια ἦταν ζωγραφισμένη ἡ φρίκη ἀπὸ τὴν ἀγωνία τῆς θεομηνίας ποὺ ἔκανε τὶς μικρὰς τους καρδιὰς νὰ χτυποῦν τρομαγμένες... Κι' ἡ ἀπόφασι πάρθηκε ἀμέσως, εὐθὺς ὡς διεπιστώθη τὸ δρᾶμα

τους:

—«Θὰ φιλοξενήσωμε τὰ παιδιὰ στὰ σπίτια μας»...

Κι' ἐκεῖνα φοβισμένα ἀκολούθησαν τὶς «καλὰς δεσποινίδες» ποὺ ἦρθαν νὰ τὰ πάρουν μέσα ἀπὸ τὰ ἐρείπια, ρωτῶντας τες μὲ τὴν ἀμφιβολία ζωγραφισμένη στ' ἄθῳα τους μάτια:

—«Εἶναι ψηλὸ τὸ σπίτι ποὺ θὰ μὲ πᾶς; Καὶ δὲν θὰ μποοῦν πάλι τὰ νερά νὰ μᾶς πνίξουν;»

Ἐξήντα πέντε παιδιὰ ἄνω τῶν 5 ἐτῶν ἐφιλοξενήθησαν ἐπὶ 15 ἡμέρες στὰ σπίτια τῶν μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε.

Μὰ ἡ θεομηνία αὐτὴ θὰ γίνῃ ἀκόμα αἰτία νὰ συνδεθοῦν πολλὰς οἰκογένειες τῆς κεντρικῆς Ἀθήνας μὲ οἰκογένειες τῆς φτωχογειτονιάς. Κι' ὁ πόνος καὶ οἱ ἀνάγκες ποὺ τὶς μαστίζουν θὰ ἀπαιτήσουν γιὰ πολὺν ἀκόμη καιρὸ τὴν παρουσία τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης κοντὰ τους.

Καὶ ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ θὰ συνεχισθῇ ἐπὶ ἐνάμιση ἀκόμη χρόνο ἕως τὸν Ἰούλιο 1963. Πέραν τῆς ποικίλης συμπαραστάσεως ὀργανώθησαν πνευματικὲς εὐκαιρίες γιὰ τοὺς κατοίκους, μὲ τακτικὰς ὁμιλίαις ἐπὶ θεμάτων ποὺ τοὺς ἐνδιέφεραν... Κι' ἐνῶ ἡ ἐργασία εἶχε ἀρχίσει νὰ ἀποδίδῃ καρπούς, οἱ καρδιὰς νὰ μαλακώνουν μὲ τὴν χριστιανικὴ ἀγάπη, ἡ προσπάθεια θὰ ἐγκαταλειφθῇ ὕστερα ἀπὸ τὴν δξεία ἀντίδρασι τῶν κομμουνιστῶν καὶ τῶν εὐαγγελικῶν τῆς περιοχῆς.

Ἰανουάριος 1962. Μετὰ τὴν διαπίστωσι ὅτι ἐπεβάλλετο πλέον ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν δυστυχίαν ἡ ὀργανωμένη παρουσία τῆς Ἐνώσεως μας εἰς τὴν διακοκονίαν τῆς «καινῆς ἐντολῆς» πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ ἀνθρωπίνου πόνου, τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Χ.Ε.Ε. προβαίνει ἐπισημῶς πλέον εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὅλης προσπάθειας ποὺ παίρνει καὶ τὸ ὄνομα «Τομεὺς Προνοίας Χ.Ε.Ε.».

Φεβρουάριος 1962. Ἀπὸ τὶς πρῶτες φροντίδες τοῦ νεοδιοργανωθέντος τομέως εἶναι ἡ δημιουργία ἐνὸς γραφείου εὐρέσεως ἐργασίας. Σκοπὸς του εἶναι ἡ ἐξεύρεσις ἐργασίας σὲ φοιτητὰς ἢ νέους τῆς Χ.Ε.Ε.Ν. ποὺ ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἐρ-

γασθοῦν. Πολλές δεκάδες νέων ἤδραν, κατὰ τὸ διαρρεῦσαν διάστημα, πόρον ζωῆς, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐργοδοτὰ προσέλαβαν ὡς ὑπαλλήλους πρόσωπα ἐμπιστοσύνης.

18 Μαρτίου 1962. Ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ «Λογία», ὡς δημοσιογραφικὸν ὄργανον τοῦ τομέως Προνοίας. Εἶναι μικρὴ καὶ πολυγραφημένη. Στὴν πρώτη σελίδα τῆς ἐξηγεῖ «Τί εἶναι Λογία» καὶ καταλήγει μὲ τὸ σύνθημα: «Ὅ,τι περισσεύει ἀπὸ ἐμᾶς εἶναι θησαυρὸς γιὰ τοὺς ἄλλους». Τὰ 10 πρῶτα φύλλα τῆς θὰ ἐκδοθοῦν μὲ αὐτὴν τὴν πρόχειρη πολυγραφημένη μορφή. Ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο ὅμως τοῦ 1964 ἡ «Λογία» ἐκδίδεται ἔντυπος, ἀποκτᾷ «ὑπεύθυνον συντάκτην συμφώνως τῷ νόμῳ» καὶ παίρνει τὴν τελικὴν μορφήν τῆς μὲ τὴν ὁποίαν θὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν τῆς, διακονοῦσα τὴν «καινὴν ἐντολήν». Εἶναι τὸ μόνον ἔντυπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου ποῦ ἐκδίδεται μὲ τὸ ὄνομα «Λογία», καὶ μὲ αὐτὸν τὸν καθαρὰ φιλανθρωπικὸν σκοπὸν.

Σὲ δεκάδες ἀνέρχονται οἱ περιπτώσεις πονεμένων ἀνθρώπων μας ποῦ παρουσιάσθηκαν μέχρι σήμερα ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς καὶ ἔτυχαν τῆς συμπαραστάσεώς μας.

Ὁκτώβριος 1962. Πρὶν ἀπὸ μερικὸς μῆνες ἡ ἐπιμελήτρια ἀηλίκων, μέλος τῆς Χ.Ε.Ε. ποῦ ἐργάζεται πάνω ἀπὸ 10 χρόνια κοντὰ στ' ἀπροστάτευτα παιδιά, εἶχε μιλήσει μὲ πόνο γιὰ τὸ δράμα τῶν ἀθῶων αὐτῶν πλασμάτων ποῦ φθάνουν στὸ Δικαστήριον Ἀηλίκων καὶ τίς δυσκολίες ποῦ συναντοῦν οἱ ἀρμόδιοι γιὰ τὴν ἀναμόρφωσίν τους, ὅταν θελήσουν νὰ τ' ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ περιβάλλον τους ποῦ τὰ σπρώχνει στὴν διαφθορά. Κι' αὐτὸ τὸ φθινοπωριάτικο βράδου τοῦ 1962, ὁ πόνος γιὰ τὴν παιδικὴ αὐτὴ δυστυχία ποῦ γνωρίζει τὴν θαναυσότητα καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ διαμαρτυρηθῇ, κάνει τὴν ὁμάδα ἀγάπης τοῦ «Τομέως Προνοίας» Χ.Ε.Ε. ν' ἀποφασίσῃ νὰ φτιάσῃ μιὰ στοργικὴ στέγη γιὰ τὰ ἀπροστάτευτα παιδιά.

Ἡ πραγματοποιήσις ὅμως τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς μοιάζει μὲ ὄνειρο. Οἱ δυσκολίες εἶναι θουνδ. Μὲ χρηματικὸ κεφάλαιον μηδέν, τὸ ἐγχείρημα ἦταν καθαρὴ τρέλλα. Οἱ καρδιές ὅμως εἶχαν ζεσταθῇ καὶ τί-

ποτε δὲν μπόρεσε ν' ἀνακόψῃ τὴν ὁρμὴ γιὰ τὴν πραγματοποιήσι αὐτοῦ τοῦ ὄνειρου.

Μιὰ συναυλία τῆς μικτῆς χορωδίας καὶ ὀρχήστρας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καθὼς καὶ μιὰ πρώτη ἔκθεσις δώρων τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1962, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Χ.Ε.Ε., ἀπέδωσαν τὸ πρῶτον κεφάλαιον καὶ κατέστησαν δυνατὴ τὴν ἴδρυσιν τοῦ φιλανθρωπικοῦ σωματείου «Ἐστία Κοριτσιοῦ Φιλοθέῃ ἢ Ἀθηναία» (19. 2. 1963). Τὸ συμβούλιόν τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ μέλη καὶ φίλους τῆς Χ.Ε.Ε.

Καὶ τὸν Ὀκτώβριον 1963 σ' ἓνα σπίτι τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ποῦ προσέφερον ἡ Ἀδελφότης «Εὐσέβεια», τὸ ὄνειρον ἔγινε πραγματικότης. Μὲ 7 κοριτσάκια στὴν ἀρχή, ἄρχισε νὰ γράφεται ἀθόρυβα ἡ ἱστορία τῆς πρώτης στὴν Ἑλλάδα οἰκογενείας—ἐστίας γιὰ κορίτσια.

Στηρίζεται στὴν ἀρχὴ ὅτι τὸ ἐγκαταλειμμένον παιδί δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀντικείμενον φιλανθρωπίας, ἀλλὰ σεβασμοῦ. Πρέπει ν' ἀπολαμβάνῃ τὴν οἰκογενειακὴ στοργή, κι' αὐτὴν μόνον ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία θὰ τοῦ τὴν δώσῃ, ἀφοῦ οἱ εὐτυχισμένοι ἄνθρωποι δὲν μποροῦν νὰ τοῦ τὴν προσφέρουν στὰ σπίτια τους.

...7 Σεπτεμβρίου 1966. Στὴν ὁδὸ Τρωάδος 23 στὴν Ἀγία Παρασκευή, ἡ «Στέγη Κοριτσιοῦ Φιλοθέῃ ἢ Ἀθηναία» γιόρτασε τὰ ἐγκαίνια τῆς ιδιόκτητης στέγης τῆς ποῦ θὰ χαρίσῃ εἰς τὸ ἔξῃς τὴν θαλωρῆ σὲ 12 κοριτσάκια.

Εἶναι μιὰ ὁμορφὴ διώροφη θίλλα. Καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀποκτήσεως αὐτοῦ τοῦ διώροφου σπιτιοῦ μοιάζει κυριολεκτικὰ μὲ παραμῦθον, ποῦ θὰ τῆλεγε κανεὶς «Παραμῦθον τῆς Χριστιανικῆς Ἀγάπης». Γιατί ποῖος θὰ πίστευε ὅτι μέσα σὲ 4 μόνον χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ ἐρρίφθη ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας τῆς Στέγης, θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ ἀπόκτησις μιᾶς ιδιοκτησίας ἀξίας 1.100.000 δραχμῶν;

...Ἰούλιος 1967. Στὸν περίβολον (3.000 πῆχεων), τῆς ιδιόκτητης πιά στέγης τῆς, ἡ «Φιλοθέῃ ἢ Ἀθηναία» θέτει τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ δευτέρου σπιτιοῦ ποῦ θὰ στεγάσῃ τὴν δευτέρην ὁμάδα-οἰκογένειαν ἀπὸ 12 ἀκόμη παιδιὰ.

Καὶ ἀποτελεῖ ἤδη πρότυπον ἴδρυμα

του είδους του που τιμᾶ τὴν ἑλληνική πρωτεύουσα.

Ὁ κ τ ῶ θ ρ ι ο ς 1964. Πολύ ἔνωρις εἶχε γίνει, ἀπὸ τὸ τμήμα Προνοίας Ἀνδρικών Φυλακῶν, ἡ διαπίστωση, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀποτελεσματικὴ σωφρονιστικὴ πολιτικὴ γιὰ τὴν ἠθικὴ βελτίωση τῶν φυλακισμένων, ὅποιοσδήποτε καὶ ὁσεσδήποτε φροντίδες καὶ ἂν καταβληθοῦν γι' αὐτοὺς ἀπὸ τὸ κράτος ἢ τις χριστιανικὲς ὀργανώσεις, ἂν δὲν ληφθῇ ταυτοχρόνως πρόνοια γιὰ τὶς οἰκογενεῖς τους.

Τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι δεῦτάτο καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ ἀγνοήσωμεν. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο 1964, ὁ τομεὺς Προνοίας ἴδρυσε εἰδικὸ τμήμα κυριῶν καὶ δεσποινίδων μὲ ἀποστολὴν τὴν παρακολούθησιν, ὑλικὴν περιθάλψιν καὶ ἠθικὴν συμπαράστασιν τῶν ἀπροστατεῦτων οἰκογενειῶν τῶν φυλακισμένων. Καὶ οἱ τραγικὲς περιπτώσεις ποὺ ἀντιμετωπίσθησαν ἔκτοτε ἐδικαίωσαν πλήρως τὴν κοινωνικὴν ἀνάγκην τῆς προσπάθειας αὐτῆς.

Ἦδη ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1967, τὸ τμήμα οἰκογενειῶν τῶν φυλακισμένων ἐνισχυθὲν καὶ μὲ ἄλλα μέλη, ἀλλὰ καὶ δι' ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων μελῶν τῆς ἐνώσεως προσφέρει τὴν ἀμέριστον συμπαράστασιν του σ' ὅλες τὶς οἰκογενεῖς τῶν φυλακισμένων τῆς περιοχῆς πρωτεύουσας.

Φ ε θ ρ ο ῦ ρ ι ο ς 1965. Μιὰ παράδοσις συμπαράστασεως πολλῶν ἐτῶν συνδέει τὸ χριστιανικὸν ἔργον μὲ τοὺς ἀσθενεῖς τοῦ Ἀντιλεπρικοῦ Σταθμοῦ Ἀγίας Βαρβάρας. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1947 ἡ Χ.Φ.Ε. εἶχε ἀρχίσει ψυχολογικὰς ἐπισκέψεις γιὰ τοὺς χανσενικοὺς ἀσθενεῖς, κι' ἐν συνεχείᾳ ἀρκετὰ μέλη τῆς Χ.Φ.Ε. ἔκαναν τακτικὰ ὁμιλίαι στό Λαϊκὸ Πανεπιστήμιον ποὺ λειτουργοῦσε ἐκεῖ. Μὰ ὅταν κάποτε αὐτὰ θὰ σταματήσουν, ὁ τομεὺς Προνοίας θὰ ὀργανώσῃ τὴν «Συμπάραστασι στοὺς Χανσενικοὺς» σὲ νέα θάσι.

Ἔτσι ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ ἔτους 1965 ἡ προσπάθειά μας θὰ τείνῃ:

α) Στὴν καταπολέμησιν τοῦ φόβου καὶ τῆς κοινωνικῆς προκαταλήψεως τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν ἀρρώστια τοῦ Χάνσεν ποὺ κα-

ταδικάζει τὰ ἄθῶα θύματά της σὲ ἀπομόνωσι καὶ ἐμποδίζει τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάστασι τῶν ἀποθεραπευμένων ἤδη Χανσενικῶν. Κι' αὐτὴ ἡ συμπαράστασις εἶναι πολυτιμότερη ἀπὸ κάθε ἄλλη βοήθεια.

β) Ἡ προσπάθεια, διὰ τῆς ὑλικῆς βοηθείας, θὰ ἀποβλέψῃ στὴν ὕσον τὸ δυνατὸν βελτίωσι τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως τῶν νοσηλευομένων στὸν Ἀντιλεπρικό Σταθμὸ Χανσενικῶν, ὥστε κι' ἄλλοι ἀσθενεῖς, ποὺ κυκλοφοροῦν ἐλεύθεροι χωρὶς νὰ υποβάλλωνται σὲ συστηματικὴ θεραπεία, νὰ πεισθοῦν νὰ θεραπευθοῦν ἐκεῖ.

Ὁ Δεκέμβριος τοῦ 1957, ἦταν μιὰ ἀφειρηρία στὴν 30ετῆ ζωὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων. Γιατί ἔκτοτε ἡ προσπάθεια καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς Χ.Φ.Ε. διευρύνεται λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν τῆς πατρίδος μας. Καὶ γίνεται διπλῆ: τὸ μὲν θεωρητικὴ ποὺ συμφῶνως πρὸς τὸ καταστατικὸν της: «Πράττει τὸ πᾶν διὰ τὴν χριστιανικὴν ἐν γένει μὀρφωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ». Τὸ δὲ ἐφηρμοσμένη, ἀποσκοποῦσα διὰ τοῦ τομέως Προνοίας εἰς τὴν «χριστιανικὴν ἀναγέννησιν πονεμένων συνανθρώπων μας διὰ τῆς συμπαράστασεως εἰς τὸν σωματικὸν πόνον, τὰς πνευματικὰς καὶ ὑλικὰς τῶν ἀνάγκας».

Μὰ θὰ μπορούσε ἀραγε νὰ εἶναι διαφορετικὴ; Μόνον ἔτσι εἶναι σύμφωνη πρὸς τὸ παράδειγμα Ἐκείνου ποὺ δὲν περιορίσθη, κατὰ τὴν ἐπίγειον ζωὴν Του, εἰς ἀπλὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ διήλθε τὸν θίον Αὐτοῦ τὸ μὲν διδάσκων, τὸ δὲ ἐυεργετῶν καὶ ἰώμενος τοὺς πάντας.

Ἔτσι προστιθεμένη στὴν ὑπόλοιπὴ δρᾶσι τῆς Χ.Φ.Ε. κατὰ τὰ 30 χρόνια τῆς ζωῆς της (1937-1967), ἡ δεκαετία προσπάθεια τοῦ τομέως Προνοίας δίνει ἕνα ἰδιαίτερον τόνο στὴν σύνθεσι τῆς ὅλης ἐργασίας της. Τὸν τόνο ποὺ δίνει ἡ ὀργανωμένη ἐφαρμογὴ τῆς «καινῆς ἐντολῆς», τῆς ἀγάπης, «Ἐξ ἧς πάντες γνώσονται ὅτι Αὐτοῦ μαθηταὶ εἰσίν».

ΕΤΕΟΚΛΗΣ Ι. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

ΣΟΦΙΑ ΕΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩ

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, διὰ τῆς ἐννοίας τῆς σοφίας ἐδηλοῦτο ἐν πρώτοις ἡ ἀπλὴ γνῶσις τῶν ὄντων, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις καὶ ἔρευνα. Βραδύτερον ἡ λέξις προσέλαβε τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρετῆς γενικῶς εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον⁽¹⁾. Ὁ Κικέρων σοφίαν ἀπεκάλει «τὴν γνῶσιν τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων»⁽²⁾. Κατὰ τοὺς τελευταίους ἐπίσης αἰῶνας διὰ τοῦ ὡς ἄνω ὄρου προεβλήθη καὶ ἡ ἔννοια τῆς ἐμφύτου τελείας γνώσεως, ἡ ὁποία προϋποθέτει τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἀσκήσεως καὶ τὸν ἔξαγνισμόν τοῦ πνεύματος.

Τὸ Εὐαγγέλιον «τῆς βασιλείας τοῦ Πνεύματος», διὰ τῆς μεγάλῃς πολιτιστικῆς τομῆς εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου, εἰσήγαγε τὴν ἔννοιαν τῆς «ἐν μυστηρίῳ θείας σοφίας» (Α' Κορ. β' 7). Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς σκιαγραφεῖται ὁ βασικὸς τῆς χαρακτῆρ, ἥτοι ἡ ὑπολανθάνουσα τάσις δυναμισμού, ἐκδηλουμένη διὰ τῆς ἐν πολλοῖς ἀντιθέσεώς της πρὸς τὴν σοφίαν «τοῦ κόσμου τούτου», ἥτις μωρία ἀποκαλεῖται (Α' Κορ. γ' 19).

Ἡ ἔννοια τῆς «ἐν μυστηρίῳ σοφίας» ἀναφέρεται τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἔνθα ἐκτίθεται ὁ παγκόσμιος ταύτης χαρακτῆρ καὶ ἡ μακρὰν τῶν φυσικῶν διακρίσεων καθολικότης τῆς θείας παιδείας, ὡς ἀναγνώρισις τῆς ἐξ ἀνθρωπολογικῆς ἐπόψεως ἰσότητος τῶν ἀτόμων⁽³⁾.

Ἐνταῦθα ἐξ ἄλλου ἀναγράφονται καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς «ἀνωθεν σοφίας», ἥτις «πρῶτον μὲν ἀγνή ἐστιν, ἔπειτα εἰρηνικὴ, ἐπιεικὴς, εὐπειθής, μεστὴ ἐλέους καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος καὶ ἀνυπόκριτος» (Ἰακ. γ' 17).

Ἡ σοφία ἐν γένει προϋποθέτει ἀναμφιβόλως τὴν ἔννοιαν τῆς παιδείας. Ἀποτε-

λεῖ ὡσαύτως τὴν ἔκθασιν τῆς ἐλευθέρως ἐπιλογῆς τοῦ ἀτόμου ἐντὸς τοῦ κόσμου τῶν ἠθικῶν ἀντινομιῶν. Εἶναι μία ἔκφρασις τῆς διὰ τοῦ χρόνου πνευματικῆς πληρότητος. Τοῦτο δηλοῖ καὶ ἡ προχριστιανικὴ θεία ἐμπνεύσει διανόησις: «Τέκνον, ἐκ νεότητός σου ἐπίλεξαι παιδείαν, καὶ ἕως πολιῶν εὐρήσεις σοφίαν» (Σοφ. Σειράχ στ' 18). Ἐν προκειμένῳ, λοιπόν, ἡ «ἐν μυστηρίῳ» σοφία, ἥτις «οὐ πολλοῖς ἐστι φανερά» (Σοφ. Σειράχ στ' 22), ἀποτελεῖ τὴν διὰ τῆς ἀεναίου παιδευτικῆς ἐνασκήσεως ἐφικτὴν τελείωσιν τοῦ πνεύματος. Οἱ ὀλίγοι δέ, οἱ «τῷ πνεύματι ζέοντες» (Ρωμ. ιβ' 11), ἐμπλεοὶ τῆς μυστηριακῆς ταύτης σοφίας καὶ ὀραματιζόμενοι τὴν πραγμάτων τῆς «ἐν δυνάμει βασιλείας τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. θ' 1), ἔχουν ἀνὰ τοὺς αἰῶνας ὡς κύριον ἔργον τῶν τὴν διὰ τοῦ «Λόγου» παιδείαν τῆς οἰκουμένης⁽⁴⁾.

Βασικὸς πυρὴν τῆς χριστιανικῆς σκέψεως εἶναι ἡ ἀνθρωπίνῃ προσωπικότης καὶ τὸ πλεόν θεμελιῶδες αἴτημά της ἡ ἀνθρωπολογία. Ἀλλὰ καὶ οὐσιώδης γνώρισμα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ὄντος κυρίως πνευματικοῦ, συνεπῶς μὴ στατικοῦ, ἀποτελεῖ ἡ συναίσθησις τῆς ἀδυναμίας του καὶ ἡ ἐκ ταύτης ἀπορρέουσα αὐθόρμητος ἀναγνώρισις ὄντος τινός, ὡς ὑπερτάτου καὶ ἀπολύτου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφοσιοῦται οὗτος⁽⁵⁾. Φυσικὴ ὁμως τάσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡ συνεχῆς ἄμικτα καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν μίμησις τῶν θεωρουμένων ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἰδανικῶν ὄντων προτύπων. Ὡς τοιαῦτον πρὸς μίμησιν πρότυπον ἰδανικοῦ θνητοῦ προβάλλει ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς τὴν ἀνθρωπίνην του ὑπόστασιν, καθιστάμενος οὕτω διὰ τῆς βιώσεως ὁ Διδάσκαλος τῆς χριστιανικῆς σοφίας. Οὗτος με βαθεῖαν παιδαγωγικὴν συνείδησιν προσκαλεῖ τοὺς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας μυσταγωγούς τοῦ πνεύματος, «δεῦτε πρὸς με

(1) Πρὸβλ. Π. Πατριαρχέα, Ἄρχη καὶ γένεσις τῆς φιλοσοφίας, Ἀθήναι 1955, σ. 166.

(2) Μ. Τ. Ciceronis, De finibus bonorum et malorum, II, 12, 37.

(3) Πρὸβλ. Γαλ. γ' 28.

(4) Πρὸβλ. Σοφ. Σειράχ ι' 1 καὶ Ἡσαίου ια' 4.

(5) Πρὸβλ. Σ. Καλλιᾶφα, Ἀνθρωπολογικαὶ μελέται, Ἀθήναι 1957, σ. 23 κ.ε.

πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι» (Ματθ. ια' 28).

Νομίζω ὅτι πρέπει ἐνταῦθα νὰ ὑπογραμμίσωμεν τὴν κατ' ἀρχὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς φυσικοῦ δημιουργήματος, μιᾶς δηλαδὴ ἀπλῆς δυνατότητος, ἣτις ἐπιδέχεται περαιτέρω μορφοποίησιν. Ἡ πρωταρχικὴ αὕτη ἀποψὶς τῆς παρουσίας τῆς ἄνευ παιδείας προσωπικότητος χαρακτηρίζει τὸν «δυνάμει» ἄνθρωπον⁽⁶⁾. Ὡς τοιοῦτον ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον ὁ πάνσοφος Θεός, ὑποδηλῶν διὰ τοῦ μοναδικοῦ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας διαλογικοῦ χωρίου, «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26), ἀφ' ἐνός μὲν τὴν χορηγίαν τῆς «ἐνεργείας» ἐξελικτικότητος, ἣτις ἄγει εἰς τὴν μόνην κατὰ Θεὸν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εὐθύνην καὶ τὸ δρᾶμα τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως⁽⁷⁾. Τὸ «καθ' ὁμοίωσιν», ὡς προσορισμός, ἀποτελεῖ τὴν ψυχικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ «ὄρεξιν». Καὶ «ὄρεξις μὲν γὰρ ἐπιθυμία καὶ θυμὸς καὶ βούλησις»⁽⁸⁾.

Ἐν ἀρχῇ ὑφίσταται ἡ δημιουργὸς «στέρησις», δηλαδὴ ἡ ἔνδεια τῆς πνευματικῆς μορφῆς, ὡς προαιωνία καταβολή⁽⁹⁾, ἣτις ἀκολούθως ὠθεῖ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τὸ μὴ εἶναι πρὸς τὸ εἶναι, πρὸς τὴν μορφοποίησιν. «Τὸ ὀρεκτὸν γὰρ κινεῖ», πολλακίς ὁμῶς «παρὰ λογισμόν»⁽¹⁰⁾.

Οὕτω συντελεῖται ἡ μετάβασις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν «δυνάμει» εἰς τὴν «ἐνεργείαν» μορφήν τοῦ σοφοῦ. Τοῦτο ἀποτελεῖ καὶ τὸ οὐσιῶδες νόημα τῆς χριστιανικῆς παιδείας. Πρότυπον πραγματώσεως τοῦ ὡς ἄνω παιδευτικοῦ ἰδεώδους ἀπετέλεσεν ὁ Μέγας Πατὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας, Βασίλειος ὁ

(6) Πρβλ. Ἰ. Θεοδωρακοπούλου, Χριστιανικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μελετήματα, Ἀθήναι 1949, σ. 7.

(7) Πρβλ. Β. Τατάκη, Ἡ περὶ τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 14.

(8) Ἀριστ. Περί ψυχῆς Β', 3, 414 β', 2.

(9) Πρβλ. Ἀριστ. Ρητ. Γ', 6, 1408 α', 7.

(10) Ἀριστ. Περί ψυχῆς Γ', 10, 433 α', 10 κ. ε'.

ἐκ Καισαρείας, ὅστις, κατὰ τὸν συνθέτην τοῦ Μεγάλου Κανόνος, «παιδείας γεγονὼς ἀπάσης ἔμπλεως, οὐ μόνον τῆς κάτω καὶ πατουμένης, πολλῶν δὲ μᾶλλον τῆς κρείττονος...», «τὸ ἔμπαθὲς σκίρτημα τῆς τυραννύσης σαρκὸς φιλοσοφίας ἔρωτι ἐπαιδαγωγῆσεν»⁽¹¹⁾. Τὰ εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον προαναφερθέντα χωρία μᾶς ὑπενθυμίζουν ἑτέραν εἰκόνα, εἰς τὴν ὁποῖαν σκιαγραφεῖται ὑπὸ τοῦ Μεριστοφελῆ ὁ φιλοσοφῶν, ὡς ζῶν κυκλικῶς περιφερόμενον εἰς ἀπεξηραμένον λειβάδι, ἐνῶ περίξ ἀπλοῦνται βαθύσκιοι χλοεροὶ λειμῶνες⁽¹²⁾.

Ἡ ἀντίθεσις αὕτη καὶ ἡ κατὰ κόσμον τυραννικὴ ματαιοπονία τοῦ σοφοῦ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τοῦ κοσμογονικοῦ δράματος τῆς πνευματικῆς παρουσίας τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸ δράμα αὐτὸ ἡ κάθαρσις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς παιδείας καὶ ἡ λύτρωσις ἐπέχεται διὰ τῆς σοφίας. Προϋπόθεσις τῆς λύτρωσεως ἀποτελεῖ ἡ διὰ τῆς παιδείας καὶ ἐν τῇ παιδείᾳ καρτερικότης (Ἔβρ. ιβ' 7). «Πᾶσα δὲ παιδεία πρὸς μὲν τὸ παρὸν οὐ δοκεῖ χαρᾶς εἶναι, ἀλλὰ λύπης, ὕστερον δὲ καρπὸν εἰρηρῆς τοῖς δι' αὐτῆς γεγενημένοις ἀποδίδωσι δικαιοσύνης» (Ἔβρ. ιβ' 11).

Οὕτως, οἱ «τῇ ἐλπίδι χαίροντες, τῇ ἐλπίδι ὑπομένοντες» (Ρωμ. ιβ' 12), «τρέχουσι τὸν προκειμένον ἀγῶνα» (Ἔβρ. ιβ' 1) καὶ «καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ» (Λουκ. η' 15), δραματιζόμενοι τὴν ἐν τέλει σωτηρίαν (Ματθ. ι' 22) καὶ καταξίωσιν τοῦ πρὸς ἐξαγνισμόν ἀγῶνος των (Β' Τιμ. 6' 12 καὶ Ἀποκ. ιδ' 12).

Ἡ ἀπόλυτος ἀναγνώρισις τῆς καρτερικότητος, ὡς παιδευτικοῦ μέσου ἐπιτευξέως τοῦ βασικοῦ ἐν τῷ βίῳ σκοποῦ, ἦτοι τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνωτέρων ψυχικῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἀρμονικῆς συγκροτήσεως τῆς προσωπικότητος⁽¹³⁾, διεκηρύχθη κατὰ και-

(11) J. P. Migne, P. G. 29, CCCXCH κ. ε. (Ἰβ' Α', Γ').

(12) Goethe, Faust, erster Teil, 1830-1833.

(13) Πρβλ. Σ. Καλλιᾶφα, Ἀγωγή εἰς αὐτοσυγκέντρωσιν, Ἀθήναι 1961, σ. 18.

ρους υπό διαφόρων φιλοσόφων και δὴ και τῶν Στωϊκῶν και Ἐπικουρείων. Ὁ Σενέκας εἰς τὸ ἔργον του «De constantia Sapientis»⁽¹⁴⁾, δι' ἱστορικῶν τεκμηρίων συνθέτει ὕμνον εἰς τὴν κατ' ἔξοχὴν κοσμοῦσαν τὸν χαρακτήρα τοῦ ὄντως σοφοῦ ἀρετὴν ταύτην. Ὑφίσταται ὅμως μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῆς καρτερικότητος τῆς χριστιανικῆς σοφίας και τῆς ἀπαθείας τῶν Στωϊκῶν, διότι ἐν πολλοῖς οὗτοι παραβλέπουν τελείως τὸ ψυχολογικὸν κριτήριον⁽¹⁵⁾. Ἡ ἔννοια τῆς χριστιανικῆς ἐν μυστηρίῳ σοφίας δὲν ἐρευνᾶται εὐαγγελικῶς ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς γνωσιολογίας, ἀλλὰ προβάλλεται κυρίως ὡς ἀπαύγασμα ἠθικῆς τελειώσεως, ὡς παιδεία και ἀρετὴ. Καὶ ἡ προβολὴ αὐτὴ ἐκτείνεται περαιτέρω ἐν μέσῳ τῆς περιβαλλούσης αἰωνιότητος, μακρὰν πάσης χρονικῆς ἀφαιρέσεως, ἣτις ἀποτελεῖ ἔργον τοῦ πεπερασμένου ἀνθρωπίνου πνεύματος. Τὸ ὑπολανθάνον ἐσχατολογικὸν πνεῦμα, ἐκφραζόμενον διὰ τῆς πασχούσης ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἡ ὁποία τείνει πρὸς κατάκτησιν τοῦ παιδευτικῶν ἰδεώδους τῆς τελειώσεως, δηλαδὴ πρὸς τὴν «ὁμοίωσιν», χαρίζει τὴν γεῦσιν τῆς αἰωνιότητος.

Ἡ ἐνατένισις αὐτὴ τῆς μελλοντικῆς και ἐν πολλοῖς ἀγνώστου ἐκβάσεως τοῦ διη-

(14) Πρὸς. Albert Rivaud, Hestoire de la philosophie, Paris 1960, t. I, p. 466 κ. ἔ.

(15) Πρὸς. Γ. Γρατσέα, Ἡ ἀρετὴ βιβλικῶς και φιλοσοφικῶς, Ἀθῆναι 1964, σ. 19.

νεοῦς πνευματικῶν ἀγῶνος γεννᾶ τὸ μυστήριον. Ἡ ἀχλὺς τοῦ ὑπὲρ λόγον στοιχείου τούτου ἀγεί πολλάκις διὰ τοῦ ὀρθολογισμοῦ εἰς τὸ ἔρεθος τῆς ἀγνοίας και τοῦ μηδενισμοῦ.

Δέον ἐνταῦθα νὰ ἀναφέρωμεν και τὴν προφητικὴν σκέψιν, ἣτις, διάχυτος πολλοῦ ὡς ἀποκάλυψις τοῦ μέλλοντος και ἐνσάρκωσις τῆς ἱστορίας, ὑπογραμμίζει τὴν ἐσχατολογικὴν ἔννοιαν τῆς ἄνωθεν σοφίας και συμβάλλει εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ μυστηρίου. Ἡ ἐπομένη προφητικὴ ρῆσις τοῦ Εὐαγγελίου ἀποτελεῖ ἓνα αἰώνιον παρόν, μίαν ἐπισφράγισιν τῆς θείας ἐπαγγελίας: «ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους και ἀκαταστασίας, μὴ πτοηθῆτε· δεῖ γὰρ ταῦτα γενέσθαι πρῶτον. Ἐγεροθήσεται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος και βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν... και ἔσται σημεῖα ἐν ἡλίῳ και σελήνῃ και ἄστροις, και ἐπὶ τῆς γῆς συνοχὴ ἔθνῶν ἐν ἀπορίᾳ ἠχούσης θαλάσσης και σάλου, ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου και προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων τῆ οἰκουμένη» (Λουκ. κα' 9-26).

Τὰ δύο στοιχεῖα, τοῦ φόβου ἀφ' ἑνὸς διὰ τὰ ἐπερχόμενα, ὡς ἐνδεικτικῶν τοῦ «δυνάμει» ἀνθρώπου, και τῆς προσδοκίας ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀπολυτρώσεως (Λουκ. κα' 28), ὡς χαρακτηριστικῶν τοῦ σοφοῦ, ἀποτελοῦν ἔκφρασιν τῆς αὐτοσυνειδήσεως τοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ὁ βαθμὸς τῆς πνευματικῆς αὐτοσυνειδήσεως ἀποτελεῖ συνάρτησιν τῆς καταξιώσεως τῆς ὑπάρξεως.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΚΡΟΤΣΤΑΛΛΑΚΗΣ

Είναι πράξεις δικαιοσύνης να μη παραισιωπώνται, αλλά να γίνονται γνωστές οι μικρές και μεγάλες πνευματικές εκδηλώσεις του τόπου μας, που γεμίζουν την ψυχή από έλπίδα, πίστι και αίσιοδοξία για ένα καλύτερο σήμερα και αύριο.

Μιά τέτοια έκδήλωση είναι και αυτή:

Μιά ομάδα θεολόγων καθηγητών της χριστιανικής κινήσεως του «Φάρου» Θεσσαλονίκης με την πρωτοβουλία και την συμμετοχή ενός μέλους του έδω κλιμακίου της 'Αδελφότητας «Ζωή» έπρογραμμάτισε πρό πολλού έξορμήσεις τις Κυριακές εις τὰ χωριά της Μακεδονικής υπαίθρου. Σκοπός αυτών των έξορμήσεων είναι: Νά φέρουν οι άνθρωποι της πόλεως με την προσωπική τους παρουσία και έπαφή εις τους κατοίκους των χωριών μας, λυτρωτικά μηνύματα του χριστιανικού μας πολιτισμού, για μιá αναγέννησι έσωτερική, για μιá έλευθερία πνευματική, για μιá καλύτερη ζωή ατόμου, οικογενείας, συνόλου.

Τό πρόγραμμα των έξορμήσεων προκαθορίζεται έγκαιρώς. Πολλές φορές την ομάδα των θεολόγων πλαισιώνουν μέλη των Φιλικών Κύκλων της «Χριστιανικής Ένώσεως Γονέων», άνδρες και γυναίκες. Και τότε ή έξορμησι παίρνει μιá πιό πλούσια μορφή.

Συνήθως ένα μεγάλο χωριό, ή μιá κωμόπολις αποτελεί τó κέντρον της έξορμήσεως για τὰ γύρω χωριά. Η εκκινήσις γίνεται πολύ ένωρις την Κυριακή με Ι. Χ., που προσφέρονται από τους κατόχους των γι' αυτό τó σκοπό ή με λεωφορείο, ώστε ένωρις να θρίσκειται ή κάθε όμάς στο χωριό της και πρό της δοξολογίας στην έκκλησία. Ό επί κεφαλής θεολόγος και ή όμάς του εκκλησιάζονται εις την έκκλησίαν του χωριού. Οι άνθρωποι της πόλεως συμπροσεύχονται με τους ανθρώπους του χωριού. Η

καρδιά της πλόεως είναι σήμερα ένα με την καρδιά του χωριού μπροστά στο Θεό, εις την κοινήν λατρείαν, την μυστηριακήν. Η καρδιά της πόλεως εις την όλοθερμη προσευχή της σήμερα ξεχνά όλοτέλα τον έαυτόν της. Δίνει την προσευχή της για τó έλληνικό χωριό. Για τους αδελφούς τους «κοπιώντας και πεφορτισμένους» των χωριών μας, της υπαίθρου μας.

«Κύριε—παρακαλεί—κάνε και την καρδιά αυτού του χωριού μας να Σε γνωρίση, να Σε πλησιάση, να Σε άγαπήση, να δοθῆ σε Σένα. Δώσε πλούσια τή χάρι Σου και τις εύλογιες Σου και εις τους αδελφούς μας αυτούς για να γίνουν άληθινά ευτυχημένοι...». Στο κοινωνικό, τó κήρυγμα, άπλό, θαθύ, συναρπαστικό... Σπάνια εύλογία για τους χωρικούς μας. Είδος πνευματικής πολυτελείας. Τό ροφούν κυριολεκτικά... Κρέμονται από τὰ χείλη του ιεροκήρυκος.

Μετά την άπόλυσι οι γυναίκες της πόλεως πλησιάζουν με άπλότητα τις γυναίκες του έκκλησιαϊάματος. Τό ίδιο και οι άνδρες. Χαιρετισμοί. Γνωριμία. Λίγη κουβέντα έγκάρδια. Ζεσταίνονται οι καρδιές κι' ανοίγονται με άυθορμητισμό. Η πρώτη έπαφή ήδη έγινε. Άπλά, φυσικά, ειλικρινά.

Κι' εϋθός άμέσως άκολουθει τó δεύτερο μέρος της έξορμήσεως. Η έπίσκεψις αγάπης στα σπίτια εκ μέρους των Χριστιανών έργατών της. Οι άνδρες θα πλησιάζουν τους άνδρας του χωριού με τó δικό τους τρόπο. Σχηματίζονται εκείνη τη στιγμή οι συντροφίες. Μιά κυρία της πόλεως μαζί με κυρία ή κοπέλλα του χωριού. Έγιναν ήδη συνεργάτριες και φίλες. Και ξεκινούν τὰ γκρούπ της αγάπης ανά δύο. Έρχονται εις τὰ σπίτια. Χτυπάνε τις πόρτες... Μιά ζεστή καλημέρα. Δυό φιλικά λόγια. Η πόρτα ανοίγει άνετα «περάστε μέσα... Μη κρυ-

Μπορείς ν' άρνηθής την άνυπόκριτη αϋ-
ώνετε ξέω. "Ένα καφέ. Ένα γλυκό...".
τή έλληνική φιλοξενία; Μιά πρώτη έ-
παφή. Ούτε τύποι, ούτε πρωτόκολλα, ου-
τε πληθυντικός. Μιά παρουσία χριστια-
νική. Μιά παρουσία αγάπης. Λίγα λόγια
καλωσυνάτα, άνεπιτήδευτα, έποικοδομη-
τικά. Δέν θέλει πολύ ή άπλοϊκή καρδιά
για νά σοϋ άνοιχθής.

Μαζί και ή προσφορά του έντύπου.
Του καλού, του υγιούς, του χριστιανικού
έντύπου, στην πιό άπλη μορφή του για
νάνα κατανοητό. "Ένα βιβλίο για την
μητέρα, ένα βιβλίο για την κοπέλλα την
έφηβη, άλλο για την σύζυγο και τον γά-
μο, άλλο για τό παιδί, για τον άρρωστο,
τόν πονεμένο. Άκόμα και τό τακτικό
περιοδικό για παιδιά και μεγάλους.

Δέν είναι μια τυπική έπίσκεψις αϋ-
τή. Δέν είναι άπλως τό δόσιμο ένός βι-
βλίου. Είναι μια ψυχική προσέγγισις. Είναι
μια άνυπόκριτη ψυχική έπαφή. Είναι
μια παρουσία αγάπης της πόλεως εις
τό χωριό.

Είναι μια πολύτιμη εύκαιρία για νά
δώση ή πόλις εις τό χωριό μας ό,τι κα-
λό, ό,τι έξυψωτικό και άνώτερο έχει Τήν
πίστι. Τόν πολιτισμό της ψυχής. Τήν ό-
μορφιά και την εύτυχία της χριστιανι-
κής ζωής.

Οί δύο κυρίες θα έπαναλάβουν την
έπίσκεψί τους αϋτή όσες φορές προλά-
θουν μέσα στις δυό ώρες που διαθέτουν.
Κάποτε μια άπρόοπτος θροχή, ή τό κρύο
δίνει την εύκαιρία νά γνωρίσουν τί ση-
μαίνει και λίγη κακοπάθεια, λάσπη, δυ-
σκολία στην πορεία της αγάπης.

Δέν λείπουν και τά κωμικοτραγι-
κά στιγμιότυπα σάν εύχάριστη ποικιλία
και σάν... παράσημα στην ιεραποστολι-
κή συνείδησι.

«Πόσα σās πληρώνουν;» Οί καϋμέ-
νοι οί χωρικοί μας έχουν κακια πείρα
άπό τους Ίεχωθάδες. Καμμιά φορά κλεί-
νεται κατάμουτρα ή πόρτα. Και άλλοτε
πάλιν έκτοξεύονται άπειλές... και σχό-
λια ειρωνικά. Χρειάζονται κι' αϋτά. Είναι
τά σημάδια κάθε μεγάλου έργου.

Κατά κανόνα όμως οί πόρτες ανοί-
γονται καλωσυνάτα και οί καρδιές είναι

έτοιμες του «άκοϋσαι λόγον Θεοϋ». 'Η
συνάτησις όλων τών ομάδων μετά τό δί-
ωρο γίνεται στόν αϋλόγουρο της έκκλη-
σίας. Είναι κεφάτοι όλοι κι' έχουν τόσα
νά διηγηθούν άπό την πορεία αϋτή της
αγάπης. Θεολόγος και συνεργάτες του
κλείνουν την έξόμησι με μια σύντομη
εύχαριστήρια προσευχή και γεμάτοι χα-
ρά ξεκινούν για την έπιστροφή.

Στις 2 μ.μ. θα θρίσκειται ό καθένας
στην οικογένειά του. "Άλλοτε όμως ή
έπιστροφή γίνεται τις άπογευματινές ή
βραδυνές ώρες. Άνάλογα με τις χιλιο-
μετρικές άποστάσεις.

★ ★ ★

'Αληθινός «άγιασμός», θαυμάσια ά-
ξιοποίησις της «ήμέρας του Κυρίου». Και ή
εϋλογία του Θεοϋ πολλή. Μιά εϋ-
λογία που λέγει πολλά, πάρα πολλά.
Για την πνευματική δίψα και την καλο-
προαίρετη διάθεσι του λαοϋ της υπαί-
θρου μας. «Νά μās έρχεσθε, νά μās έρ-
χεσθε συχνά, νά μη μās ξεχνάτε», πα-
ρακαλούν. Και για τις δικές μας εϋ-
θύνες. Τό δικό μας χρέος. Τό χρέος τών
ανθρώπων της πόλεως. Ίδιαίτερα τών
ανθρώπων εκείνων που έχουν τό έξαι-
ρετικό προνόμιο νά είναι οί πνευματικοί
ήγέτες. Έκείνοι που συμμετέχουν σ' αϋ-
τές τις πνευματικές έκδηλώσεις μπο-
ρουν νά έκφράσουν άπό την πολύτιμη έμ-
πειρία τους τί δίνει αϋτή ή έπαφή πό-
λεως και χωριοϋ. Και τί παίρνει αϋτός
που πάει νά δώση. Είναι μια άλληλο-
προσφορά μεγάλης αξίας και σπουδαι-
ότητας.

Και σκέπτεται κανείς: "Αν αϋτές
οί έξορμήσεις έγενικεύοντο... "Αν έπαιρ-
ναν ένα χαρακτήρα ευρύ, ώλοκληρω-
μένο, προγραμματισμένο... "Αν γινόνταν
μια προστάθεια συντονισμένη άπό τά
άρμόδια πρόσωπα και με τους κατάλ-
ληλους ανθρώπους μέσα στα πλαίσια
της έσωτερικής ιεραποστολής... "Αν ά-
κόμα άπό ιδιωτική πρωτοβουλία και
παλμό ιεραποστολικό άπεφάσιζαν οί θε-
ολόγοι μας με την συμπάραστασιν συνει-
δητών Χριστιανών νά κάνουν έργο τους

αυτές τις έξορμήσεις... Νά αφήνουν πότε-πότε την καθ' όλα αξιέπαινη και άναγκαία δραστηριότητά τους μέσα στα ωραία κτίρια και τις άνετες αίθουσες των πόλεων... "Αν απέφασιζαν νά κάνουν συχνά τέτοιες «πορείες αγάπης» πρὸς τὰ χωριά μας, πρὸς τὸν λαὸν τῆς ὑπαίθρου μας...

"Αν ὅλοι οἱ συνειδητοὶ Χριστιανοὶ τῆς πόλεως ἀπεφάσιζαν νά ταλαιπωροῦνται πότε-πότε μέσα στὴν λάσπη, τὸ κρῦο, τὴν χειμωνιάτικη ἀγριάδα τοῦ καμπίσιου ἢ τοῦ ὄρειου χωριοῦ τῆς πατρίδος μας, γιὰ νά φέρνουν ἕνα κομμάτι ἀνοίξεως εἰς τὶς καρδιές αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν μας. Γιὰ νά φέρνουν ἕνα μῆνυ-

μα χαρᾶς, ἐλπίδας, ἀδελφοσύνης σὶς καρδιές αὐτές πού διψοῦν καὶ πεινοῦν τροφή πνευματική... Στὶς καρδιές πού χειμάζονται ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ κινδυνεύουν ἀπὸ τοὺς «λύκους» πού τὶς πολιορκοῦν συχνά!

Δὲν εἶναι χρέος αὐτὸ ἐπιτακτικό; Δὲν εἶναι αἴτημα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας; Δὲν εἶναι μιὰ πρᾶξις συνεπειᾶς πρὸς τὴν χριστιανικὴν ἰδιότητα;

Πόση, ἀλήθεια, καρποφορία... Πόση εὐτυχία καὶ ἀναγέννησις εἰς τὸν πολυθασανισμένον τόπο μας!...

ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΚΑΤΣΕΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ

Ὁ Κύριος στέκεται ψηλὰ καὶ μετράει...
Ἡ ἀριθμητικὴ του εἶναι περιέργη,
πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἀριθμητικὴ τῶν ἀνθρώπων.
Μέσα σὲ μιὰ ἀπόλυτη, ἡρεμὴ Σοφία
Ἐκεῖνος δὲν κάνει ποτὲ λάθος στὸ μέτρημα!
Κοιτάζει τὴν ἀνοιχτὴ παλάμη τῶν ζητιάνων.
Τὰ στόματα πού ἀνοίγουν,
καθὼς τοὺς προσφέρεις μιὰ φουχτα σιτάρι.
"Υστερα σημειώνει:
—"Ἐδωσε δέκα..., θὰ τοῦ ἐπιστρέψω ἑκατό...
Ρίχνει ἕνα βλέμμα καθὼς ἐπισκέπτεται τὸν φυλακισμένον
παίρνει τὸ μολύβι του καὶ σημειώνει.
Μιὰ ἀκόμα ἀκτῖνα φωτὸς νά φθάσῃ στὴν καρδιά του!
"Ὅταν ἔρχεται τὸ φθινόπωρο
ἢ βροχὴ φτάνει ἀργὰ στὰ σπαρμένα χωράφια,
τὸ σιτάρι μεστῶνει κάτω ἀπ' τὴ ζεστὴ ἀνάσα τοῦ Κυρίου.
Χιλιάδες πεινασμένα στόματα μποροῦν νά χορτάσουν!
"Υστερα προχωρεῖ κοντά μας
Σ' ἕνα βῆμα δικό μας
μ' ἑκατὸ δικά του μᾶς πλησιάζει.
Στὸ λιγοστὸ θεῖο ἀντιφέγγισμα τῶν ματιῶν μας
στέλνει ὀλόκληρες δέσμες φωτὸς.
Κύριε ἔχεις μιὰ πολὺ περιέργη ἀριθμητικὴ!

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

Η ΑΠΟΛΕΣΜΕΥΣΙΣ

Τὰ νειάτα, ἄς ἀκοῦνε κάπου-κάπου καὶ τὴν φωνὴ τῶν «φτασμένων». Εἶναι συχνὰ γνήσια, εἰλικρινής. Καὶ μιλάει γιὰ τὴν τραγικὴ πείρα, ποὺ ἔζησαν τὰ χρόνια τοῦ μεσοπολέμου, ὅταν ἡ ἄρνησις τοῦ Θεοῦ ζητοῦσε νὰ βασιλεύσῃ στὶς καρδιές τους. "Ὅταν τὸ «κενὸ» ποὺ ἐνοιωθᾶν προσπαθοῦσαν νὰ τὸ γεμίσουν ταξιδεύοντας, φεύγοντας, πηγαίνοντας πρὸ κοντὰ ὁ ἕνας στὸν ἄλλο — ἐπιφανειακὰ τὶς περισσότερες φορές — ζώντας στὴ σκιά τοῦ Gide καὶ τοῦ Proust.

«Τὰ ψυχικὰ προστάγματα ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Gide — γράφει στὸ τελευταῖο τοῦ βιβλίου «Ἀποστάξεις» ὁ Θ. Πετσάλης-Διομήδης — τὰ πνευματικὰ καλέσματα του, τὸ καινούργιο βλέμμα ποὺ μᾶς χάρισε («πρὸ πολὺ ἀξία ἔχει ὁ πόθος παρὰ ἢ πραγματοποιήσῃ του», «πέταξε ἀπὸ μέσα σου ὅ,τι ἀπόκτησες διαβάζοντας, πέταξε τὰ βιβλία, ξέρασε τὰ ὅσα σοῦ μάθανε, γιὰ νὰ μπορέσης νὰ κοιτάξης τὸν κόσμον μὲ καινούργιο μάτι» κ.τ.λ. κ.τ.λ.) ὅλες οἱ θεωρίες αὐτὲς μᾶς μέθυσαν καὶ μᾶς κούρασαν, ἀντὶ νὰ μᾶς γιαιτρέψουν».

Πέρασαν ἀπὸ τοῦτα τὰ πλανερὰ ψυχικὰ τοπεῖα κι' ἄλλοι τελεμάτωσαν μέσα στὰ ἔλη τους, κι' ἄλλοι κατόρθωσαν νὰ ἀποδεσμευθοῦν καὶ νὰ σπάσουν τὰ δεσμά τους. Μὰ κι' οἱ πρῶτοι κι' οἱ δεῦτεροι χαρίζουν τὴν πείρα τους στὴ νέα γενεά, ποὺ θέλει ὅλα νὰ τὰ δοκιμάσῃ, ὅλα νὰ τὰ γευθῇ. Ἄνυπόμονα πολλὰς φορές τὰ νειάτα ρίχνονται στὸν στρόβιλον τῆς ζωῆς, ποὺ τὰ ὀδηγεῖ στὸ ἴδιο τέρμα. Τέρμα, ποὺ ἴσως θὰ εἶχαν ἀποφύγει ἂν δεχόταν νὰ ἀκούσουν φωνὲς παλαιότερες, σὰν αὐτῆ:

«Δώδεκα χρόνια (ἀπὸ τὰ 1920 στὰ 1932) κυλιστήκαμε ἀπὸ τὸ Παρίσι στὸ Λονδίνο καὶ τὴ Βιέννη, ἀπὸ τὴν Βενετία στὴ Στοκχόλμη, ἀπὸ τὴ Ρώμη στὴ

Γενεύη καὶ τὴ Χάγη, δώδεκα χρόνια παρακυλούσαμε ἀπὸ τὶς ἐξημμένες ἐπιφάνειες τῶν αἰσθήσεων στὰ ξεκοιλιασμένα θάθη τῶν ψυχῶν μας, δώδεκα χρόνια ξοδεύαμε θησαυρίζοντας μαζεύαμε σπαταλώντας ὅμως... ὅμως μὴ σὺ ν θ ε σ ι ζωῆς δὲν κατορθώσαμε νὰ πετύχουμε, ἕνα θ ε τ ι κ ὸ (δικές του εἶναι οἱ ὑπογραμμίσεις) ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς, ἕνα γερὸ, ὄχι ἀρρωστημένο, ἕνα ἀντρίκειο βλέμμα».

Κατόρθωσαν ὅμως νὰ ζοῦν, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι ὁμολογοῦν — γεμάτες εἶναι οἱ σελίδες τῆς ξένης καὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας μὲ τέτοιες ὁμολογίες — «μὴ κούρασι, τῆς ψυχῆς κούρασι ὄχι τοῦ μυαλοῦ, ὄχι τοῦ κορμιοῦ, τῆς ψυχῆς μὴ κούρασι, ποὺ καταντοῦσε σὲ πολλοὺς ἀρρώστεια, ἀρρώστεια ἀληθινή. Ἦταν ἡ Ἄνιαν». Αὐτὸ τὸ κοινωνικὸ καὶ ψυχολογικὸ φαινόμενο πρωτοφανερῶθηκε τὸν περασμένο αἰῶνα «προῖον προῖόντος πολιτισμοῦ» «le mal du siècle», ποὺ λέει ὁ Musset, καὶ ἀπὸ τότε ἄπλωνε καὶ πλάταινε καὶ ἔσκαθε, «διέθρωσε» τὶς ψυχές. Κι' ἔφθασε ὡς τὸ τρομερὸ ἐκεῖνο «spleen», καθὼς τὸ ἐκφράσθηκε δαιμονικὰ ὁ Baudelaire...

Μὰ τὴν σὺ ν θ ε σ ι τῆς ζωῆς, ἕνα θ ε τ ι κ ὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς λίγοι τὸ πέτυχαν. "Ὅσοι κατόρθωσαν νὰ ἀποδεσμευθοῦν ἀπὸ τὸ ὕλιστικὸ πνεῦμα τοῦ μεσοπολέμου καὶ τῆς μεταπολεμικῆς μας ἐποχῆς. Ναι ἢ ἀποδέσμευσις — τοῦτο τὸ δύσκολο πνευματικὸ κατόρθωμα — εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ προχωρήσουν καὶ τὰ νειάτα στὴν σύνθεσι τῆς ζωῆς. Καὶ ζωὴ δὲν σημαίνει μόνον κυνηγητὸ ὕλικῶν ἀγαθῶν. Σημαίνει ἀναγνώρισις καὶ τῶν πνευματικῶν μας ἀναγκῶν. Σύνθεσις εἶναι ἱεράρχησις πνεύματος καὶ ὕλης.

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΗ ΧΑΡΑ

«Νῦν πάντα πεπληρωται φωτός...». Φέτος περισσότερο από κάθε άλλη χρονιά περιμέναμε με λαχτάρα τὸ ἀναστάσιμο φῶς νὰ διαποτίσῃ τὸ εἶναι μας. Ὅσο βαδίζουμε στὸ τέλος τῆς φοιτητικῆς μας πορείας, νοιώθουμε τὴν ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ Ἀναστασίμη χαρὰ ἕνα μόνιμο βίωμά μας, γιατί μόνιμο βίωμα τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ὁποία σὲ λίγο θὰ κληθούμε νὰ υπηρετήσουμε, ἔγινε ἡ ἀπελπισία, ἡ ἀβεβαίότητα, τὸ ἄγχος τοῦ ἐκμηδενισμοῦ. Ἐχομε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν Ἀναστασίμη χαρὰ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν ἀπογοήτευσί πού μᾶς προσφέρει ἡ ἀποτυχία τῶν λαῶν στὴν ἀναζήτησι τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀνθρωπιάς. Ἐχομε ἀνάγκη ἀπὸ τὴν Ἀναστασίμη χαρὰ γιὰ νὰ μὴν χάσουμε τὸν δρόμο πρὸς τὴν αἰωνιότητα, δρόμο πού θὰ βαδίσουμε ἀνάμεσα ἀπ' τὰ ἴχνη τοῦ θανάτου πάνω στὴ γῆ μας. Τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν ψυχικὴ ἰσορροπία, τὴν στιγμὴ πού οἱ ἐξωτερικοὶ παράγοντες εἶναι συχνὰ τραγικοὶ κι' ἐμπνέουν τὴν ἀμφιβολία ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο; Δὲν πρέπει νὰ ξεχνοῦμε ὅτι εἴμαστε «τὸ φῶς τοῦ κόσμου» καὶ χρέος μας δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀγῶνας γιὰ «ἐπιβίωσι» ἀλλὰ καὶ ὁ «εὐαγγελισμὸς» τῶν ἀδελφῶν μας πού ζοῦν συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ τὸν πνευματικὸ θάνατο. Χρέος μας εἶναι, στὴν ἀπελπισία τῆς ἐποχῆς μας ν' ἀπαντήσουμε μὲ τὴν ἐλπίδα, στὸ ἄγχος τῆς μετὰ τὴν εἰρήνη, στὴν ἀδιαφορία τῆς μετὰ τὴν ἀγάπη. Κι' αὐτὴ τὴν δυνατότητα γιὰ τὴν ἐκπλήρωσι τοῦ χρέους μας μᾶς τὴν ἔδωσε ὁ Θεὸς μὲ τὴν Ἀναστασίμη χαρὰ: «ὦ θείας! ὦ φίλης! ὦ γλυκυτάτης σου φωνῆς! μεθ' ἡμῶν ἀψευδῶς γὰρ ἐπηγγείλω ἔσεσθαι μέχρι τερμάτων αἰῶνος, Χριστέ!»

«ΠΙΣΤΟΣ ΑΧΡΙ ΘΑΝΑΤΟΥ»

Πολλὲς φορές εἶχαμε γράψῃ ἀπὸ τὴν στήλη μας γιὰ τὸν ἡρωϊκὸ Νέγρο ἠγέτη Marting Luther King. Στὸ πρόσωπό του βλέπαμε τὸν γνήσιο δλοκληρωμένο χριστιανὸ τῆς ἐποχῆς μας. Γιὰ μᾶς τοὺς νέους εἰδικὰ

ὁ Νέγρος εἰρηνοποιὸς ἦταν ἕνα πρότυπο, πού μᾶς ἔδινε ἐλπίδα γιατί ζοῦσε μὲ ἀπόλυτη συνέπεια τὸ Χριστιανισμὸ του. Δὲν μπορούμε νὰ πιστέψουμε πὼς ἄνθρωποι εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τοῦ στερήσουν τὴν ζωὴ σὲ μιά ἐποχὴ πού οἱ λαοὶ ζητοῦν ἀγωνιωδῶς τὴν εἰρήνη.

Δὲν εἶχαμε ἴσως ποτὲ συνειδητοποιήσει πόσο ὀδυνηρὴ εἶναι ἡ πραγματοποίησις τῶν λόγων τοῦ Κυρίου: «Οὐκ ἔστι δούλος μεζῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ. εἰ ἐμὲ ἐδίωξαν καὶ ὑμᾶς διώξουσιν...». Μπροστὰ τὸν θαθὺ πόνου πού νοιώθει κανεὶς γιὰ τὴν δολοφονία τοῦ Marting King ἀναλογίζεται μὲ πικρία πὼς ἡ ἀνθρωπότητα παραφρόνησε καὶ ὄδηγῆ ἡ ἴδια τὸν ἐαυτὸ τῆς στὴν ἐκμηδένισι. Κάθε ἀνθρώπινος λόγος εἶναι φτωχὸς γιὰ νὰ τιμῆ τὴν μνήμη τοῦ Μεγάλου ταπεινοῦ. Ἐχει πιά περιβληθῆ τὴν δόξα τοῦ Θεοῦ ἀφοῦ ἔμεινε «πιστὸς ἄχρι θανάτου... θανάτου δὲ σταυροῦ». Σὰν μιά μηδαμινὴ ἔκφρασις ἀγάπης θὰ θέλαμε νὰ παραθέσουμε λίγα λόγια ἀπὸ τὸν ἀγαπημένο ὕμνο τῶν Νέγρων «Θὰ νικήσουμε» (We shall over come), πού ἔψαλλε τόσες φορές ἐνωμένοι μαζί τους, ὕμνο πού τὸν συνώδευσε στὴν τελευταία του κατοικία. «Θὰ νικήσουμε... θὰ νικήσουμε... θὰ νικήσουμε μιά μέρα... Βαθεῖά μέσ' τὴν καρδιά μου, π ρ έ π ε ι νὰ πιστεύω, πὼς θὰ νικήσουμε μιά μέρα. Λευκοὶ καὶ Μαῦροι μαζί... Λευκοὶ καὶ Μαῦροι μαζί... Λευκοὶ καὶ Μαῦροι μαζί μιά μέρα... Βαθεῖά μέσ' τὴν καρδιά μου πρέπει νὰ πιστεύω, πὼς μαζί θὰ πορευθοῦμε Λευκοὶ καὶ Μαῦροι μιά μέρα. Θὰ ζήσουμε μὲ εἰρήνη... Θὰ ζήσουμε μὲ εἰρήνη μιά μέρα... Βαθεῖά μέσ' τὴν καρδιά μου πρέπει νὰ πιστεύω πὼς Λευκοὶ καὶ Μαῦροι, θὰ ζήσουμε ἐν εἰρήνῃ μιά μέρα».

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΚΑΙ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ

Τοὺς τελευταίους αὐτοὺς μῆνες ἡ σειρά εὐκαιριῶν φροντιστηρίων καὶ διαλέξεων ἄφησε πολλὰ καλὰ στοιχεῖα στὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως. Αὐτὴ τὴν στιγμὴ δὲν κάνουμε οὔτε σχόλιο οὔτε παρουσιάσι τῶν ὄσων ἐλέχθησαν, ἐπιθυ

μούμε μόνο να αναφερθούμε στην βασική ιδέα των πνευματικών αυτών ευκαιριών.

α) Με πολύ ρεαλισμό αναφέρθηκε σε σειρά φροντιστηρίων ο διδάκτωρ της Νομικής κ. Δασκαρόλης, στην δύσκολη θέση του σημερινού ανθρώπου μέσα στην εποχή μας. Παρουσίασε άρχικά την κρίση κάθε αξίας και θεσμού στην κοινωνία μας που ώδηγησε στο αδιέξοδο, στην ψυχική ανισορροπία, και έφερε τον άνθρωπο στα όρια του παραλόγου. Τέλος παρουσίασε σαν μόνη αληθινή διέξοδο και έλπίδα, Αυτόν που βρίσκεται πάνω από την ανθρώπινη ιστορία. Αυτόν που νίκησε τον χρόνο και τον θάνατο. Συγχρόνως όμως ο κ. Δασκαρόλης έδωσε μια γερή απάντηση στο ερώτημα της σημερινής νεολαίας «Γιατί να είναι δικός μας κλήρος το να ζήσουμε στην τραγική τούτη ώρα;» αναφερόμενος στο παράδειγμα του ίδιου του Θεανθρώπου. «Και τί είπω; Πάτερ σώσον με έκ της ώρας ταύτης, αλλά δια τούτο ήλθον εις την ώρα ταύτην. Πάτερ, δόξασόν σου το όνομα»...

β) Στην μόνη αληθινή, την θεολογική ελευθερία ανέφερόθη στην διάλεξί της «Οί νέοι και το νόημα της ελευθερίας» ή ύφηγητρια της 'Ιστορίας δ. Έλενη Κούκου. Σαν πρότυπο και σαν πηγή της ελευθερίας αυτής ανέφερε τον ίδιο τον 'Ιησοῦ που με μια ελεύθερη αγάπη προσέφερε τον εαυτό του για την λύτρωσι των ανθρώπων. 'Ο άνθρωπος συχνά εν όνόματι της ελευθερίας αφήνει να ξεσπάσουν πάθη που του κάνει κόπο να δαμάση κι' έτσι κάτω από την ψευτική αυτή μορφή της ελευθερίας καλύπτει την αδυναμία του. 'Αλλάσαστο όμως σημάδι του έν Θεῷ ελευθέρου ανθρώπου είναι ή ολοκληρωτική αποδοχή του θείου θελήματός του. Βασικά ή διάλεξις αυτή βρήκε μεγάλη απήχησι στο φοιτητικό κοινό γιατί οί ιδέες αυτές φαινόταν ότι ήταν πράγματι ζωντανά θιώματα και όχι απλώς πνευματικές γνώσεις της όμιλητρίας.

γ) 'Ισως ποτέ δέν είχαμε ακούσει για μια σωστή χριστιανική τοποθέτησι του γνήσιου όρθόδοξου πιστού μπροστά στο πρόβλημα της δυτικής Θεολογίας. Στα δύο φροντιστήρια του με γενικό θέμα την Θεολογία της Δύσεως, ο θεολόγος κ. Μάϊνας, πέρα από την παρουσίασι της τραγικής καταστάσεως της Θεολογίας των Διαμαρτυρομένων, που έφτασε στο σημείο να αντιμετώπιζή το πρόβλημα του θανάτου του Θεού, μας μίλησε για το δικό μας χρέος προς τούς άδελφούς αυτούς. Χρέος συμμετοχής στην άγωνία τους, χρέος δδύνης

για την πλάνη τους, χρέος προσευχής και γνησιότητας για να θροῦν τον δρόμο της αλήθειας. Πρέπει να λάβουμε επιτέλους συνειδησι έμεις οί όρθόδοξοι χριστιανοί, του ότι ή οικουμένη αναζητά με δίψα την όρθόδοξη χριστιανική παρουσία, και να φανούμε συνεπείς.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ!

Μια ευχάριστη έκπληξη ύπηρεξε για όλους μας ή έκθεσις ζωγραφικής του συμφοιτητού μας κ. Γ. Ματσαγγίδη. 'Ισως αυτό να συμβαίνει πρώτη φορά στα χρονικά της Χριστιανικής Φοιτητικής Ένωσεως. 'Ηταν όμως αναγκαία αυτή ή αυθόρμητη έκφρασι τέχνης στα πλαίσια της κινήσεώς μας για ν' αποδείξη πως ή χριστιανική πίστις όχι μόνο δέν είναι μονόπλευρη αλλά χαρίζει ή ίδια στον άνθρωπο τον πόθο ν' αναζητήση την έκφρασι της ζωής σ' όλες τις γνήσιες μορφές της. 'Από τά 23 έργα του συναδέλφου μας ξεχώριζε ό πίνακας του «τετέλεσται», τόσο για την αξιοθαύμαστη τελειότητα της τεχντροπίας όσο και για την σύλληψι που πηγάζει ασφαλώς από προσωπικό του βίωμα. Το πρόσωπο του 'Ιησοῦ έμοιαζε σαν να μην είχε καθόλου δουλευτή από άνθρωπινο χέρι, ή μορφή ήταν τυλιγμένη σ' ένα «αύλο φώς». Τα υπόλοιπα έργα ήταν κατά θάσι «νεκρές φύσεις». 'Ιδιαίτερη έντύπωσι προξενούσαν τά ζεστά φωτεινά χρώματα που χάριζαν σ' όλο το έργο, σαν σύνολο, μια έκφρασι έλπίδας κι' αγάπης για τή ζωή. Οί περισσότεροι πίνακες εμπνευσμένοι έκ του φυσικού είχαν αποδοθή πιστά, με απλότητα και δυναμισμό συγχρόνως χάρις στην σωστή τεχντροπία και στο πηγαίο ταλέντο του δημιουργού τους. Κι' άν ίσως μερικοί πίνακες δέν ήταν αρκετά τέλει ο αυτό δέν ώφείλετο σέ έλλειψι ταλέντου ή δεξιοτεχνίας' απλώς απαιτούσαν λίγο περισσότερο δούλεμα. Πάντως το ευχάριστο ήταν πως στην εϋσυνείδητη αυτή έκτέλεσι λάθη δέν ύπήρχαν, κι' αυτό τιμά ιδιαίτέρως τον κ. Ματσαγγίδη γιατί είναι σχεδόν ένας αυτοδίδακτος ζωγράφος. Τελειώνοντας θά θέλαμε να του ευχηθούμε να ύπηρετήση πιστά το μεταφυσικό μήνυμα που ώρισε ό Θεός να κλείνη μέσα της ή τέχνη, γιατί ξεκινώντας μόνο από αυτή την βεβαιότητα ή δημιουργία του θά είναι μια προσφορά.

Ο ΕΝΤΕΤΑΜΕΝΟΣ

Ἐπιστολαί

ΣΑΝ ΕΝΑ ΧΡΟΝΙΚΟ...

Ἄγαπητέ κ. Διευθυντά

Σάν ἕνα ἱερὸ χρονικὸ γράφω σήμερα λίγες λέξεις γιὰ τὴν τριακονταετία σου, ἀγαπητὸ μου Περιοδικό.

Τὸ 1938 μὲ ἕνα ὠραῖο καὶ σεμνὸ ἐξώφυλλο κυκλοφόρησε τὸ πρῶτο σου τεύχος. Τὰ περιεχόμενά του, ὅλη ἡ ὕλη του μᾶς ἐνθουσίασε ὅλους. Ἦμουν τότε μαθητὴς στὴν Ε΄ Γυμνασίῳ. Ἐδιβάξαμε τὰ ὅσα ἔγραφες μὲ ἀπληστία. Ἀχόρταστα. Γιατὶ ὅλα ἦσαν καινούργια. Ὅλα ἦσαν αὐτὸ πρῶτο ζητοῦσε τότε ἡ γενεὰ μας. Μιά λύτρωσι ἀπὸ τὸν θραναλὸ τοῦ ὕλισμοῦ. Μιά πνευματικὴ ἡγεσία πού νά μιλήσῃ θαρρετὰ γιὰ τὴν Ἀληθεία. Γιὰ τὸν σωστὸ δρόμο τῆς ψυχῆς μας. «Ὁργανωμένα νειάτα» ζητούσαμε μιά καθοδήγησι, μιά φωνὴ ἀληθινῆς ἀγάπης. Καὶ αὐτὸ μᾶς τὸ προσέφεραν οἱ συνεργάτες σου μέσα στὶς σελίδες σου. Ἦταν μιά πραγματικὴ ἀποκάλυψις γιὰ μᾶς τοὺς νέους. «Δὲν πέθανε ὁ Θεός». Τὸ βῆμα τῶν «Ἀκτίνων» μιλάει. «Δὲν πέθανε ὁ Θεός».

Ἀπ' τὸ πρῶτο τεύχος περισσότεροι ἀπὸ 50 φίλοι μου καὶ συμμαθηταὶ ἐνεγράφησαν ἀναγνώσται σου.

Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια δέχομαι τὴν τροφή πού μου προσφέρεις. Σὲ διαβάζω. Θαυμάζω τὴν ἐκλογή τῆς ὕλης καὶ τῶν θεμάτων. Συμμετέχω σὲ κάθε σου προσπάθεια. Εἶσαι μιά φωνὴ εὐλικρινείας καὶ ἀγάπης γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Αὐτὸ πού γράφει συνεργάτης σου στὸ τεύχος τοῦ Μαρτίου ὅτι «ἐπηκολούθησαν χρόνια κρίσεις καὶ ξηρασίας» δὲν εἶναι ὑπερβολή. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ὀφείλεται σὲ σένα. Δὲν μᾶς ἔβαλες «νηστεία» οὔτε «λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον ἀληθείας». Πάντα μᾶς ἔδινες καὶ μᾶς δίνεις σύγχρονη καὶ ἐπίκαιρη τροφή. Ἄν κάτι φαίνεται σάν ξηρασία, τοῦτο ὀφείλεται, νομίζω, στὴν διασπορὰ πολλῶν δυνάμεων τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος πού ἔγινε αἰτία νὰ καρποφορήσῃ καὶ ἡ ἔρημος. Γιατὶ ὁ κάθε συνεργάτης ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ἕνα δυναμικὸ στέλεχος σὲ κάποιον ἄλλο κοινωνικὸ τομέα. Ἔγινε ἐκεῖ στὸν τόπο του ἕνα φῶς ἀπὸ τὶς «Ἀκτίνες» γιὰ τὸ καλὸ τοῦ περιβάλλοντός του.

Παραλείπω τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς τεχνικούς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικούς παράγοντας πού προέρχουν ἀπὸ τὴν «Σχολὴ τῶν Ἀκτίνων» καὶ πού διανθίζουν ὅλη σχεδὸν τὴν κοινωνία καὶ ὑπογραμμίζω τὸ Τμήμα «Ἀδελφῶν Νοσοκόμων». Εἶναι οἱ σύγχρονοι ἱεραπόστολοι στὴν Ἑλλάδα μας. Ποιὸς δὲν ἔχει ἰδῆ ἢ δὲν ἔχει ἀκούσει γιὰ τὰ ἀληθινὰ θαύματα ἠθικῆς καὶ ψυχικῆς ἀναγεννήσεως πού ἔχουν γίνεи μέσα στὰ κέντρα τοῦ πόνου; Πόσα δὲν ἔχουν διηγηθῆ ὅσοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὰ διάφορα νοσηλευτικὰ ἰδρύματα καὶ τὰ νοσοκομεία τῆς Πατρίδος μας; Πόσοι δὲν ἐμπήκαν ἄρρωστοι καὶ στὸ κρεβάτι τοῦ πόνου δὲν βρῆκαν διπλὴ τὴν ὑγεία τους χάρις στὶς φωτισμένες «Ἀδελφές» πού τόσο ἔχουν συμβάλει καὶ οἱ «Ἀκτίνες»;

Τί νὰ πῆ κανεὶς ἔπειτα γιὰ τὶς τόσες ἀληθινὰ χριστιανικὲς οἰκογένειες, πού ἀπὸ τὸ βῆμα τῶν «Ἀκτίνων» ἔπαιρναν μιά σωστὴ καὶ ξεκαθαρισμένη καθοδήγησι γιὰ τὴν δημιουργικὴ τους πορεία; Ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους ὅτι ἡ τριακονταετία τῶν «Ἀκτίνων» ὑπῆρξε μιά διαρκὴς προσπάθεια «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος» πρὸς τὴν πίστι καὶ τὸν Χριστό.

Σάν τὸν ἥλιο πού μὲ τὶς ἀκτίνες του σκοτώνει τὰ ἐπιβλαβῆ μικρόβια καὶ ἀναπτύσσει τὴν ζωὴ, ἔτσι καὶ οἱ «Ἀκτίνες». Ἔδωκαν καὶ τὰ δύο αὐτὰ εὐεργετικὰ στοιχεῖα ἐπὶ μίαν τριακονταετίαν στὸν Ἑλληνικὸ λαό.

Ὀλόθερμη εἶναι ἡ εὐχὴ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀγαπημένο μας Περιοδικό, μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, τὴν εὐεργετικὴ του ἐπίδρασι ἀνάμεσα στὸν λαό μας. Νὰ φωτίζῃ, νὰ θερμαίη καὶ νὰ ζωογονῆ τὶς ψυχές.

Μὲ ἀγάπην
Λ. ΚΟΚΟΛΙΟΣ

Σημ. Συνητ. Δημοσιεύομε τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἀγαπητοῦ μας φίλου καὶ συνεργάτου στὴ Θεσσαλονικὴ κ. Λουκᾶ Κοκολιοῦ πράγματι σάν ἕνα χρονικὸ ἀγάπη καὶ εὐχαριστιῶν πρὸς ὅλους τοὺς φίλους τῶν «Ἀκτίνων» πού μὲ τὴν ἀνιδιοτελεῆ προσφορὰ τους καὶ τὴν αὐτοθυσία τους ἔκαμαν δυνατὴ τὴν ἀνάπτυξι ἐνὸς πνευματικοῦ ἔργου χάριν τοῦ λαοῦ μας. Σ' αὐτὴ τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν προσφορὰ τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων ὑπολογίζομεν πάντα γιὰ τὴν μελλοντικὴ ἐργασία τῶν «Ἀκτίνων».

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Ἐκδόσις Χριστιανικῆς Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Ἀκαδημίας 45, Ἀθήναι 135 (Τηλ. 624-233). — Θεσσαλονίκης: Ἀγίας Σοφίας 39. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατροίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10 Ἀθῆναι (114). Ἐτησια συνδρομὴ δεχ. 70, ἐξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύομενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.